

Jak učit o právu?

A. Sborník ukázkových plánů hodin

01. Právní řád ČR
02. Prameny práva EU
03. Střet základních práv
04. Pravomoci obcí
05. Orgány obcí
06. Trestné činy a přestupky
07. Tresty v trestním právu
08. Společné jmění manželů
09. Dědické právo
10. Podnikání
11. Pracovní právo I
12. Pracovní právo II
13. Autorské právo
14. Občanské právo procesní
15. Exekuce
16. Osobní bankrot – oddlužení

Obsah

01.	Právní řád ČR	5	09.	Dědické právo	55
	Šárka Coufalíková konzultant / Robert Kerndl			Šárka Jindráková Karla Čížková konzultantka / Kateřina Slabá	
02.	Prameny práva EU	9	10.	Podnikání	59
	Jan Ilek			Laura Prišćáková Martina Strnadová konzultant / Jan Ilek	
03.	Střet základních práv	17	11.	Pracovní právo I	65
	Marek Zima			Zuzana Švandelíková konzultant / Jakub Svátek	
04.	Pravomoci obcí	25	12.	Pracovní právo II	71
	Milena Jindráková Kateřina Hadamčíková konzultant / Marek Zima			Lucie Hronová konzultant / Jakub Svátek	
05.	Orgány obcí	31	13.	Autorské právo	77
	Milena Jindráková Kateřina Hadamčíková konzultant / Marek Zima			Tereza Kaloušová Karel Dinda konzultant / Robert Kerndl	
06.	Trestné činy a přestupky	37	14.	Občanské právo procesní	83
	Adéla Marešová			Jiří Černý konzultant / Marek Zima	
07.	Tresty v trestním právu	43	15.	Exekuce	89
	Jana Navrátilová David Staněk konzultant / Jan Ilek			Kateřina Slabá Robert Kerndl	
08.	Společné jmění manželů	49	16.	Osobní bankrot – oddlužení	95
	Pavla Kroupová Petra Duchečková konzultantka / Kateřina Slabá			Sylva Horová Monika Boušková konzultantka / Adéla Marešová	

Předmluva

Práce učitele nebo učitelky, dělá-li se dobře, patří k jedné z nejtěžších. Vyžaduje připravit a odučit dvacet hodin týdně, opravit moře písemek, zodpovědět nespočet studentských či rodičovských dotazů, vyplňovat třídnici a tisíc jiných výkazů a tabulek, trávit nejednu přestávku dozorem na chodbě a večery a víkendy doděláváním restů, protože za standardních osm pracovních hodin se to prostě všechno stihnout nedá. A při tom všem nebýt permanentně ve stresu či našťvaný nebo našťvaná, ale dokázat vidět ve své práci radost a smysl, protože cifra na výplatní pásce představuje hlavní motivaci jen pro málokterého kantora či kantorku.

Jako by to nestačilo, v oblasti společenských věd, kam patří i právo, se učivo navíc neustále mění. Vždyť kolik nových zákonů každoročně parlament schválí a kolikrát novelizuje oblasti, u kterých jsme si říkali, že už je máme pro účely naší výuky docela dobře a aktuálně zpracované? Neztratit základní orientaci v oboru není lehké pro nejednoho právníka, natož pak pro kantory, kteří si takto musí hlídat ještě politologii, ekonomii, sociologii, psychologii, religionistiku, mediální studia a kdoví co ještě. Vlastně je to malý zázrak, že se učitelé a učitelky společenských věd ještě pod náporom práce nezhroutili, úplně nezcyňčili či nevyměnili učitelský kabinet za moderně vybavenou kancelář některé z firem, které neustále hledají šikovné zaměstnance.

Každého, kdo navzdory náročnosti svého povolání české školství neopustil a zápas za vzdělanost české společnosti nevzdal, je třeba si vážit a podporovat. A proto vznikl i náš projekt Vzdělanější učitelé pro vzdělanější společnost. Téměř dva roky jsme středoškolským pedagogům nabízeli semináře právní didaktiky i základů lidských práv a soukromého a veřejného práva, chystali pro jejich třídy simulované soudy, poskytovali jim odborné knihy a znění zákonů pro inovativní a atraktivnější výuku a konzultovali s nimi jejich zkušenosti s učením. Zkrátka a dobře,

všemožně jsme se snažili přispět k tomu, aby se na poli práva stali ještě lepšími učiteli a učitelkami. Výsledkem naší vzájemné spolupráce je několik desítek odučených seminářů, stovky hodin konzultací a sborník ukázkových učebních plánů, který jsme společnými silami vytvořili. Právě tento sborník nyní držíte v rukou nebo spíš pročítáte na obrazovce počítače či displeji chytrého telefonu. Najdete v něm dva typy lekcí. Jednak hodiny, které zpracovali do projektu zapojení učitelé a učitelky a které pročítal projektový tým z Právnické fakulty UK (za jmény autorů je uvedeno i jméno hlavního konzultanta z právnické fakulty). Dále pak sborník obsahuje lekce od členů projektového týmu (především studentů a studentek vyšších ročníků Právnické fakulty UK a jejich čerstvých absolventů a absolventek), které na oplátku připomínkovali učitelé a učitelky na základě svých pedagogických zkušeností. Vedle „Sborníku ukázkových plánů hodin“ vydáváme samostatně i „Přílohy k ukázkovým plánům hodin“, kde, v případě že vás plán hodiny zaujme, najdete pracovní listy a další přílohy (např. podklady k aktivitám nebo powerpointové prezentace, které v elektronické podobě naleznete na webu www.streetlaw.eu). Lekce mají podobu „print and teach“ – tj. stačí vytisknout materiály, pročíst si plán hodiny s fakty pro učitele a podle instrukcí jít učit. Při hledání vhodných témat jsme se snažili vykrýt mezery v existujících učebnicích a výukových materiálech a záměrně jsme volili témata tím či oním způsobem náročná – týkající se nedávno změněné právní úpravy (exekuce, oddlužení, dědické a rodinné právo), zahrnující více právních odvětví (trestné činy a přestupky), témata z různých důvodů nepříliš populární na přípravu (Evropská unie a fungování obcí) či témata, která si přímo říkala o praktické zpracování (pracovní právo či podnikání). Všechny lekce najdete také ve veřejně přístupné databázi na www.streetlaw.eu. Doufáme, že díky ní budou výsledky naší společné práce využívat nejen

učitelé a učitelky, kteří s námi projektem prošli, ale i kantoři, kteří o našem projektu dosud neslyšeli. Pokud vám některá z hodin pomůže ve výuce do té míry, že byste nám o tom chtěli dát vědět, budeme moc rádi za zprávu (třeba emailem na adresu urban@prf.cuni.cz). Anebo můžete alespoň na dálku poslat poděkování naší kolegyni Hance Draslarové, bez jejíž téměř nekonečné trpělivosti a desítek hodin práce by tento sborník nespátřil světlo světa.

S přáním mnoha povedených hodin a radosti z učení za celý projektový tým

JUDr. Mgr. Michal Urban, Ph.D.
(červen 2019)

01. Právní řád České republiky

Abstrakt

Studenti se seznámí s právním řádem ČR a to nejen s jeho jednotlivými složkami, ale i základními pravidly, která v něm platí. Součástí hodiny jsou cvičení zaměřená na rozpoznání konkrétních právních předpisů a jejich zařazení do hierarchie právních předpisů, a na aplikaci základních pravidel. Studenti aplikují nové znalosti na konkrétní případy, s nimiž se mohou setkat v běžném životě. Vyzkouší si práci s primárními texty a právními formulacemi.

Cíle hodiny

- Studenti chápou pojem právní řád ČR a znají jeho jednotlivé složky.
- Studenti umí rozpoznat konkrétní právní předpisy a rozřadit je podle jejich místa v hierarchii právních předpisů.
- Studenti dokáží aplikovat své znalosti na konkrétní případy a učí se přemýšlet nad situacemi z běžného života.
- Studenti dokáží pracovat s primárními texty a učí se chápat právní formulace.

Harmonogram / 45 minut

1. Úvodní motivační aktivita: příběh o přezůvkách / 3 minuty
2. Výklad: právní řád / 5 minut
3. Aktivita: práce s právními předpisy / 10 minut
4. Výklad: prameny práva / 10 minut
5. Aktivita: práce s případy a diskuse / 15 minut
6. Reflexe hodiny / 2 minuty

Materiály a pomůcky

- Tabule / flipchart
- Pracovní listy (kopie pro každého studenta)

Přílohy

- Pracovní list „Právní řád ČR“
- Řešení pracovního listu „Právní řád ČR“
- Pracovní list „Soulad s právním řádem ČR“
- Řešení pracovního listu „Soulad s právním řádem ČR“

Zdroje

Gerloch, A.: *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017.

Hradil, P.: *Právo pro gymnázia, obchodní akademie, střední a vyšší odborné školy*. Valašské Klobouky: Petr Hradil, 2017.

Ústava ČR

Listina základních práv a svobod

Trestní zákoník

Občanský zákoník

Francouzský soud zrušil zákaz nošení burkin na plážích.

Dostupné z: <https://www.denik.cz/ze_svetu/francouzsky-soud-zrusil-zakaz-noseni-burkin-na-plazich-20160826.html>

Vyhlášky zakazující pití alkoholu nebo žebření.

Dostupné z: <<https://frankbold.org/poradna/kategorie/obec-a-kraje/rada/vyhlasiky-zakazujici-piti-alkoholu-nebo-zebrani>>

Jaký je rozdíl mezi obecně závaznou vyhláškou a nařízením obce.

Dostupné z: <<http://mikulovice.cz/obec/vyhlasiky-a-narizeni/414-jaky-je-rozdil-mez-obecne-zavaznou-vyhlaskou-a-narizenim-obce %5B>>

Popis hodiny

1. Úvodní motivační aktivita

Příběh o přezůvkách / 3 min

Učitel zahájí hodinu příběhem: „Představte si školu, ve které ředitel určí pravidlo, že se všichni studenti musí přezouvat. Třídní učitel tercie řekne svým studentům, že oni se přezouvat nemusí. Čí slovo bude mít přednost? A proč?“

Učitel nechá studenty hlasovat, zda má přednost pravidlo, které určil ředitel školy, nebo pravidlo, které určil třídní učitel. Následně studenti mají odůvodnit své postoje. Krátká diskuse by měla směřovat k tomu, že zřejmě bude mít přednost slovo ředitele, který je v dané hierarchii výše postavený.

Učitel uvede, že se jedná o hypotetický příklad, který má ilustrovat dvě věci:

1. Pravidla (včetně zákazů a povolení) pocházejí z různých zdrojů.
2. Někdy si pravidla mohou navzájem odporovat, ale je potřeba vybrat, kterými z nich se budeme řídit.

A tak je tomu i v právu. V této hodině se bude mluvit o tom, kde se jaká pravidla nacházejí a která mají kdy přednost.

2. Výklad

Právní řád / 5 min

Učitel uvede základní informace o tom, co je právní řád a jaké jsou jeho složky (viz Fakta pro učitele). Jde o to, kde všude v ČR můžeme najít pravidla, kterými se máme řídit.

3. Aktivita

Práce s právními předpisy / 10 min

Studenti obdrží pracovní list „Právní řád ČR“, pročtou si zadání a pak ve dvojicích určují, z jakého právního předpisu je daná ukázka, a přiřazují ji k jednotlivým druhům právních předpisů. Tato část aktivity trvá 5 minut.

V dalších 5 minutách následuje společné procházení správných odpovědí. Učitel se ptá a kontroluje, zda se studenti na odpovědích

shodli, nebo mají řešení různá. Vede studenty ke zdůvodnění jejich odpovědí. Finální opravu provede učitel.

Při kontrole učitel zdůrazňuje, čím se dané právní předpisy zabývají a kdo je vydává. Připomene, že hierarchie právní síly souvisí i s důležitostí upravených společenských vztahů a hodnot, tzn. na ústavní úrovni jsou zakotveny ty nejdůležitější hodnoty a vztahy.

4. Výklad

Prameny práva / 10 min

Učitel sdělí informace o pramenech práva (viz Fakta pro učitele). Jednotlivé body prochází s přihlédnutím k následné práci s případy.

5. Aktivita

Práce s případy a diskuse / 15 min

Studenti mají nejdříve 5 minut na to samostatně vyplnit druhý pracovní list „Soulad s právním řádem ČR“ a navrhnout řešení uvedených příkladů. V dalších 5 minutách si ve dvojicích porovnávají svá řešení a diskutují o nich. Učitel si mezitím na tabuli připraví jednoduchou tabulku s čísly případů a možnými odpověďmi a), b), c). Následujících 5 minut do tabulky zaznamenává odpovědi jednotlivých dvojic a nechává studenty s rozdílnými odpověďmi své závěry obhájit. I pokud všichni odpovídají správně, požádá učitel studenty, aby své odpovědi krátce zdůvodnili. Je-li to potřeba, učitel vysvětlí, v čem studenti udělali chybu a jak se v problematice správně orientovat.

6. Reflexe hodiny

/ 2 min

Učitel ukončí hodinu sérií otázek: „Co jste se dozvěděli nového? Co si z dnešní hodiny odnášíte? Co se vám na dnešní hodině líbilo/nelíbilo?“ Případně může hodinu zakončit otázkou: „Změnil se po této hodině nějak váš pohled na rozpor mezi pravidlem určeným ředitelem školy a třídním učitelem ze začátku hodiny?“

Fakta pro učitele

Právní řád

Právní řád je souhrnem pramenů práva (oficiálních zdrojů právních norem) platných v daném státě. Právní řád ČR je založen na psaném právu. Tvoří ho ústava, zákony a další právní předpisy (viz níže) a také ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy.

Princip právní síly

Systém pramenů práva je hierarchicky uspořádan podle principu právní síly (důležitosti). Vyšší nebo nižší postavení v právním řádu záleží na tom, o jaký právní předpis se jedná (který státní orgán ho vydal, jak ho označujeme atd.). Například zákon odhlasovaný parlamentem má přednost před nařízením vlády a vládní nařízení je výše postavený předpis než vyhláška ministerstva.

Ústava a další ústavní zákony

Vrcholem právního řádu ČR je Ústava, Listina základních práv a svobod a další ústavní zákony. Tyto předpisy tvoří tzv. ústavní pořádek, který chrání nejdůležitější hodnoty naší společnosti – demokracii, lidská práva, dělbu státní moci atd. I ústavní pořádek se může průběžně měnit, např. ústavní zákon z roku 2012 zavedl přímou volbu prezidenta. Pro schvalování je nutná kvalifikovaná většina, tj. 3/5 všech poslanců a 3/5 přítomných senátorů. Z toho důvodu nebývají ústavní zákony přijímány ani měněny často.

Zákony a jim naroveň postavené právní předpisy

Základní pramen práva ČR tvoří zákony a zákonná opatření Senátu. Pro jejich přijetí se použije

základní legislativní proces (zákonné předpisy přijímá Poslanecká sněmovna; zákon, který byl Poslaneckou sněmovnou schválen, musí následně schválit Senát; nakonec musí být zákon podepsán prezidentem republiky). Formu zákona mají například trestní zákoník nebo zákon o ochraně spotřebitele.

Zákonná opatření Senátu jsou obdobou zákona, jsou však přijímána pouze Senátem a to v případě, že je rozpuštěna Poslanecká sněmovna. Tato zákonná opatření se mohou týkat pouze záležitostí, které nesnesou odkladu. Mají nicméně stejnou právní sílu jako zákony.

Právní předpisy podzákonné

Poslední kategorií právních předpisů tvoří právní předpisy podzákonné, které mohou vydávat vláda, ministerstva a jiné správní úřady, obce a kraje:

- **Vládní nařízení** – vydává je vláda jako svůj základní řídicí nástroj. Nařízení je přímo stanoveno k provedení konkrétního zákona, má tedy charakter prováděcího právního předpisu.
- **Vyhlášky ministerstev a jiných správních orgánů** – podzákonné právní předpisy v působnosti daného ministerstva, které jsou přijímány na základě výslovného zákonného zmocnění.
- **Vyhlášky zastupitelstev vyšších územních samosprávných celků** – mají obecně závaznou platnost v rámci své kompetence a působnosti (např. na území určitého regionu nebo i celého kraje).
- **Vyhlášky obce** – jsou vydávány v rámci kompetence a působnosti obce.
- **Nařízení obce a kraje** – jsou vydávána v přenesené působnosti radami daných samosprávných celků.
- **Právní předpisy EU** – jedná se o směrnice a nařízení.
- **Mezinárodní smlouvy** – vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas.

02. Prameny práva Evropské unie

Abstrakt

Studenti se seznámí se základními právními předpisy Evropské unie. První část hodiny se věnuje primárním pramenům práva (zejména zakládajícím smlouvám), v druhé části hodiny studenti pracují s autentickými ukázkami sekundárních pramenů práva EU – nařízením, směrnicí, rozhodnutím, doporučením a stanoviskem EU. Studenti se tak mohou v těchto předpisech zorientovat a pochopit rozdíly mezi nimi.

Cíle hodiny

- Studenti znají základní právní předpisy EU.
- Studenti jsou schopni se v předpisech EU orientovat.
- Studenti dokáží vysvětlit rozdíly mezi nařízením, směrnicí, rozhodnutím, doporučením a stanoviskem EU.

Harmonogram / 90 minut

1. Úvodní motivační otázky / 5 minut
2. Výklad: prameny práva EU / 10 minut
3. Aktivita a výklad: smlouvy a letopočty / 20 minut
4. Aktivita: práce s právními předpisy / 45 minut
5. Závěrečné shrnutí / 10 minut

Materiály a pomůcky

- Tabule / flipchart
- Počítač
- Projektor
- Powerpointová prezentace
- Pracovní listy (kopie pro každého studenta)
- Kartičky (sada do dvojice; před hodinou nutné promíchat)
- Ukázky předpisů EU (kopie alespoň do dvojice)

Přílohy

- Pracovní list „Prameny práva EU“
- Kartičky „smlouvy – letopočty“
- Nařízení EU
- Směrnice a vyhláška EU
- Rozhodnutí EU
- Doporučení EU
- Stanovisko EU

Zdroje

Tomášek, M., Týč, V., Malenovský, J.: *Právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2013.

Dějiny Evropské unie. Wikipedia.

Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=D%C4%9Bjiny_Evropsk%C3%A9_unie&oldid=16744158>

Oficiální internetové stránky Evropské unie.

Dostupné z: <https://europa.eu/european-union/index_cs>

EUR-Lex – Přístup k právu Evropské unie.

Dostupné z: <<https://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=cs>>

Euromýty. Oficiální zastoupení Evropské komise v České republice.

Dostupné z: <https://ec.europa.eu/czech-republic/news/euromyty_cs>

Řádný legislativní postup.

Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/external/html/legislativeprocedure/default_cs.htm>

Nařízení Komise (ES) č. 1014/2008 ze dne 16. října 2008.

Dostupné z: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32008R1014>>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/36/ES ze dne 23. 6. 2000.

Dostupné z: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32000L0036>>

Vyhláška č. 76/2003 Sb.

Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-76>>

Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/1599 ze dne 13. září 2017.

Dostupné z: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017D1599&from=PL>>

Doporučení Rady k národnímu programu reforem České republiky na rok 2018 a stanovisko Rady ke konvergenčnímu programu České republiky z roku 2018.

Dostupné z: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2018-european-semester-country-specific-recommendation-commission-recommendation-czech-republic-cs.pdf>

Stanovisko Komise ze dne 12. října 2011.

Dostupné z: <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32012A0424\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32012A0424(01))>

Popis hodiny

1. Úvodní motivační otázky

/ 5 min

Učitel se ptá studentů, zda znají nějaké předpisy EU. Zaznít mohou jak názvy zakládajících smluv (Lisabonská, Maastrichtská, Římské nebo Pařížská), tak pojmy jako „nařízení“ nebo „směrnice“. Někteří si možná vzpomenou na zákaz křivých banánů nebo okurek, či spor o název pomazánkového másla a tuzemáku. I to k tématu patří. Učitel odpovědi studentů zaznamená na tabuli. Pak rozdá pracovní list „Prameny práva EU“, aby si do něj studenti během hodiny mohli dělat poznámky.

2. Výklad

Prameny práva EU / 10 min

Učitel začne krátkým vysvětlením, co je to obecně pramen práva (zdroj práva, zdroj pravidel chování). Pramene práva můžeme rozlišovat na vnitrostátní (v ČR ústavní zákon, zákon, nařízení vlády, vyhlášky ministerstev, krajů a obcí), mezinárodní (např. mezinárodní smlouva mezi dvěma státy) a evropské, o nichž bude dnešní hodina. Pramene práva EU jsou tedy souborem právních norem (právních předpisů), které poskytují právní základ pro fungování EU a jejichž prostřednictvím EU reguluje vybrané právní oblasti.

Poté učitel promítne snímek 3 z powerpointové prezentace (členění pramenů) a uvede, že prameny práva EU dělíme na primární, sekundární a terciární.

Primárními prameny rozumíme zejména různé mezinárodní smlouvy, které mezi sebou podepsaly členské státy (ať už zakládající smlouvy, nebo smlouvy o přistoupení jednotlivých členských států). Na úrovni vnitrostátního práva ČR bychom mohli primární prameny EU přirovnat k Ústavě a Listině základních práv a svobod, tedy k předpisům, které určují podobu a fungování našeho státu.

Sekundární prameny potom vydává samotná Evropská unie, resp. její orgány (Evropská komise předpisy předkládá, schvaluje je Rada EU a Evropský parlament). Zatímco ČR přijímá zákony, nařízení vlády nebo různé vyhlášky, EU vydává

nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska tak, aby plnila své úkoly a cíle. Terciární prameny tvoří zejména judikatura (soubor rozhodnutí) Soudního dvora Evropské unie, jehož úkolem je vykládat evropské předpisy nebo řešit spory mezi orgány EU a členskými státy. Po výkladu naváže učitel například takto: „Řekli jsme si, že prameny práva Evropské unie dělíme na primární, sekundární a terciární, přičemž v dnešní hodině se budeme věnovat hlavně pramenům primárním a sekundárním, které nás nejvíce ovlivňují. Pojdme se teď podívat na přehled zakládajících smluv EU.“

3. Aktivita a výklad

Smlouvy a letopočty / 20 min

Učitel rozdá do dvojic sady kartiček s letopočty a názvy nejdůležitější smluv, které tvoří primární právo EU. Během 5 minut by je měli studenti dát dohromady (pokud již absolvovali lekci o historii EU, mělo by to pro ně být spíše opakování).

Poté učitel vyzve studenty, aby si letopočty a názvy smluv zaznamenali do pracovního listu a aby si ke každé smlouvě doplnili krátkou poznámku z následujícího výkladu s powerpointovou prezentací (snímky 5–12).

Tuto část může učitel zakončit například slovy: „To bylo primární právo EU, resp. zakládající smlouvy Evropské unie, které tvoří základy celého společenství – na nich fakticky stojí existence EU. Vedle nich řadíme do primárního práva ještě smlouvy o přistoupení jednotlivých členských států a Listinu základních práv EU.“ (snímek 13) „Tyto primární prameny jsou sice pro existenci Unie velmi důležité, ale v každodenním životě se s nimi běžně neseťkáte. Mnohem častěji uslyšíte o nařízeních, směrnících nebo doporučeních EU. Pojdme se na ně společně blíže podívat.“

4. Aktivita

Práce s právními předpisy / 45 min

Studenti budou pracovat s autentickými ukázkami evropských předpisů – nařízením, směrníci,

rozhodnutím, stanoviskem a doporučením. Jsou to právě tyto prameny práva, které EU používá jako prostředky k naplňování svých cílů (například ochrana spotřebitele, zajištění volného pohybu osob apod.).

Učitel studenty rozdělí do pěti skupin a každé skupině dá text jiného právního předpisu EU. Pokud by počet studentů ve skupině měl přesahovat čtyři, je možné vytvořit více skupin s menším počtem studentů a více skupinám dát stejné zadání.

Učitel dá studentům nejprve čas na to, aby si text přečetli. Pak se zeptá: „*Jak byste daný dokument popsali? Zajímá nás jeho charakter, jak předpis vyznívá, kdo ho vydal, jaký je jeho obsah a důsledky.*“ Správné odpovědi:

- **Nařízení** – tímto nařízením se zapisuje název „české pivo“ do Rejstříku chráněných označení původu. V důsledku toho nemůže být jinde na území EU vyráběn produkt se stejným názvem. (Podobně jsou chráněny např. Hořické trubičky, Olomoucké tvarůžky, Pardubický perník nebo Mariánskolázeňské oplatky.)
- **Směrnice** – tato směrnice upravuje podobu a složení čokoládových výrobků. Účelem je, aby např. mléčná čokoláda prodávaná ve Španělsku měla stejný minimální podíl kakaové sušiny jako mléčná čokoláda prodávaná v Polsku atd. V ČR byla provedena vyhláškou č. 76/2003 Sb. (Studenti mohou na výjimečných případech porovnat, jak se tato transpozice projevila v českém právu.)
- **Rozhodnutí** – tímto rozhodnutím reaguje EU na sérii zemětřesení, která postihla některé italské regiony, tím, že uvolňuje v přepočtu více než 31 miliard korun na humanitární pomoc postiženým oblastem z Fondu solidarity Evropské unie.
- **Doporučení** – toto doporučení poskytuje České republice nezávazné rady v oblasti reformy. Doporučuje se zlepšit dlouhodobou udržitelnost veřejných financí zejména v rámci důchodového systému, dále by se měl náš stát zaměřit na zadávání veřejných zakázek v souvislosti s protikorupčními opatřeními a podporu investic snížením administrativní zátěže (např. zrychlením stavebního řízení).
- **Stanovisko** – toto stanovisko vyjadřuje postoj Evropské komise k přistoupení Chorvatska do EU. Nejprve shrnuje dosavadní vývoj jednání, poté hodnotí připravenost země ke vstupu

do Unie a v závěru vydává příznivé stanovisko k jejímu vstupu.

Následně učitel promítne snímky 18–23 z powerpointové prezentace, doplní je výkladem (viz Fakta pro učitele) a nechá studenty zapsat si poznámky do pracovního listu. Každému předpisu by měl učitel věnovat 5–10 minut, časový harmonogram hodiny s tím počítá. Odkazy na originální a nezkrácené znění všech předpisů jsou k dispozici ve Zdrojích.

5. Závěrečné shrnutí

/ 10 min

Učitel vyzve studenty, aby zopakovali dnešní látku pomocí svých poznámek v pracovním listu. Zazní by mělo dělení právních předpisů EU, několik nejvýznamnějších zakládajících smluv, pětice sekundárních pramenů práva, jejich stručná charakteristika a zejména rozdíly mezi nimi.

Fakta pro učitele

(Pozn. Studenti by ideálně už před touto lekcí měli být seznámeni a orientovat se v historii EU, měli by znát její základní charakteristiku a její hlavní orgány.)

Prameny práva

Pramen práva je zdrojem pravidel, která mají za cíl upravovat společenské vztahy (příp. chování osob).
Prameny práva Evropské unie členíme na:

- a. primární
- b. sekundární
- c. terciární

Primární právo EU

Primární právo Evropské unie tvoří soubor různých mezinárodních smluv, které mezi sebou podepsaly členské státy. Je to nejvyšší zdroj práva v Unii, který tvoří základ pro fungování celého společenství. Stanoví rozdělení pravomocí a povinností mezi Unii a členské státy a zároveň slouží jako nástroj, kterým Unie realizuje své politiky a cíle. Jedná se zejména o tyto smlouvy (první rok označuje datum podpisu smlouvy, druhý rok označuje vstup smlouvy v platnost, neboli kdy se podle ní začalo v praxi postupovat):

- Smlouva o Evropském společenství uhlí a oceli (Pařížská smlouva), 1951/1952;

- Smlouva o Evropském hospodářském společenství (Římská smlouva), 1957/1958;
- Smlouva o Euratomu (Římská smlouva), 1957/1958;
- Úmluva o některých orgánech společných Evropskému společenství (Slučovací smlouva), 1965/1967;
- Jednotný evropský akt, 1986/1987;
- Maastrichtská smlouva, 1992/1993;
- Amsterodamská smlouva, 1997/1999;
- Niceská smlouva, 2000/2003;
- Lisabonská smlouva, 2007/2009.

Vedle těchto smluv řadíme do primárního práva ještě smlouvy rozpočtové a také smlouvy o přistoupení jednotlivých členských států. První tři uvedené smlouvy se spolu se smlouvou Maastrichtskou, již byla zavedena Smlouva o Evropské unii (SEU), označují jako zakládací nebo zřizovací smlouvy. Platnost Pařížské smlouvy skončila dle předpokladu v roce 2002 (tj. po 50 letech), smlouva o EHS (první Římská smlouva) se od roku 1993 nazývá Smlouvou o fungování Evropské unie (SFEU). Druhá Římská smlouva o Euratomu je stále v platnosti. SEU a SFEU tvoří nyní páteř právního systému Unie. Ostatní výše uvedené smlouvy obsahovaly revize a úpravy třech zřizovacích Smluv.

Pařížská smlouva

Stála na úplném počátku evropské integrace. Podepsána byla v roce 1951 šesti zakládajícími státy (Německem, Francií, Itálií, Belgií, Nizozemskem a Lucemburskem). V platnost vstoupila o rok později. Jak je uvedeno výše, podle dohody její platnost vypršela o 50 let později, tedy v roce 2002. Je tak jedinou zakládací smlouvou, která už nyní není platná. Jejím cílem bylo vytvoření společného trhu pro tehdejší nejdůležitější hospodářské komodity – uhlí a ocel, jehož základem měl být volný pohyb zboží. Řízení tohoto volného trhu potom signatáři přenesli na Vysoký úřad, jeho členové byli jmenováni z členských států, při rozhodování měli být nezávislí a fungovat na nadnárodním principu, čímž byl položen základ mezivládní spolupráce evropských států.

Římské smlouvy

Římské smlouvy je souhrnné označení pro dvě smlouvy podepsané v Římě: první Římská smlouva je Smlouva o Evropském hospodářském společenství, druhá Římská smlouva je Smlouva

o Euratomu. Obě dvě byly podepsány v roce 1957 a vstoupily v platnost v roce 1958. Reagovaly na dosavadní vývoj a zkušenosti s volným trhem pro uhlí a ocel a mířily na rozšíření integrace do dalších hospodářských oblastí, neboť se došlo k závěru, že spolupráce jen ve dvou odvětvích nemůže fungovat ideálně, jsou-li tu další neintegrovány oblasti. Cílem bylo vytvoření společného trhu pro čtyři základní kategorie: osoby, zboží, služby a kapitál. Základem byl zákaz diskriminace zboží, kapitálu, služeb nebo osob (pracovníků) podle státu původu, volný pohyb osob se ale zatím vztahoval jen na cestování v rámci ekonomické činnosti (nešlo tedy volně překračovat hranice za účelem např. rekreace nebo cestování).

Slučovací smlouva

Celým názvem Úmluva o některých orgánech společných Evropskému společenství byla podepsána v roce 1965, v platnost vstoupila v roce 1967, u podpisu stálo stále stejných šest států jako v roce 1952. Podpisem této smlouvy došlo ke sloučení orgánů tří do této doby samostatných subjektů (ESUO, EHS a Euratom) pod jeden název a subjekt – Evropské společenství (ES). Od této chvíle začalo společenství také deklarovat svoji právní subjektivitu, což se projevilo v přijímání nařízení a směrnic směrem dovnitř společenství, navenek se tato skutečnost projevila možností uzavírat mezinárodní smlouvy s dalšími státy.

Jednotný evropský akt

Je třeba mít na mysli, že ačkoliv došlo v roce 1967 ke sloučení orgánů třech původních společenství, zůstaly stále v platnosti všechny tři zakládací smlouvy (Pařížská a obě Římské). Jednotný evropský akt (JEA) byl podepsán v roce 1986, v platnost vstoupil v roce 1987. Byla to první větší změna Smlouvy o EHS (první Římské smlouvy), jejímž cílem byla hlubší integrace společného trhu, jenž se měl nově nazývat trh vnitřní. V této době čítalo společenství již 12 států, tzn. dvojnásobek původního počtu. Ukázalo se tedy jako nezbytné dokončit integraci vnitřního trhu (odstraněním kontrol na vnitřních hranicích členských států, harmonizací právních předpisů členských států a harmonizací daní), jako termín byl stanoven rok 1992. Posílena byla pravomoc orgánů EU vydávat právní předpisy, od roku 1979 existuje třetí základní orgán – Evropský parlament, jenž se na přijímání těchto předpisů rovněž podílí (zejména díky titulu jediného přímo voleného orgánu EU).

Maastrichtská smlouva

Velmi významnou smlouvou v dějinách EU byla smlouva podepsaná roku 1992 s platností od roku 1993. Maastrichtská smlouva:

- upravila Smlouvu o EHS a přejmenovala ji na Smlouvu o Evropském společenství (SES);
- byla tak přijata nová Smlouva o Evropské unii (SEU);
- umožnila přijetí společné měny Euro;
- byla vytvořena Evropská unie s trojpilířovou strukturou (udržela se do roku 2009, kdy byla zrušena Lisabonskou smlouvou);
- zavedla občanství EU.

Amsterodamská smlouva

Smlouva byla podepsána v roce 1997 a v platnost vstoupila v roce 1999. V té době už společenství států čítalo 15 států. Zajímavostí je, že v roce 1997 se Evropská rada rozhodla zahájit přístupová jednání se zeměmi střední a východní Evropy včetně Česka.

Nejvýznamnějším přínosem této smlouvy je vytvoření tzv. prostoru svobody, bezpečnosti a práva, významně byly například posíleny pravomoci Europolu. Další změnou bylo zavedení pojmu „posílená spolupráce“, která umožňovala skupině států úžeji spolupracovat na svém rychlejší vývoji, aniž by je pomalejší státy brzdily. K 1. lednu 1999 byla zavedena jednotná měna Euro v 11 z 15 členských států, zpočátku jen v bezhotovostní podobě, od roku 2002 i ve formě mincí a bankovek.

Niceská smlouva

Smlouva, která byla významná zejména z hlediska České republiky a dalších středoevropských států, byla podepsána v roce 2001 a v platnost vstoupila o dva roky později. Připravovala evropské orgány na dosud největší rozšíření EU o 10 nových členských států (jednalo se zejména o úpravu počtu členů). Niceskou smlouvou byla také vyhlášena Listina základních práv EU, v platnost ale ještě nevstoupila.

Lisabonská smlouva

Poslední přijatá smlouva (podepsána v letech 2007–2009, v platnosti od roku 2009) vyvolala v celé Evropě velké kontroverze. Od roku 2004 se mluvilo v rámci EU o potřebě reformy

institucí a vůbec celého fungování EU. Vytvořena byla Smlouva o Ústavě pro Evropu (také nazývaná „Euroústava“), která měla kompletně nahradit původní zakládací smlouvy. V referendu ji ale odmítli občané Nizozemí a Francie, její ratifikace tak byla odložena a místo toho se začalo pracovat na Lisabonské smlouvě, která měla zakládací smlouvy pouze novelizovat. Lisabonská smlouva přinesla tyto hlavní změny:

- právním základem Evropské unie zůstává Smlouva o Evropské unii (z r. 1993, SEU) a Smlouva o ES, která byla přejmenována na Smlouvu o fungování EU (SFEU);
- byla zrušena pilířová struktura, nadále zůstává jediný pilíř – Evropská unie;
- posílila se úloha vnitrostátních parlamentů;
- byla zakotvena Listina základních práv EU;
- byla zavedena možnost občanské iniciativy – milion podpisů alespoň ze 7 členských států zaručí, že se Komise bude návrhem signatářů zabývat.

K Lisabonské smlouvě je třeba dodat informaci o procesu přijímání v ČR. V té době byl prezidentem Václav Klaus, který smlouvu dlouho odmítal podepsat. V roce 2008 Ústavní soud konstatoval, že text smlouvy není v rozporu s českou ústavou. V roce 2009 následně její ratifikaci schválily Poslanecká sněmovna a Senát. V září 2009 předložila skupina senátorů za ODS další návrh Ústavnímu soudu na přezkoumání jejího textu. Podobně jako prezident Klaus se domnívali, že by její přijetí mohlo znamenat prolomení Benešových dekretů. 3. listopadu 2009 vyhlásil Ústavní soud usnesení, že namítaný text není v rozporu s Ústavou a v odůvodnění naznačil, že by měl prezident smlouvu neprodleně podepsat, což se stalo ještě týž den. 1. prosince 2009 tedy vstoupila Lisabonská smlouva v platnost.

Sekundární prameny práva EU

Sekundární prameny práva jsou ty prameny práva, které vydává již přímo EU (na rozdíl od práva primárního, které de facto tvoří převážně různé mezinárodní smlouvy podepsané jednotlivými členskými státy). Zatímco stát běžně vydává zákony, vyhlášky (např. ministerské) a nařízení (např. vládní), EU vydává své vlastní předpisy k tomu, aby plnila svůj úkol a své cíle.

Nařízení

Nařízení je obecně závazné, přímo aplikovatelné a má zpravidla přímý účinek, tzn. pravidla v něm obsažená působí i v členských státech přímo, aniž by je stát musel nějak schvalovat či zařazovat do svého právního řádu. Někdy se kvůli tomu evropskému nařízení přezdívá „zákon s unijní působností.“ Je-li nařízení přijato, nemusí už na úrovni vnitrostátních právních řádů dojít k přijímání žádných národních zákonů, protože se použije přímo text nařízení (není tak nutná transpozice jako u směrnice). Pokud by existoval zákon nebo jiný právní předpis, který by textu nařízení odporoval, tento zákon se nepoužije, protože nařízení má aplikační přednost (říká-li zákon něco jiného než nařízení, použije se nařízení).

Nařízení je závazné pro všechny členské státy stejně, výjimky jsou raritou. Používá se, je-li třeba přijmout jednotnou úpravu v některé oblasti pro celou EU. Typicky jsou to oblasti, kde má EU tzv. výlučnou pravomoc, to znamená, že právní řád v těchto oblastech určuje EU společně pro celé společenství, např. hospodářská soutěž, měnová unie nebo vnější obchodní či zahraniční politika. Pokud by měl občan státu pocit, že jsou krácena jeho práva vyplývající z nařízení EU, dovolává se u vnitrostátního soudu přímo textu nařízení a soud má potom povinnost danou právní normu přímo aplikovat. Příklady nařízení EU:

- nařízení 2016/679 (GDPR) o ochraně osobních údajů;
- nařízení 989/2007 o zápisu názvu Hořické trubičky do Rejstříku chráněných označení původu (nikde jinde než u nás nelze produkt s tímto názvem vyrábět);
- nařízení 261/2004 o právech cestujících v letecké dopravě (přiznává cestujícím právo na peněžní nebo jinou kompenzaci v případě zpoždění nebo zrušení letu);
- nařízení 1169/2011 o poskytování informací o potravinách spotřebitelům (stanovuje základní požadavky a způsob jejich uvedení při označování potravin – které údaje jsou povinné, jaká musí být minimální velikost písma).

Směrnice

Směrnice nemíří na unifikaci (sjednocení) práva, ale na harmonizaci (sblížení). Je vydávána v oblastech, kde je účelné, aby zůstaly zachovány

vnitrostátní předpisy. Směrnice pouze udává cíl (rámec, konečnou podobu), jakou právní úpravu mají státy přijmout, konkrétní kroky ale ponechává na státech. Jediné, co EU kontroluje je to, zda bylo dosaženo kýženého výsledku. Jakou cestou (formou) k tomu stát dospěl, EU neřeší.

Závaznost směrnice tak spočívá ve výsledku, jehož má být dosaženo, volba a forma prostředků se ponechává vnitrostátním orgánům. Proces začleňování do národních legislativ se dělí na fázi transpozice a implementace. Transpozice spočívá v obsahovém přenesení směrnice do vnitrostátního práva (např. přijetím novely zákona, která zapracuje text směrnice). Implementace potom spočívá v tom, že státy budou schopny přijaté předpisy aplikovat a také to, že zaručí jejich vynutitelnost u vnitrostátních soudů.

Na tento proces dostávají státy transpoziční (implementační) lhůtu, která je obvykle dva až tři roky. Po transpozici musí státy podat zprávu, jaké předpisy v souvislosti se směrnicí přijaly. Směrnice jsou přijímány v oblastech daní, ochrany spotřebitele, sociálního a pracovního práva nebo justiční spolupráce v trestních věcech. Ačkoliv je primárně určena členským státům, může se jí dovolat v některých případech i jedinec, i když není součástí vnitrostátního právního řádu. Příklady směrnic EU:

- směrnice 2009/48/ES o bezpečnosti dětských hraček (testy a označování potenciálně nebezpečných hraček);
- směrnice 2011/83/EU o právech spotřebitelů (upravuje spotřebitelské smlouvy, zakotvuje právo na odstoupení od smlouvy uzavřené na dálku do 14 dnů bez udání důvodu);
- směrnice 98/2008 o odpadech (zvyšování podílu recyklace na úkor prostého skládkování nebo spalování odpadu, oddělení nebezpečného nebo biologického odpadu);
- směrnice 2006/111/ES o společném systému daně z přidané hodnoty (harmonizace DPH pro všechny unijní státy).

Rozhodnutí

Rozhodnutí je závazné pro všechny osoby či státy, kterým je určeno. Podobně jako nařízení je přímo použitelné, tzn. nemusí se nijak zvlášť provádět jako směrnice. V praxi se rozhodnutí využívá např. v oblasti hospodářské soutěže, kde ho Komise vydává vůči podnikům, které se dopustily protiprávního jednání a uděluje jim za to sankci.

Doporučení

Doporučení není právně závazné a vynutitelné. Orgány EU jej využívají jako prostředek pomoci členským státům v různých oblastech, spočívající v nastínění směru, kterým by se měla ubírat jejich politika, legislativa atd.

Stanovisko

Podobně jako doporučení ani stanovisko není právně závazné a vynutitelné. Orgány EU se jeho prostřednictvím vyjadřují k nějaké otázce, příkladem může být třeba stanovisko k přijetí nového členského státu, případně stanoviska k některým mezinárodním dokumentům.

Zdroje

Plná znění právních předpisů EU jsou dostupná na <https://eur-lex.europa.eu>. Pro odkazy na konkrétní předpisy, které jsou použité pro účely této hodiny, viz Zdroje na titulní straně lekce.

Terciární právo EU

Tato lekce se věnuje prvním dvěma skupinám, zde proto jen stručné vysvětlení terciárních pramenů evropského práva. Jedná se o judikaturu Soudního dvora Evropské unie, tzn. o souhrn jeho rozhodnutí. Zabývá se především zákonností právních předpisů vydaných orgány EU, dále dbá na dodržování práva členskými státy a také vykládá unijní právo na žádost vnitrostátních soudů (má-li český soud pochybnost, jak vyložit znění evropského předpisu, může se s dotazem obrátit na Soudní dvůr EU). Jeho rozsudky tak tvoří výklad práva zejména v oblastech, kde jsou některé věci nejasné, formálně to pramen práva ale není. Vedle judikatury bychom do této skupiny mohli zařadit ještě např. obecné zásady práva nebo právo mezinárodní (zvyky, tradice).

03. Střet základních práv

Abstrakt	<p>Skrze reálný případ se studenti seznámí s jednotlivými fázemi správního řízení a dozvědí se, jakým způsobem se rozhoduje střet dvou základních práv (tzv. test proporcionality). Vybraný případ je relativně kontroverzní, což podněcuje chuť diskutovat o správném řešení (a správnosti řešení zvoleného soudy). Studenti se také seznámí s rozdílem mezi správním řízením a soudním řízením správním a pochopí roli správních soudů při přezkumu správních rozhodnutí.</p>
Cíle hodiny	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti chápou, že může docházet ke střetu dvou základních práv. • Studenti znají test proporcionality a znají důvod jeho použití. • Studenti rozumí rozdílu mezi správním řízením a soudním řízením správním a chápou roli správních soudů při přezkumu správních rozhodnutí.
Harmonogram / 45 + 45 minut	<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvodní motivační otázky / 5 minut 2. Aktivita s výkladem: test proporcionality / 35 minut 3. Diskuse: účelnost testu proporcionality / 5 minut 4. Opakování / 10 minut 5. Diskuse: řešení případu / 30 minut 6. Reflexe hodiny / 5 minut

Materiály a pomůcky

- Tabule / flipchart
- Zadání případu (kopie pro každého studenta)
- Vybraná ustanovení LZPS (kopie pro každého studenta nebo před hodinou napsat na tabuli)
- Kritéria poměřování základních práv (kopie pro každého studenta)
- Vybraná ustanovení ZOOÚ (kopie pro každého studenta)

Přílohy

- Zadání případu „Ukradené kolo“
- Vybraná ustanovení LZPS k základním právům
- Vybraná ustanovení zákona o ochraně osobních údajů
- Kritéria poměřování základních práv
- Schéma případu
- Shrnutí soudních rozhodnutí
- Tisková zpráva ÚOOÚ

Zdroje

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

Listina základních práv a svobod

Rozsudek MS v Praze ze dne 19. 5. 2015, čj. 11 A 77/2012-38

Rozsudek NSS ze dne 8. 6. 2016, čj. 3 As 118/2015-34

Usnesení ÚS ze dne 5. 9. 2017, sp. zn. III. ÚS 3565/16. NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky.

Dostupné z: <<https://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=98710&pos=1&cnt=1&typ=result>>

Tisková zpráva ÚOOÚ ze dne 3. 10. 2017. Úřad pro ochranu osobních údajů. Dostupné z: <<https://www.uoou.cz/uoou-by-pokutu-v-nbsp-pripadu-ekolo-cz-znovu-neudelil/d-27149>>

Popis hodiny

1. Úvodní motivační otázky

/ 5 min

Učitel vymezí téma následujících dvou hodin například těmito slovy: „Představte si, že někoho natočíte při krádeži. Můžete záznam dát policii? A můžete ho zveřejnit na svém facebookovém profilu a fotkou zloděje oblepit všechny sloupy v okolí, aby byl zloděj snáze dopaden? A nemá i zloděj nějaká práva? To jsou otázky, kterými se dnes a příští hodinu budeme zabývat. Pomůže nám k tomu případ, který řešil Městský soud v Praze, Nejvyšší správní soud i Ústavní soud.“

2. Aktivita s výkladem

Test proporcionality / 35 min

Učitel rozdá kopii textu „Ukradené kolo“ a požádá studenty, aby si podrobně přečetli zadání případu a identifikovali, jaká základní práva jsou v něm dotčena. Studenti by měli identifikovat: právo majitele obchodu vlastnit majetek a právo zloděje na soukromí. S právy zloděje to může být složitější, studenti mohou například podvědomě hodnotit, že do práva na soukromí někoho, kdo krade, lze zasáhnout, protože si to „zaslouží“. Učitel je proto může navést na obecnější rovinu: „Co když vás někdo natáčí, například když jdete po ulici? Nebo tady ve třídě? Dotýká se to nějakého základního práva? A co kdyby vás někdo natáčel z ulice skrz okno, když jste doma?“ V této fázi jde pouze o určení dotčených lidských práv. Diskusi o „správném řešení“ učitel slíbí později. Po identifikování obou práv učitel ukáže základní úpravu těchto práv v Listině základních práv a svobod (dále „LZPS“) – buď ji před hodinou napíše na tabuli, zakryje a nyní text ukáže, nebo rozdá znění na samostatném listu (viz přílohu Vybraná ustanovení LZPS k základním právům). Zároveň učitel sdělí, že obě práva jsou dále upravena podrobněji dalšími zákony. Právo na soukromí upravují jak normy práva veřejného tak soukromého. V oblasti soukromého práva se jedná o občanský zákoník – ten upravuje především ochranu osobnosti (typicky uvádění nepravdivých informací, které poškozují pověst jiné osoby).

V oblasti veřejného práva se jedná o trestní zákoník (upravující nejzávažnější zásahy do soukromí – hlava II díl 2, např. § 180 t. z. neoprávněné nakládání s osobními údaji, § 184 t. z. pomluva), v rovině správního práva se jedná o zákon o ochraně osobních údajů a od 25. 5. 2018 jde také o obecné nařízení EU o ochraně osobních údajů (GDPR). Právo vlastnit majetek upravuje v oblasti soukromého práva též občanský zákoník a v oblasti veřejného práva jej pak chrání trestní zákoník a zákon o přestupcích.

Právo na soukromí i pro zloděje?

Ačkoliv základem případu je ukradené kolo a tedy porušení vlastnického práva majitele obchodu, v této hodině je kladen důraz na zlodějovo právo na soukromí, protože je méně intuitivní. Zloděj byl za porušení vlastnického práva potrestán v trestním řízení, otázka je, co s případným porušením jeho práva na soukromí. Kontroverzní tedy v daném případě není právo vlastnit majetek, ale právo zloděje na soukromí. Učitel pokládá řečnické otázky: „Porušení práva na majetek je zřejmé – majiteli ukradli kolo. Ale co právo na soukromí? Má ho, respektive může ho mít i zloděj? Nepřišel o něj tím, že kradl? Pojďme se podívat na úpravu v zákoně o ochraně osobních údajů.“ Učitel rozdá studentům Vybraná ustanovení ZOOÚ a nechá studenty si je samostatně přečíst. Následně se ptá: „Kde najdeme definici osobního údaje a co je za něj považováno?“ (Správná odpověď: § 4 písm. a) ZOOÚ) „Jaký osobní údaj byl zpracován v případě zloděje?“ (Správná odpověď: jeho podoba) Je zřejmé, že do soukromí zloděje bylo zasaženo, protože „jeho osobní údaje byly majitelem obchodu zpracovány“. Majitel obchodu zachytil zlodějovu podobu, uložil ji a následně zpřístupnil prostřednictvím sociální sítě. Ne všechny zásahy do soukromí jsou však automaticky protiprávní. Samotná LZPS říká, že právo na soukromí může být omezeno v případech stanovených zákonem. Na ulici nás natáčejí kamery, úřady po nás vyžadují jméno a příjmení, při nákupu v e-shopu sdělujeme svou adresu, na Facebook umísťujeme své fotky

apod. V takových případech buď se zpracováním a správou našich osobních údajů souhlasíme, nebo se jedná o zpracování pod zákonnou licenci, které přímo zákon dovoluje (např. použití fotografie pro televizní vysílání či použití zvukového záznamu pro rozhlasové zpravodajství). Je proto třeba vždy zkoumat, o jaký osobní údaj se jedná, jak byl získán a jak je s ním nakládáno.

Střet dvou základních práv

Učitel pokračuje slovy: „Máme zde dvě základní práva, která – v některých případech – jdou proti sobě. Jak věc posoudit v našem konkrétním případě budeme řešit příští hodinu. Abychom se na to připravili, podíváme se nyní na to, jak střet dvou různých lidských práv řešit obecně.“ Lidská práva se do střetu dostávají často, protože upravují obecné hodnoty, které si mohou v některých případech konkurovat. V našem případě se střetává právo vlastnit majetek a právo na soukromí. Jak takový střet vyřešit? Soudy (především Ústavní soud) pro rozhodování podobných případů užívají tzv. test proporcionality, který tvoří několik kritérií.

Test proporcionality

Učitel rozdává studentům „Kritéria poměrování základních práv“ a vyzve je, aby se vžili do role soudců: „Představte si, že jste ústavní soudci a na stole vám leží střet dvou základních práv. Vaši asistenti vám připravili různá kritéria, která by bylo možné vzít v potaz. Která kritéria jsou podle vás relevantní? Podívejte se na ně ve dvojicích a vyberte tři, která vám připadají nejdůležitější.“

Poté učitel píše na tabuli, která tři kritéria studenti vybrali. Kritéria jsou formulovaná návodně tak, aby většina studentů zvolila kritéria principu proporcionality, tedy 2) vhodnost omezení základního práva, 5) potřebnost zásahu do základního práva, 6) přiměřenost zásahu do základního práva (neboli „přiměřenost v úzkém smyslu“). Ostatní kritéria se při střetu práv nepoužívají (pro důvody viz Fakta pro učitele). Těmto třem kritériím říkáme test proporcionality a poměrujeme jím práva, která jsou ve vzájemné kolizi. Postup je následující:

1. **Kritérium vhodnosti** – tj. zda omezení či zásah do základního práva umožňuje dosáhnout stanoveného cíle; pokud je kritérium vhodnosti splněno, zkoumáme dál...
2. **Kritérium potřebnosti** – tj. zda by cíle nešlo dosáhnout jiným způsobem, který by se

základního práva nedotýkal; je-li splněno i toto kritérium, následuje poslední, a to...

3. **Kritérium přiměřenosti** – porovnává závažnost zásahu do obou základních práv (které je pro danou věc zásadnější).

Studenti zkoumají kritéria v konkrétním případě, ale jedná se o test obecný, který se používá na posouzení střetu jakýchkoliv základních práv (viz Fakta pro učitele.)

3. Diskuse

Účelnost testu proporcionality / 5 min

Učitel shrne: „Nyní známe ‚test proporcionality‘, a jsme tak připraveni na rozhodování našeho případu, které proběhne v další hodině. Teď se ještě zamyslete nad tím, proč vlastně tzv. test proporcionality v rozhodování soudů vzniknul a co je jeho cílem.“

Obecně je cílem poměrování, aby – pokud musí dojít k zásahu do některého ze základních práv z důvodu ochrany jiného základního práva – zůstalo z obou základních práv zachováno co nejvíce, a není-li to možné, dát přednost tomu právu, jehož ochrana nám v konkrétním případě případně spravedlivější. Jak se ovšem ukáže v příští hodině, a jak naznačuje i vybraný případ, ani s testem proporcionality si nejsme vždy jistí, jak střet dopadne.

4. Opakování

/ 10 min

Je-li druhá část lekce prováděna s časovým odstupem, nechá učitel studenty zopakovat dění z předcházející hodiny. Je důležité, aby zaznamenali následující informace:

- Panu Kovářovi ukradli z obchodu kolo.
- Kamera v obchodě zaznamenala obličej zloděje.
- Pan Kovář krádež nahlásil policii a předal jí záznam z kamery.
- Ve stejný den, kdy krádež ohlásil, dal pan Kovář snímek z kamerového záznamu s obličejem pachatele na facebookovou stránku svého obchodu.
- Došlo ke střetu základních práv: práva majitele obchodu na to vlastnit majetek a zlodějova práva na soukromí.
- Při střetu základních práv používáme tzv. test proporcionality, kde práva posuzujeme skrze 1. kritérium vhodnosti, 2. kritérium potřebnosti, 3. kritérium přiměřenosti.

Následně se učitel vrátí k zadanému případu: „Minule jsme se připravili na řešení případu, ve kterém jsou dotčena dvě základní práva – právo na soukromí a právo vlastnit majetek. Nyní se zamysleme, jak tento konkrétní rozpor vyřešit a podíváme se, jak vše dopadlo ve skutečnosti, protože případ, kterým se zde zabýváme, řešili nejen české úřady, ale i české soudy.“

5. Diskuse

Řešení případu / 30 min

Učitel začne otázkou: „Myslíte si, že je možné natáčet v obchodě zboží, abyste zajistili, že nebude ukradeno?“ Studenti zpravidla vědí, že kamery v obchodech bývají, očekáváme proto, že odpoví „ano“. Pokud tak neodpoví, učitel odpověď rovnou sdělí (nejedná se o hlavní problém, o který nám jde): „Ochrana majetku je jedním z účelů, pro který lze zasahovat do práva na soukromí. Jde ovšem i o to, jakým způsobem se provádí.“

Majitel mohl mít v obchodě kameru. (Ve skutečnosti to v tomto případě bylo ještě složitější, neboť majitel neměl svůj kamerový systém registrovaný, což podle tehdejší úpravy mít musel – viz Fakta pro učitele). Jde však o to, jak s kamerovým záznamem naložil.

Učitel vyzve studenty, aby se podívali do vybraných ustanovení zákona o ochraně osobních údajů (kopii dostali v minulé hodině) na to, jak je možné používat osobní údaje. Správná odpověď (podle § 5 odst. 1 písm. f) ZOOÚ) zní: „Správce je povinen zpracovávat osobní údaje pouze v souladu s účelem, k němuž byly shromážděny“. Co je však v tomto případě účelem zpracování (proč majitel natáčel obchod)? Ochrana majetku. Učitel tedy může pokračovat otázkami: „Smí majitel obchodu pouštět záznam z bezpečnostní kamery doma pro zábavu svým kamarádům? Smí si snímky ze záznamu vytapetovat koupelnu?“ Jedná se o extrémní příklady využití zpracovaných údajů mimo účel zpracování. Samozřejmě, že se to nesmí. Učitel se dále ptá: „Co v našem případě majitel obchodu se záznamem udělal?“ Správná odpověď: 1. záznam předal policii, 2. fotku zloděje ze záznamu vyvěsil na svůj facebookový profil. Problematické je právě zveřejnění na Facebooku. Nyní je proto potřeba se se studenty zaměřit na diskusi o účelnosti obou postupů.

Učitel rozdělí studenty do skupin (max. 5 lidí ve skupině, alespoň dvě skupiny). Některé skupiny budou formulovat argumenty, proč bylo zveřejnění

záznamu na Facebooku špatné, jiné skupiny, proč bylo zveřejnění na sociální síti v pořádku. Studenti nejprve připravují argumenty ve svých skupinách, poté je sdělují nahlas ostatním a učitel argumenty zapisuje na tabuli. Na závěr nechá studenty hlasovat, která strana argumentace je pro ně přesvědčivější. Základní argumenty pro a proti zveřejnění záznamu na Facebooku:

PRO

- Podle § 3 odst. 6 písm. d) ZOOÚ mohl majitel obchodu záznam zveřejnit, neboť tím odhaloval pachatele trestného činu.
- Policie je pomalá a pachatele by určitě nenašla.
- Díky tomu, že obchodník záznam zveřejnil, se nakonec povedlo pachatele dopadnout.
- Zloděj nemá právo na ochranu soukromí, když se rozhodl krást.
- Vstupem do obchodu, kde je kamera, dávám souhlas s tím, že záznam z kamery bude použit, pokud tam něco provedu.

PROTI

- Odhalování a stíhání trestné činnosti je úkolem policie; není možné brát spravedlnost do vlastních rukou.
- Majitel obchodu zveřejnil záznam ten samý den – nedal policii možnost pachatele dopadnout a hned se do toho pustil sám.
- I zloděj má základní lidská práva.
- Facebook je soukromá společnost a nahráním fotografie na Facebook vznikají této společnosti práva k fotografii; majitel obchodu tedy bez souhlasu třetí osoby (zloděje) předal práva na jeho fotku společnosti Facebook.
- Umístěním na Internet hrozí, že zde fotografie bude „žít svým životem“ již napořád. I poté, co si zloděj odpyká svůj „oficiální“ trest od státu, bude zde nadále existovat potrestání v podobě veřejně dostupné fotografie, která ho bude označovat za zloděje.

Skutečný průběh případu

Po diskusi a hlasování učitel představí, jak se případ vyvíjel ve skutečnosti. K přípravě mu poslouží přílohy „Schéma případu“, „Tisková zpráva ÚOOÚ“ a „Shrnutí soudních rozhodnutí“. Všechny jsou k dispozici i online zde: <https://www.uoou.cz/uoou-by-pokutu-v-nbsp-pripadu-ekolo-cz-znovu-neudelil/d-27149>; rozsudek NSS je alternativně k dispozici skrze databázi rozhodnutí NSS na stránkách <https://nssoud.cz>; usnesení ÚS je

alternativně k dispozici skrze databázi rozhodnutí ÚS na stránkách <https://nalus.usoud.cz>. Úřad pro ochranu osobních údajů (dále „Úřad“ nebo „ÚOOÚ“) udělil majiteli obchodu pokutu. Pokutovaný majitel se proti rozhodnutí Úřadu bránil ve správním řízení rozkladem (procesní úkon, obsahově shodný s odvoláním ve správním řízení, ovšem s tím rozdílem, že rozklad se podává proti rozhodnutí úřadu, u něhož neexistuje nadřízená instance – např. ministerstvo; o rozkladu proto znovu rozhoduje úřad, který vydal původní rozhodnutí – tentokrát ovšem rozhoduje osoba stojící v čele tohoto úřadu, tedy např. místo úředníka ministerstva rozhoduje ministr; v případě ÚOOÚ tedy jeho předseda). Předseda Úřadu mu však nevyhověl (potvrdil rozhodnutí ÚOOÚ), majitel se proto obrátil správním žalobou na správní soud (v tomto případě byl příslušný Městský soud v Praze).

Poté, co Městský soud v Praze správním žalobě vyhověl, podal Úřad kasační stížnost (mimořádný opravný prostředek proti soudnímu rozhodnutí ve správním řízení soudním) k Nejvyššímu správnímu soudu. Nejvyšší správní soud stížnosti vyhověl a rozsudek městského soudu zrušil, protože ho přesvědčila argumentace Úřadu. Městský soud následně rozhodl nově tak, že žalobu zamítl, neboť byl vázán názorem Nejvyššího správního soudu.

Protože těmito kroky byly vyčerpány všechny možnosti soudní nápravy ve správním soudnictví, majitel obchodu podal ústavní stížnost k Ústavnímu soudu. Ústavní soud ji odmítl a ztotožnil se s názorem Nejvyššího správního soudu. Nejvyšší správní soud i Ústavní soud považovaly za důležité především to, že majitel obchodu dal záznam na Facebook několik hodin poté, co případ oznámil policii. Česká republika však vyšetřování trestné činnosti a stíhání pachatelů svěřila orgánům činným v trestním řízení (především policii) a není možné jejich činnost nahrazovat způsobem, kterým to učinil majitel obchodu. Je možné, že by soudy situaci hodnotily jinak, pokud by majitel obchodu dal policii nějakou dobu na vyšetřování a teprve poté, co by vyšetřování bylo marné a nikam nevedlo, přikročil ke zveřejnění fotografie. Kamerový systém sleduje legitimní účel ochrany majetku, ale tento účel nepokrývá zpřístupnění záznamu široké veřejnosti prostřednictvím sociální sítě. Účel ochrany majetku je v případě kamerového systému naplněn tím, že majiteli obchodu umožňuje snímat dění v obchodě, pořídít záznam,

který umožní identifikaci pachatele, a použít záznam v případných soudních řízeních; nemůže však umožnit majiteli obchodu nahrazovat činnost policie.

Ačkoliv případ majitele obchodu byl tímto s konečnou platností vyřešen, měla celá věc na závěr ještě zajímavou dohru. Úřad pro ochranu osobních údajů totiž vydal tiskovou zprávu, ve které uvedl, že došlo ke změně vedení úřadu a nynější interpretace právních předpisů ze strany Úřadu je taková, že by v podobných případech pokutu neuložil a věc by posoudil tak, že k nezákonnému zásahu do soukromí nedošlo. Úřad tedy nakonec dospěl k právnímu názoru vstřícnějšímu k postupu majitele obchodu, a to navzdory argumentům Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu. Podobný případ se tak v praxi v nejbližších letech ve správním soudnictví pravděpodobně neobjeví – nebude totiž existovat rozhodnutí Úřadu, proti kterému by bylo možné se bránit. Tj. okradený majitel zveřejňující záznam na sociální síti už Úřadem nebude pokutován. Zloději tak teoreticky zůstane možnost obrátit se se svým nárokem ze zásahu do práva na soukromí na civilní soud a požadovat náhradu nemajetkové újmy, ať už omluvou nebo peněžitou satisfakcí. Zdali pachatel tento soukromoprávní způsob ochrany soukromí v našem případě využil, není veřejně známo.

Studentům je možné dát pro ilustraci přečíst části relevantních dokumentů (viz přílohy) – rozsudku Městského soudu v Praze, rozsudku Nejvyššího správního soudu, usnesení Ústavního soudu a tiskové zprávy Úřadu pro ochranu osobních údajů.

6. Reflexe hodiny

/ 5 min

Učitel požádá studenty, aby napsali na papír tři poznatky, které si z této hodiny odnáší. Následně vyzve několik z nich, aby své poznámky sdělili nahlas, a jejich sdělení případně doplní či opraví.

Fakta pro učitele

Cvičný případ v této lekci se liší od reálné kauzy, pro účely zadání byl zjednodušen. Ve skutečnosti byl majitel obchodu uznán vinným ze dvou různých přestupků – kromě nedovoleného zpracování osobních údajů podezřelého z krádeže vyvěšením snímku na Facebook byl také uznán vinným z chybějící registrace kamerového systému

(kamera byla tedy v obchodě nelegálně). Pro hlavní argumentaci to však není podstatné, pro soudy i Úřad pro ochranu osobních údajů byl tento přestupek jasný a neproblematický.

Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku nevycházel výslovně z testu proporcionality, neboť uvedl, že zákon je jasný a záznam z kamery nebylo možné uveřejnit na Facebooku způsobem, jakým to majitel obchodu udělal. I v argumentaci NSS a následně Ústavního soudu je však patrné poměřování základních práv, tj. test proporcionality. Zároveň i to, že Úřad měl potřebu po skončení celého případu vydat tiskovou zprávu, ve které vysvětlil, že nyní by věc posoudil opačně, svědčí o tom, že bylo nutné práva poměřovat a výsledek jejich konfliktu není jednoznačný.

Úřad pro ochranu osobních údajů

Zřízen zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, který vymezuje i jeho kompetence; jedná se o ústřední správní orgán v oblasti ochrany osobních údajů. Registruje zpracovatele osobních údajů, a zároveň je sankcionuje v případě porušení (veřejnoprávních) povinností spojených s ochranou osobních údajů.

Test proporcionality

Má více variant, uvedený případ je nejobecnější. Jednotlivá kritéria se zároveň mohou při poměřování základních práv překrývat. Postup při poměřování základních práv testem proporcionality je následující:

1. **Kritérium vhodnosti** – tj. zda omezení či zásah do základního práva umožňuje dosáhnout stanovený cíl; pokud je kritérium vhodnosti splněno, zkoumáme dál...
2. **Kritérium potřebnosti** – tj. zda by cíle nešlo dosáhnout jiným způsobem, který by se základního práva nedotýkal; je-li splněno i toto kritérium, následuje poslední, a to...
3. **Kritérium přiměřenosti** – porovnává závažnost zásahu do obou základních práv (které je pro danou věc zásadnější).

U poměřování základních práv je nejdůležitější třetí krok testu, o kterém se někdy hovoří jako o „proporcionalitě v užším smyslu“. V něm se posuzuje, jak významná obě práva jsou obecně, i v konkrétním případě. První dva kroky jsou typičtější pro případy, kdy nepoměřujeme dvě základní práva, ale zkoumáme, jestli je omezení

jednoho základního práva, např. novou zákonnou povinností, ústavně akceptovatelné, nebo ne. Například nový zákon vyžaduje, aby každý občan nosil na sobě kameru, která by sledovala všechny jeho pohyby. Důvodem nového zákona je snaha o snížení kriminality – pokud bude zaznamenán každý pohyb všech lidí v ČR, nebude možné páchat kriminální činy. Argumentace Ústavního soudu by pak mohla vypadat takto: povinnost umožňuje dosáhnout stanoveného cíle (krok 1), ale snížení kriminality lze dosáhnout i jiným, méně invazivním způsobem (krok 2) a navíc je zde flagrantně zasaženo do soukromí lidí, což nemůže odůvodnit pouhá snaha o snížení kriminality (krok 3).

Ostatní kritéria uvedená v příloze „Kritéria poměřování základních práv“ nejsou relevantní z následujících důvodů:

- **Pořadí základních práv v LZPS** – tuto možnost mohou studenti poměrně často volit; jakkoliv pořadí práv může být podpůrným argumentem. Práva a svobody jsou seřazena do bloků víceméně podle toho, jak historicky vznikala – tzv. generace LP: v Hlavě druhé jsou v oddílu prvním základní lidská práva a svobody a v oddílu druhém později vzniklá politická práva; v Hlavě třetí jsou práva národnostních a etnických menšin; v Hlavě čtvrté nejpozději vzniklá práva hospodářská, sociální a kulturní; Hlava pátá pak upravuje právo na soudní a jinou ochranu, a to spíše z důvodu rozsáhlosti práv spadajících do této kategorie než kvůli významu. Závěr o různém pořadí však rozhodně neznamena, že právu dřívějšímu je vždy dána přednost. To by celý test proporcionality ztrácel smysl, různá práva mohou být v různých situacích různě silná a právě k jejich poměřování v konkrétních individuálních případech test proporcionality slouží. Opačný přístup by znamenal, že například právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti a dobré pověsti (čl. 10 LZPS) by mělo vždy přednost před svobodou projevu (čl. 17 LZPS), což by v extrémním případě vedlo například k tomu, že by nebylo možné veřejně kritizovat politiky. (I Ústavní soud rozhodl, že tato práva jsou si v zásadě rovna – viz náleze ze dne 10. prosince 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96.)
- **Veřejnost/soukromost projevu základního práva** – některá práva jsou typická veřejným projevem (svoboda projevu, shromažďovací

právo, právo na stávku), některá jsou naopak spíše záležitostmi osobní (právo na zachování lidské důstojnosti, právo rozhodovat o své národnosti, svoboda myšlení, svědomí a náboženství). Na základě tohoto charakteru tedy nelze usuzovat, které právo má přednost.

- **Podrobnost zákonné úpravy** – některá práva vyžadují podrobnější úpravu v zákoně (např. právo na stávku), nicméně skutečnost, že je právo upravené v podrobnostech zákonem, z něj automaticky nečiní právo silnější. Opačný závěr by umožňoval zákonodárcům poměrně jednoduše rozhodovat o tom, které právo bude zrovna silnější (tím, že jej upraví zákonem podrobněji).

04. Pravomoci obcí

Abstrakt	<p>Studenti se seznámí s tím, jaké pravomoci obce mají a čím konkrétně se zabývají, aby se staraly o blaho svých občanů. Studenti se nejprve sami pokusí odhalit nereálné sliby komunálních politiků z předvolebních kampaní. Svě odhady si následně ověří a ujasní si tak, jaké konkrétní pravomoci obce mají. Následně zhodnotí, které pravomoci jim připadají nejdůležitější.</p>
Cíle hodiny	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti dokáží vysvětlit výhody fungování obecní samosprávy pro občana. • Studenti vysvětlí rozdíl mezi samostatnou a přenesenou působností obce. • Studenti vyjmenují alespoň pět základních pravomocí obce v rámci samostatné působnosti a pět pravomocí v přenesené působnosti. • Studenti rozpoznají takové předvolební sliby, které komunální politici nemohou splnit z důvodu nedostatku pravomocí. • Studenti se dokáží zorientovat v novinovém článku a jsou schopni vyhledat požadované informace. • Studenti zhodnotí, které pravomoci obcí považují za nejdůležitější, a svůj názor obhájí.
Harmonogram / 45 minut	<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvodní aktivita: předvolební sliby / 10 minut 2. Aktivity v pracovním listu: práce s textem / 15 minut 3. Samostatná práce a výklad: samostatná a přenesená působnost obce / 5 minut 4. Reflexe hodiny / 15 minut

Materiály a pomůcky

- Předvolební letáčky (před hodinou nutné rozstříhat a vyvěsit ve třídě)
- Pracovní list (kopie pro každého studenta)

Přílohy

- Pracovní list „Pravomoci obcí“
- Řešení pracovního listu „Pravomoci obcí“
- Předvolební letáčky

Zdroje

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

Zákon č. 131/2000 Sb., o hl. m. Praze

Hradil, P.: *Právo pro gymnázia, obchodní akademie, střední školy a vyšší odborné školy podle právního stavu k 1. 1. 2017*. Valašské Klobouky: Petr Hradil, 2017.

Kašpar, M.: *Obec může opravit chodník nebo postavit školu. Obchvaty ani zastavení migrace ale nezajistí*. Dostupné z: <<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2598476-obec-muze-opravit-chodnik-nebo-postavit-skolu-obchvaty-ani-zastaveni-migrace-ale>>

Popis hodiny

1. Úvodní aktivita

Předvolební sliby / 10 min

(Pozn. Tuto aktivitu je možné provádět i v lavicích – stejné slogany jsou uvedené i na pracovním listu, který jinak studenti dostanou později. Je nicméně přínosné, když se studenti mohou trochu protáhnout a při korzování si třeba vyměnit názory se spolužáky.)

Hlavním cílem této aktivity je pozvolna uvést studenty do tématu hodiny, zaujmout je a nechat zamyslet nad smyslem obecní samosprávy (jaké má výhody pro občany). Učitel studenty vyzve, aby se v následujících pěti minutách prošli po třídě a přečetli si vyvěšené letáčky s předvolebními sliby. Jejich úkolem bude odpovědět na následující otázku (učitel ji může napsat na tabuli): „Pro které volby (do Poslanecké sněmovny, Senátu, obecních zastupitelstev) je určena většina sloganů? Svou odpověď zdůvodněte.“

V následné diskusi s celou třídou učitel vyzve několik studentů, aby sdíleli své úsudky. Třída si společně ujasní, že se ve většině případů jedná o volby komunální (zatím ponechme stranou případy, kdy tomu tak není).

Učitel pak pokládá studentům další otázky o smyslu obecní samosprávy: „Proč problémy zmíněné ve sloganech, např. parkovací zóny ve městě či opravu chodníků v centru obce, neřeší poslanci či senátoři? Proč je výhodné, že to řeší samostatné obce?“ Možná odpověď: Každá obec je jiná a má své vlastní problémy, obecní samospráva se tak může zaměřit jen na ně, řešení bude cílené a tím pádem efektivnější. Na podobném principu funguje i rozdělení ČR do vyšších územně samosprávných celků – krajů (viz Fakta pro učitele), tato lekce se však zaměřuje na samosprávu obecní.

2. Aktivity v pracovním listu

Práce s textem / 15 min

Učitel rozdá studentům pracovní list „Pravomoci obcí“ a požádá je, aby v následujících 5 minutách vypracovali první úkol. Studenti se mají znovu

podívat na předvolební slogany, odhadnout, které tři sliby zvolení politici nemohou splnit, protože k tomu nemají dostatečné kompetence, a svůj odhad porovnat se spolužákem. Pak učitel vyzve několik studentů, aby sdíleli své tipy nahlas. Pro vypracování druhého úkolu v pracovním listu je potřeba článek dostupný online zde: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2598476-obec-muze-opravit-chodnik-nebo-postavit-skolu-obchvaty-ani-zastaveni-migrace-ale>. Učitel web ČT24 otevře na vlastním počítači a dataprojektorem promítne celé třídě nebo studenty vyzve, aby si článek otevřeli v telefonu. Studenti si mají článek přečíst, případně upravit své předchozí závěry z prvního úkolu a doložit je příklady z textu. Správné odpovědi pak pod vedením učitele ověří celá třída společně.

(Alternativa: Místo čtení článku může učitel studentům shrnout informace uvedené v části Fakta pro učitele a teprve pak je nechat vypracovat úkol č. 2 v pracovním listu.)

3. Samostatná práce a výklad

Samostatná a přenesená působnost / 5 min

Učitel zadá studentům následující úkol: „Vymyslete alespoň dva příklady povinností, jež náleží STÁTNÍ správě (ne samosprávě), které však stát pro větší efektivitu převedl na obce.“ (Možné odpovědi: vedení matrik, vydávání stavebních povolení, vydávání občanských a řidičských průkazů a cestovních pasů, registrace motorových vozidel, vydávání živnostenských oprávnění, vyřizování žádostí o sociální dávky aj.)

Dále učitel vysvětlí pojmy samostatná a přenesená působnost obce:

- **Samostatná působnost obce** – záležitosti, které jsou v zájmu obce a občanů, do kterých státní orgány až na zákonné výjimky nezasahují, např. hospodaření obce, pořádání kulturních akcí, udržování čistoty apod.
- **Přenesená působnost obce** – obcím svěřená správa státu; vše, co je státní záležitostí, ale stát ji vykonává prostřednictvím obcí,

např. vedení matrik, vydávání stavebních povolení, vydávání občanských a řidičských průkazů a cestovních pasů, registrace motorových vozidel, vydávání živnostenských oprávnění, vyřizování žádostí o sociální dávky atd.

4. Reflexe hodiny

/ 15 min

Učitel požádá studenty, aby v následujících 10 minutách ve dvojicích či trojicích diskutovali nad otázkami v pracovním listě v úkolu č. 3. Zdůrazní přitom, že je důležité, aby své názory srozumitelně vysvětlovali a uváděli věcné argumenty. Může jim to předvést například těmito slovy: „Překvapilo mě, že obce nemohou samy rozhodovat o všech silnicích, které prochází jejich územím. Měly by mít právo samostatně vyhodnotit, zda silnice potřebuje opravu, a zároveň by měly mít možnost opravu rovnou uskutečnit, protože to významně ovlivňuje kvalitu života v obci. / Nerozumím tomu, proč základní a střední školy nespravuje jeden zřizovatel. Školy na sebe navazují a musejí spolu úzce spolupracovat, jedná se o jednu agendu. Jeden zřizovatel by dle mého názoru školy spravoval mnohem efektivněji. / Jak je možné, že každá obec může sama rozhodnout o výši poplatku za psy? Myslím, že je nespravedlivé, když v jednom místě zaplatím za psa více než jinde.“

Během posledních 5 minut učitel vyzývá jednotlivé skupinky, aby shrnuly nejvýznamnější body ze své diskuse, např. na kterých pravomocech se nejvíce členů shodlo, u kterých měli největší spory, co je nejvíce překvapilo apod.

Fakta pro učitele

Samostatná a přenesená působnost obce

Pravomoci obecních samospráv lze rozdělit na dva druhy:

- **Přenesená působnost obce** – obcím svěřená správa státu; vše, co je záležitostí státu, ale ten ji vykonává prostřednictvím obcí, např. evidence obyvatel, vedení matrik, vydávání stavebních povolení, vydávání občanských průkazů, registrace motorových vozidel atd. V rámci své přenesené působnosti obce vydává „nařízení“.
- **Samostatná působnost obce** – záležitosti, které jsou v zájmu obce a občanů, záležitosti,

do kterých státní orgány až na zákonné výjimky nezasahují, např. hospodaření obce, pořádání kulturních akcí, udržování čistoty apod. V rámci samostatné působnosti vydává zastupitelstvo obce obecně závazné „vyhlášky“, jež ukládají povinnosti, například k zabezpečení veřejného pořádku, pro pořádání kulturních a sportovních akcí, k zajištění čistoty veřejného prostranství apod. Stát do samostatné působnosti obcí zasahuje např. kontrolou souladu obecních závazných vyhlášek se zákony a ústavním pořádkem (provádí Ministerstvo vnitra – viz § 123 zákona o obcích). Stát také zasáhne v případě, že se zastupitelstvo obce po dobu šesti měsíců nesejde tak, aby bylo usnášení schopné. Ministerstvo vnitra pak zastupitelstvo rozpustí (viz § 89 zákona o obcích).

Samostatná působnost obce zajišťuje cílené a efektivnější řešení problémů. Každá obec je jiná a má své vlastní problémy, obecní samospráva se tak může zaměřit jen na ně. Obce se starají o následující oblasti:

Doprava

- silnice na území obce, kromě silnic 2. a 3. třídy, které spravuje kraj) a kromě silnic 1. třídy a dálnic, které spravuje ŘSD;
- parkování;
- hromadná doprava ve větších městech (u menších obcí zajišťují kraje);
- cyklostezky.

Životní prostředí a infrastruktura

- infrastruktura (vodovody, kanalizace, čistírny odpadních vod);
- zeleň, parky, dětská hřiště, sportovní areály;
- úklid veřejných prostranství, odpady.

Bezpečnost

- městská/obecní policie;
- kamerové systémy, retardéry, přechody pro chodce, osvětlení atd.;
- příspěvek na provoz dobrovolných hasičů;
- bezpečnostní plány pro živelní pohromy;
- skrze vydávání obecně závazných vyhlášek: omezení pití alkoholu na veřejnosti, počet heren a jejich umístění.

Školství a sport

- zřizování mateřských a základních škol;
- veřejná sportoviště, koupaliště/bazény.

Bytová a sociální politika

- obecní byty;
- domovy důchodců;
- bezdomovectví;
- nemocnice/polikliniky (některá města jsou vlastníky, většinou jsou však zdravotní zařízení ve správě krajů či jsou soukromé).

Správa některých oblastí nenáleží pouze obcím, ale je sdílená s kraji a státem. Například dotace do sportu se udělují na všech třech úrovních (obecní, krajské i státní). Např. dotaci na opravu fotbalového hřiště tak může v dané obci dostat místní fotbalový klub. Stejně tak ale může dojít k tomu, že dotaci od státu dostane celorepublikově působící Fotbalová asociace ČR a ta nechá opravit hřiště právě v dané obci. Občan v obou případech vidí opravené hřiště, zdroj prostředků je však odlišný.

Krajská samospráva

Na podobném principu jako obecní samospráva v obcích funguje i rozdělení ČR do vyšších územně samosprávných celků – krajů. Kraje v rámci krajské samosprávy mají stejně jako obce pravomoci řešit místní problémy, které však svým rozsahem přesahují hranice jednotlivých obcí. Protože se stejně jako v obcích problémy v každém kraji liší, krajská samospráva se může zaměřit pouze na to, co je v daném kraji potřeba, a problémy tedy řešit efektivněji. Kraj zajišťuje například střední a vyšší odborné vzdělávání, integrovaný záchranný systém, sociální péči a sociální zařízení, silnice 2. a 3. tříd, hromadnou dopravu mezi městy a obcemi aj.

05. Orgány obcí

Abstrakt	Studenti porozumí tomu, jaké orgány řídí obec a jak si mezi sebou různé obce dělí pravomoci. Nejprve se sami pokusí odhadnout, kdo vykonává jednotlivé povinnosti obce. Poté se dozvědí o jednotlivých orgánech a jejich pravomocích a ověří si své počáteční odhady.
Cíle hodiny	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti dokáží rozlišit samostatnou a přenesenou působnost obce. • Studenti umí vyjmenovat orgány obce, jejich složení a pravomoci. • Studenti se orientují v předloženém textu, jsou schopni vyhledat potřebné informace. • Studenti dokáží vyhledané informace předat spolužákům.
Harmonogram / 45 minut	<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvodní aktivita: pravomoci obcí / 5 minut 2. Skládankové učení: orgány obcí / 25 minut 3. Reflexe hodiny / 15 minut

Materiály a pomůcky

- Pracovní list (kopie pro každého studenta)
- Texty ke skládkovému učení (kopie jednoho typu – A, B, nebo C – pro každého studenta)

Přílohy

- Pracovní list „Orgány obcí“
- Řešení pracovního listu „Orgány obcí“
- Text ke skládkovému učení „Zastupitelstvo“ A1–A6
- Text ke skládkovému učení „Rada“ B1–B6
- Text ke skládkovému učení „Starosta/starostka“ C1–C6

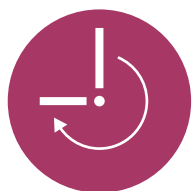
Zdroje

Jak se zapojit do dění ve městě či v obci. Fórum 50.

Dostupné z: <<https://padesatprocent.cz/cz/nova-publikace-jak-se-zapojit-do-deni-ve-meste-ci-obci>>

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

Hradil, P.: *Právo pro gymnázia, obchodní akademie a vyšší odborné školy*. Valašské Klobouky: Petr Hradil, 2017.

Popis hodiny

1. Úvodní aktivita

Pravomoci obcí / 5 min

Učitel představí téma hodiny a motivuje studenty následující aktivitou. Vyzve studenty, aby vyjmenovali alespoň čtyři pravomoci obcí v samostatné působnosti, se kterými se seznámili minulou hodinu. Pokud lekci věnovanou pravomocem obcí se studenty neabsolvoval, sám uvádí příklady a ptá se na pravomoci, například takto: „Kdo rozhoduje o výši poplatku za psy? Kdo poplatek vybírá?“ (Správná odpověď: Rozhoduje zastupitelstvo, vybírá obecní úřad.) „Kdo rozhoduje, zda a kde se postaví v obci školka? Kdo dohlédne na vypracování návrhu řešení stavby?“ (Správná odpověď: Rozhoduje zastupitelstvo, dohlíží komise rady obce.) „Kdo rozhoduje, zda a jaký chodník se v obci opraví? Kdo na realizaci opravy dohlédne?“ (Správná odpověď: Rozhoduje zastupitelstvo, dohlíží obecní úřad.) Učitel zapisuje odpovědi na tabuli, zatím je ale nehodnotí či neopravuje. Slíbí studentům, že na konci hodiny budou správné odpovědi znát.

2. Skládankové učení

Orgány obcí / 25 min

Učitel rozdá pracovní list „Orgány obcí“ a každému také jeden odborný text označený písmenem a číslem (např. „Zastupitelstvo A1“). Pak požádá studenty, aby se rozdělili do „expertních skupin“ podle PÍSMENA na papíru s odborným textem, tj. všichni s písmenem A k sobě (obecní zastupitelstvo), všichni s písmenem B k sobě (rada obce) a všichni s písmenem C k sobě (starosta/starostka). Zadání a rozdělení do skupin by nemělo trvat déle než 5 minut.

Následně mají studenti 10 minut na to, aby v expertních skupinách nejprve každý sám prostudoval text a následně aby společně vyhodnotili, které informace jsou pro jejich danou roli (rada obce, starosta/ka obce, zastupitelstvo obce) zásadní. Podle toho vyplní odpovídající část tabulky v pracovním listu.

Poté učitel studenty požádá, aby se přerозdělili do nových skupin, tentokrát podle ČÍSLA na

papíru s odborným textem (tj. skupiny 1–6). V nové skupině (trojici) tak spolu zasednou studenti, kteří v expertní skupině studovali každý jiný typ odborného textu. Úkolem studentů ve trojici je sdílet s ostatními své expertní informace tak, aby na konci měli všichni členové trojice vyplněnou tabulku v pracovním listu. Učitel přitom zdůrazní, že je potřeba informace sdělovat ostatním vhodným způsobem – přednést, tlumočit, nikoli například dát nahlédnout do svých zápisků. Toto sdílení trvá 10 minut.

3. Reflexe hodiny

/ 15 min

Učitel požádá studenty, aby se v aktuálních skupinách (rozdělení dle čísel) podívali na druhý úkol v pracovním listu a odpověděli na zadané otázky. V případě, že se skládankové učení prodlouží, je možné tento bod přeskočit a otázky rovnou probrat s celou třídou.

V následné diskusi s celou třídou vyzve učitel některé zástupce pracovních skupin, aby sdíleli své odpovědi a zdůvodnili, proč se rozhodli pro dané řešení. V této fázi učitel koriguje případné nejasnosti. Nakonec se vrátí k otázkám zapsaným na tabuli na začátku hodiny a požádá studenty, aby na základě právě získaných informací ohodnotili správnost původních odpovědí, případně aby je opravili.

Fakta pro učitele

Přenesená a samostatná působnost obce

- **Přenesená působnost obce** – obcím svěřená správa státu; vše, co je záležitostí státu, ale je vykonávána prostřednictvím obcí, např. evidence obyvatel, vedení matrik, vydávání stavebních povolení, vydávání občanských průkazů, registrace motorových vozidel atd. V rámci přenesené působnosti obce vydává obec „nařízení“.

- **Samostatná působnost obce** – záležitosti v zájmu obce a občanů, do kterých státní orgány až na zákonné výjimky nezasahují, např. hospodaření obce, pořádání kulturních akcí, udržování čistoty apod. V rámci samostatné působnosti obce vydává obecní zastupitelstvo „obecně závazné vyhlášky“, které ukládají povinnosti, např. k zabezpečení veřejného pořádku, pro pořádání kulturních a sportovních akcí, k zajištění čistoty veřejného prostranství atd.

Zastupitelstvo

Zastupitelstvo je základní orgán obce. Je voleno na čtyři roky podle výsledků komunálních voleb. Volí ho občané dané obce. Počet členů obecního zastupitelstva (5–55) se liší podle počtu obyvatel (může být sudý i lichý). Aby mohlo být přijato usnesení, je potřeba nadpoloviční většina všech hlasů zastupitelů. Zasedání jsou veřejná. Zastupitelé se schází podle potřeby, nejméně však jednou za tři měsíce. Zastupitelstvo zřizuje tzv. výbory, které pomáhají ve výkonu jeho činnosti. Povinně se zřizují výbory finanční a kontrolní. V obcích, kde žije více než 10 % obyvatel jiné než české národnosti pak také výbor pro národnostní menšiny. Podle potřeby je možné vytvořit i další výbory, např. výbor pro dopravu nebo výbor pro životní prostředí. Mezi pravomoci zastupitelstva mimo jiné patří:

- schvalovat program rozvoje obce;
- schvalovat rozpočet a závěrečný účet obce;
- vydávat obecně závazné vyhlášky obce (např. o provozování herních automatů, místních poplatcích, pohybu psů, omezování prodeje a konzumaci alkoholu, omezování kouření na veřejných prostranstvích aj.);
- rozhodovat o vyhlášení místního referenda;
- volit z řad členů zastupitelstva starostu, místostarosty a další členy rady obce (radní) a odvolávat je z funkce, stanovit počet členů rady obce;
- rozhodovat o nabytí a převodu hmotných nemovitých věcí včetně vydání nemovitostí podle zvláštních zákonů s výjimkou inženýrských sítí a pozemních komunikací; rozhodovat o převodu bytů a nebytových prostorů z majetku obce;
- poskytovat dotace a návratnou finanční výpomoc nad 50 000 Kč v jednotlivém případě fyzickým nebo právnickým osobám a uzavírat

veřejnoprávní smlouvy o jejich poskytnutí; uzavírat smlouvy o přijetí a poskytnutí úvěru nebo zápůjčky, o převzetí dluhu, o převzetí ručitého závazku, o přistoupení k závazku, a uzavírat smlouvy o společnosti.

Rada obce

Rada obce je výkonný orgán obce. Je volena zastupitelstvem a má lichý počet členů (5–11). Tvoří ji starosta, místostarosta a radní volení z řad zastupitelstva. Má-li zastupitelstvo méně než 15 členů, nevolí radu a její úkoly vykonává starosta. Zasedání rady jsou neveřejná, usnesení jsou veřejná. Rada se schází podle potřeby. Radě pomáhají tzv. komise (školská, zdravotní, sociální a jiné). Mezi pravomoci rady obce mimo jiné patří:

- zabezpečovat hospodaření obce podle schváleného rozpočtu, provádět rozpočtová opatření v rozsahu stanoveném zastupitelstvem obce;
- vydávat nařízení obce;
- projednávat a řešit návrhy, připomínky a podněty předložené členy zastupitelstva obce nebo komisemi rady obce;
- stanovit rozdělení pravomocí v obecním úřadu, zřizovat a zrušovat odbory a oddělení obecního úřadu, kontrolovat plnění úkolů obecním úřadem a komisemi v oblasti samostatné působnosti obce, stanovit pravidla pro přijímání a vyřizování petic a stížností.

Starosta/starostka

Starosta/ka zastupuje obec navenek a stojí v jejím čele. Zvláštním případem je statutární město (může se členit na městské obvody nebo části, které mají své vlastní orgány obce), v jehož čele stojí primátor/ka. Starosta/ka je volen/a zastupitelstvem z řad zastupitelstva a je také zastupitelstvu odpovědný/á. Na rozdíl od členů zastupitelstva musí být starosta/ka občanem/kou ČR. Mezi pravomoci starosty/starostky patří:

- jmenovat a odvolávat tajemníka/tajemnici úřadu;
- odpovídat za informování veřejnosti o činnosti obce;
- svolávat a zpravidla řídit zasedání zastupitelstva obce a rady obce, podepisovat právní předpisy obce, usnesení zastupitelstva obce a rady obce, odpovídat za včasné

objednání přezkoumání hospodaření obce za uplynulý kalendářní rok atd.

Obecní úřad/magistrát

Obecní úřad (v případě statutárního města magistrát) je administrativním orgánem obce. Tvoří ho starosta/ka, místostarosta/ka, tajemník/tajemnice a zaměstnanci obecního úřadu. Pro plnění úkolů v různých oblastech se většinou člení na odbory a oddělení. Mezi povinnosti obecního úřadu patří:

- podávat informace žadatelům;
- vykonávat samostatnou i přenesenou působnost obce;
- plnit úkoly, které mu uložilo zastupitelstvo obce nebo rada obce a pomáhat výborům a komisím v jejich činnosti, např. vydávat doklady, stavební povolení, vést evidenci obyvatel, vybírat poplatky, udělovat pokuty aj.

06. Trestné činy a přestupky

Abstrakt

Studenti se seznámí se základními pojmy trestního práva hmotného (soudní trestání) a práva přestupkového (správní trestání). Díky společnému výkladu soudního a správního trestání mohou studenti lépe pochopit, že trestné činy a přestupky jsou v základu obdobné, tedy že se jedná o určité protiprávní jednání, za které stát ukládá sankci. Zároveň však studenti poznají základní rozdíly mezi trestnými činy a přestupky a seznámí se s tresty, které lze za protiprávní jednání uložit.

Cíle hodiny

- Studenti znají základní rozdíly mezi přestupkem a trestným činem, chápou, na jakém základě byly zákonodárcem rozlišeny.
- Studenti ví, v jakých právních předpisech najdou základní pojmy přestupkového práva a trestního práva hmotného a výčet přestupků a trestných činů.
- Studenti rozumí základním teoretickým pojmům přestupkového práva hmotného a trestního práva hmotného.
- Studenti znají tresty, které lze za protiprávní jednání uložit.
- Studenti jsou schopni uvažovat nad důvody, které vedou k označení určitého jednání buď za trestný čin, nebo za přestupek.

Harmonogram / 90 minut

1. Úvodní výklad a pracovní list / 5 minut
2. Výklad s příkladem / 5 minut
3. Aktivita: Protiprávní? A proč? / 15 minut
4. Výklad pojmů / 10 minut
5. Práce s články / 10 minut
6. Aktivita: soud ve třech / 20 minut
7. Výklad / 5 minut
8. (Výklad a aktivita: tresty / 15 minut)
– zařadit podle časových možností
9. Reflexe hodiny / 5 minut

Materiály a pomůcky

- Počítač
- Projektor
- Powerpointová prezentace
- Srovnávací tabulka pojmů (kopie pro každého studenta)
- Pracovní list (kopie do dvojice či trojice)
- Články (kopie do trojice)
- Zadání aktivity „Soud ve třech“ (kopie do trojice či čtveřice)
- Vybraná ustanovení k trestům (kopie pro každého studenta)

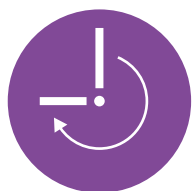
Přílohy

- Srovnávací tabulka pojmů „Správní a soudní trestání“
- Řešení srovnávací tabulky pojmů „Správní a soudní trestání“
- Pracovní list „Protiprávní? A proč?“
- Řešení pracovního listu „Protiprávní? A proč?“
- Článek „Otec nechal syna v autě...“
- Článek „Střelba v Plzni...“
- Zadání „Soud ve třech“
- Vybraná ustanovení přestupkového zákona
- Vybraná ustanovení trestního zákoníku

Zdroje

Prášková, H.: *Nové přestupkové právo*. Praha: Leges, 2017.

Šámal, P. a kol.: *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016.

Popis hodiny

1. Úvodní výklad a pracovní list

Prezentace: snímky 1–4 / 5 min

Učitel rozdá studentům srovnávací tabulku pojmů „Správní a soudní trestání“, aby si do ní mohli dělat poznámky z výkladu. Tabulka znázorňuje, ve kterých rysech jsou si trestné činy a přestupky podobné a ve kterých se naopak odlišují. Pak učitel vysvětluje, jaký je základní vztah mezi trestním právem a přestupkovým právem (viz systematiku v powerpointové prezentaci).

2. Výklad s příkladem

Prezentace: snímky 5 a 6 / 5 min

Učitel studentům prezentuje příklad, ve kterém mají najít zásadní rozdíly mezi trestním a přestupkovým právem. Učitel sdělí zadání ke snímku 5: „Přečtěte si oba příklady a pokuste se najít rozdíly mezi nimi.“ Na snímku 6 jsou pak rozdíly vyznačeny barevně.

3. Aktivita „Protiprávní? A proč?“

Prezentace: snímek 7 / 15 min

Studenti se rozdělí do dvojic či trojic, každá skupinka dostane pracovní list „Protiprávní? A proč?“. Studenti mezi sebou diskutují, zda by popsáná jednání měla být trestným činem, přestupkem, nebo ani jednou z těchto variant. Učitel by měl klást důraz na slovní spojení „mělo by“. Nejde tu o to, jaká je platná právní úprava, tomu bude věnována až další část hodiny. Smyslem této aktivity je spolu se studenty demonstrovat důvody, které mohou vést k rozlišování mezi trestným činem, přestupkem a jednáním, které není ve veřejném právu postihováno.

Na závěr lze s celou třídou debatovat o několika vybraných příkladech a uvést, jaké důvody vedly studenty k jejich odpovědím.

4. Výklad pojmů

Prezentace: snímky 8–23 / 10 min

V tuto chvíli může učitel studentům připomenout, že to, co mají trestné činy a přestupky společné, je vykládáno společně (bez rozlišování), a to, co je rozdílné, je vykládáno zvlášť. Tomu odpovídá

i srovnávací tabulka. Powerpointová prezentace pak obsahuje i cvičení, která si mohou studenti v rámci výkladu vyzkoušet. Studenti si současně výklad zapisují do srovnávací tabulky. V rámci výkladu učitel vysvětlí význam těchto pojmů: trestný čin, přestupek, prameny právní úpravy, podmínky odpovědnosti za trestný čin/přestupek, vývojová stádia trestného činu/přestupku, účastenství.

5. Práce s články

Prezentace: snímek 24–25 / 10 min

Studenti obdrží do trojic fiktivní novinové články „Otec nechal syna zavřeného v autě...“ a „Střelba v Plzni!...“ Přečtou si je a společně ve skupince určí, zda v nich našli příklad okolnosti vylučující protiprávnost.

Řešení: Článek „Otec nechal syna zavřeného v autě...“ obsahuje jako okolnost vylučující protiprávnost krajní nouzi. U článku „Střelba v Plzni!...“ jde o nutnou obranu.

Následně lze se studenty v rámci celé třídy debatovat o tom, zda by se mělo skutečně jednat o okolnosti vylučující protiprávnost, nebo by mělo být jednání popsáné v článcích trestným činem, resp. přestupkem.

6. Aktivita „Soud ve třech“

Prezentace: snímek 26 / 20 min

Studenti se rozdělí do trojic či čtveřic. Učitel každému ve skupině přidělí písmeno: A = státní zástupce, B = obhájce, C = soudce (mohou být dva). Učitel rozdá do skupin zadání „Soud ve třech“ a zároveň promítne text zadání v powerpointové prezentaci. Studenti si připraví argumenty podle toho, jakou roli zastávají. Za tím účelem se mohou přeskupit podle písmen – všichni A k sobě, všichni B k sobě, všichni C k sobě. Soudci (C) mohou společně vymýšlet argumenty pro obě strany, případně si přečíst v trestním zákoníku, jaké jsou podmínky nutné obrany, jaké jsou znaky trestného činu vraždy, zabití aj. Pak se studenti vrátí do původních trojic (čtveřic) a sehrají soud. Začíná státní zástupce a představí své argumenty (2 min).

Následuje obhájce se svými argumenty (2 min). Poté má státní zástupce čas na reakci (1 min), po něm reaguje obhájce (1 min). Následně soudce rozhodne a své rozhodnutí krátce zdůvodní. Pravděpodobné řešení tohoto případu podle platného práva by bylo následující. Příklad tak, jak je popsán v zadání, by byl pravděpodobně posouzen jako jednání v nutné obraně podle § 29 odst. 1 trestního zákoníku. Důležité jsou všechny okolnosti, tedy že byla žena doma sama, že byla noc, že zloděje pouze postřelila. V její neprospěch lze naopak použít argument, že na ni zloděj nijak neútočil, neohrožoval ji na zdraví. Podle časových možností lze argumenty pro a proti odsouzení majitelky domu za trestný čin probrat v rámci diskuse s celou třídou.

7. Výklad

Prezentace: snímek 27 / 5 min

Učitel podle prezentace vykládá přehled okolností vylučujících protiprávnost.

8. Výklad a aktivita „Tresty“

Prezentace: snímek 28–30 / 15 min

(Pozn. Tuto část hodiny učitel může, či nemusí zařadit – nechť se rozhodne podle časových možností).

Výklad o trestech lze začít otázkou: „*Jaké znáte tresty za trestné činy a přestupky?*“ Následně se studenti rozdělí do dvojic či trojic. Každá skupinka dostane přidělen jeden trest. Všichni studenti také dostanou kopii přílohy „Vybraná ustanovení k trestům“ s vybranými ustanoveními zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku a zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. (V příloze jsou uvedeny pouze významnější tresty, učitel si může vybrat podle počtu studentů).

Studenti mají za úkol najít ustanovení, která se vztahují k jim přidělenému trestu. Ustanovení mají pročíst a zjistit, za jakých podmínek lze daný trest uložit a co je jeho obsahem. (Studentům lze rozdat pouze výběr ustanovení ze zákona o přestupcích, nebo výběr z trestního zákoníku – podle toho, jaký trest mají zkoumat.)

Na závěr studenti představí svá zjištění ostatním.

9. Reflexe hodiny

/ 5 min

Učitel vyzve studenty, aby si každý pro sebe zformuloval tři otázky, které by ověřily znalosti

získané v této hodině. Několik studentů pak může učitel vyzvat, aby své otázky řekli nahlas, a jiné studenty požádá, aby na ně zkusili odpovědět.

Fakta pro učitele

(Pozn. Text neobsahuje fakta přímo uvedená v prezentaci, např. konkrétní § zákonů.)

Základní pojmy

- **Soudní trestání** – jiné označení pro trestní právo. „Soudní“ trestání se označuje proto, že o vině a trestu v trestním právu rozhoduje soud. Trestní právo (tj. soudní trestání) je samostatným odvětvím práva veřejného. V rámci soudního trestání postihují soudy (proto „soudní“) nejzávažnější protiprávní jednání – trestné činy. Platí, že o vině a trestu za trestný čin může rozhodovat jen nezávislý a nestranný soud. Je tomu tak proto, že odsouzení za trestný čin a uložení trestu je jedním z největších zásahů veřejné moci do práv jednotlivce. Proto není možné, aby v trestním právu rozhodoval např. obecní úřad. Trestní právo zná trestní odpovědnost fyzických osob (starších 18 let), mladistvých (15–18 let) a právnických osob (pouze za některé trestné činy).
- **Správní trestání** – neboli přestupkové právo, spadá pod odvětví správního práva, které je samostatným odvětvím práva veřejného. Za „správní“ se označuje proto, že o vině a trestu za přestupek rozhoduje správní orgán, typicky úřad. V rámci správního trestání postihují správní orgány, (tj. orgány které „spravují“ státní záležitosti, typicky úřady) méně závažná, ale stále protiprávní jednání – přestupky. O přestupcích rozhoduje úřad, který nemá takovou institucionální nezávislost jako soud (na rozdíl od soudu není vázán jen zákonem, ale také předpisy moci výkonné a vnitřními předpisy úřadu, tj. jeho „poslušnost“ aktuálním „vládnoucím“ je daleko vyšší než u soudů). Protože však i rozhodnutí o přestupku může znamenat relativně významný zásah do práv jednotlivce, může být přezkoumáno nezávislým soudem v rámci tzv. správního soudnictví. Přestupkové právo zná odpovědnost fyzických osob (starších 18 let), mladistvých (15–18 let) a právnických osob

(pouze za některé přestupky). Přestupky jsou vůči trestným činům vymezeny negativně – viz část definice přestupku „nejde-li o trestný čin“.

Prameny

Všechny trestné činy jsou uvedeny v zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku (dále také TZ). Přestupky jsou uvedeny v zákoně č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích (např. přestupek rušení nočního klidu podle § 5 odst. 1 písm. d)). Dále jsou uvedeny v dalších zvláštních zákonech týkajících se konkrétní právní oblasti (např. přestupek spalování nepovoleného materiálu v otevřeném ohništi podle § 23 odst. 1 písm. a) zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší nebo přestupek překročení nejvyšší povolené rychlosti v obci podle § 125c odst. 1 písm. f) bod. 4 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích). Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (o soudnictví ve věcech mládeže) se použijí u právnických osob a mladistvých. Pokud není úprava v těchto zvláštních zákonech, použije se pro právnické osoby a mladistvé podpůrně (tzv. subsidiárně) trestní zákoník.

Podmínky odpovědnosti

Rozlišujeme dva druhy zavinění – úmysl a nedbalost. Úmysl dále dělíme na přímý a nepřímý; nedbalost se dělí na vědomou a nevědomou:

- **Přímý úmysl** – pachatel věděl, že se může svým jednáním dopustit trestného činu, resp. přestupku a chtěl se ho dopustit (např. žena chce usmrtit svého manžela, tak ho bodne nožem do hrudníku).
- **Nepřímý úmysl** – pachatel věděl, že se může svým jednáním dopustit trestného činu, resp. přestupku, a byl s tím srozuměn, tj. nechtěl toho přímo dosáhnout, ale pro případ, že se to stane, s tím byl srozuměn (např. někdo zapálí dům, protože chce, aby shořel; nechce přímo nikoho usmrtit, ale počítá s tím, že v domě může někdo být a že v důsledku požáru zemře).
- **Vědomá nedbalost** – pachatel věděl, že se může svým jednáním dopustit trestného činu, resp. přestupku, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že se ho nedopustí (např. nebezpečně předjíždění v autě, při kterém řidič narazí do protijedoucího vozidla).

- **Nevědomá nedbalost** – pachatel nevěděl, že se svým jednáním může dopustit trestného činu, resp. přestupku, ač o tom vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům vědět měl a mohl (např. řidič přehlédl značku STOP a nedal přednost v jízdě, čímž způsobil dopravní nehodu).

Dělení úmyslu na přímý/nepřímý a nedbalosti na vědomou/nevědomou nemá význam pro trestní odpovědnost jako takovou, ale má význam pro výši trestu.

Pro právní odpovědnost jsou dále určující věk pachatele (dovršených 15 let, přičemž do 18 let jsou pachatelé posuzováni jako mladiství) a přičetnost (posuzujeme, zda měl pachatel v době spáchání trestného činu/přestupku zachovány tzv. ovládací a rozpoznávací schopnosti; rozpoznávací schopnost znamená, že je pachatel schopen rozpoznat, že jedná protiprávně; ovládací schopnost znamená, že je pachatel schopen ovládnout své jednání; kdo má vymizelou alespoň jednu z těchto schopností, je považován za nepřičetného; nepřičetnost může být způsobena duševní poruchou).

Vývojová stadia

Vývojová stadia jsou od sebe oddělitelné fáze jednání pachatele trestného činu, resp. přestupku, které vedou až ke spáchání, tedy dokonání trestného činu, resp. přestupku. Do vývojových stádií obecně patří „pojetí myšlenky“, „příprava“, „pokus“ a „dokonání“. Pojetí myšlenky ale není nijak trestáno. Příprava je trestná pouze u zvlášť závažných zločinů (horní hranice trestní sazby je u trestného činu více než deset let) a kde to zákon přímo stanoví u konkrétního trestného činu (např. u vraždy v § 140 odst. 4 TZ). Příprava u přestupků trestná není. Pokus je stejně trestný jako dokonání trestného činu, resp. přestupku. Nejedná se ani o polehčující okolnost.

Účastenství

Účastenství je situace, kdy se na trestném činu, resp. přestupku kromě pachatele účastní i další osoba či osoby. Jsou jimi organizátor, návodce a pomocník, takto seřazeny od nejzávažnějšího, přičemž závažnost má vliv na výši trestu (tj. organizátor dostane za stejný trestný čin vyšší trest než pomocník). Účastník je potom stejně trestný jako pachatel (dopouští se stejného trestného činu, resp. přestupku). Většinou dostává mírnější trest než pachatel.

Okolnosti vylučující protiprávnost

To jsou určité okolnosti, které, když nastanou, způsobí, že jednání pachatele není protiprávní, a tudíž se nemůže jednat o trestný čin, resp. přešupok (přičemž protiprávnost je jedním z nezbytných znaků trestného činu i přešupku). Pokud nastane některá z okolností vylučujících protiprávnost, je jednání vždy beztrestné.

Tresty podle trestního zákoníku

Jejich úplný výčet je uveden v § 52 TZ. Nelze uložit jiný trest než uvedený v TZ (zásada „není trestu bez zákona“). Dělí se na univerzální (trest odnětí svobody, lze ho uložit teoreticky za každý trestný čin) a alternativní (všechny ostatní tresty). Zákonná sazba trestu odnětí svobody je vždy uvedena u konkrétního trestného činu (uvozena slovy: „*bude potrestán odnětím svobody...*“). Podmíněný trest odnětí svobody zákon vnímá jako trest odnětí svobody (nejedná se o speciální druh trestu), jehož výkon se ale podmíněně odkládá na zkušební dobu. Každý trest má své speciální ustanovení, kde je uveden jeho obsah a bližší podmínky jeho uložení.

Tresty podle zákona o odpovědnosti za přešupky

Jejich úplný výčet je uveden v § 35 zákona o odpovědnosti za přešupky. Podmínky jejich uložení jsou dále rozvedeny ve zvláštních zákonech u jednotlivých přešupků (např. jak velkou lze uložit pokutu).

07. Tresty v trestním právu

Abstrakt

Studenti se teoreticky seznámí s tresty, které dovoluje udělit trestní zákoník. Společně s vyučujícím se zamyslí nad funkcemi, které tresty mají plnit a zda je také skutečně plní. Z hodiny si odnesou nejen nové znalosti i otázky, ale také zápis v podobě pracovního listu, na jehož vyhotovení se budou podílet se svými spolužáky.

Cíle hodiny

- Studenti umí vyjmenovat a charakterizovat druhy trestů podle aktuální české právní úpravy.
- Studenti umí vyjmenovat a charakterizovat funkce, které tresty plní, resp. měly by plnit.
- Studenti jsou schopni přiřadit k druhům trestů funkce, které daný trest plní nejvíce, a které nejméně.
- Studenti jsou schopni písemně zformulovat a ústně obhájit názor, ke kterému dospěli při skupinové práci.

Harmonogram / 45 minut

1. Diskuse a definice pojmu „trest“ / 5 minut
2. Skupinová práce: druhy trestů / 10 minut
3. Skupinová práce: funkce trestů / 20 minut
4. Reflexe hodiny a shrnutí / 10 minut

Materiály a pomůcky

- Kartičky (sada do trojice; karty je potřeba před hodinou rozstříhat a promíchat)
- Pracovní list (kopie pro každého studenta)
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (jen pro potřeby učitele; v tištěné nebo digitální podobě – může posloužit k citaci příslušného ustanovení v reakci na dotaz ze strany studentů)

Přílohy

- Kartičky „Druhy trestů v trestním právu a jejich charakteristiky“
- Pracovní list „Funkce trestu v trestním právu“

Zdroje

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
Dostupné z: <<https://zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>

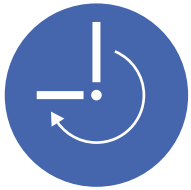
Dobešová, L. a kol.: *Společenské vědy pro střední školy: Učebnice*. Brno: Didaktis, 2014.

Gerloch, A.: *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017.

Novotný, F. a kol.: *Trestní právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017.

Rozum, J. a kol.: *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/439.pdf>>

Šíma, A. Suk, M.: *Základy práva pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: C. H. Beck, 2015.

Popis hodiny

1. Diskuse a definice pojmu „trest“

/ 5 min

Učitel sdělí studentům téma hodiny: „Dnes se budeme zabývat vymezením pojmu *trest* v *trestním právu* a jeho *funkcemi*.“ Pojem „TREST“ napíše na tabuli a vyzve studenty, aby se k němu vyjádřili: „Co si pod tímto pojmem představíte?“ Odpovědi průběžně zapisuje ve zkrácené verzi na tabuli. Poté instruuje studenty: „Na základě toho, co jste právě slyšeli a co vidíte zapsáno na tabuli, se nyní pokuste samostatně napsat vlastní definici toho, co je *trest*. V závěru hodiny se k vašim definicím vrátíme.“

2. Skupinová práce

Druhy trestů / 10 min

Učitel rozdělí (či nechá rozdělít) studenty do skupin po třech a sdělí jim: „Nyní dám každé skupině sadu kartiček. Vždy na 12 z nich je uveden druh trestu, který zná český trestní zákoník, na ostatních 12 kartách je vždy napsána charakteristika určitého trestu. Vaším úkolem ve skupinách bude, abyste v následujících 5 minutách k jednotlivým druhům trestů přiřadili jejich správnou charakteristiku.“

Po uplynutí stanovené lhůty učitel vyzve postupně zástupce každé skupiny, aby ostatním nahlas sdělili (přečetli) vždy jeden druh trestu a jeho charakteristiku. Případná chybná spojení trestu a charakteristiky opraví buď zástupce jiné skupiny, nebo učitel.

3. Skupinová práce

Funkce trestů / 20 min

Kartičky z předchozí aktivity zůstávají na stole pro případné další využití či opakování. Studenti zůstávají ve stávajících skupinách, nebo se rozdělí jinak, opět po třech. Pak učitel sdělí: „Nyní každý z vás dostane svůj pracovní list. Při vyplňování postupujte podle uvedených pokynů. Na splnění úkolu máte 10 minut a je potřeba, abyste se na odpovědích shodli.“

Po uplynutí stanovené lhůty učitel vyzve postupně zástupce každé skupiny, aby ostatním nahlas sdělili (přečetli) vždy jednu funkci trestu a svou odpověď, včetně uvedení důvodu. V případě odlišných

odpovědí k jedné funkci trestu může učitel tuto aktivitu završit řízenou diskusí (bez nároku na nalezení „správné“ odpovědi).

4. Reflexe hodiny a shrnutí

/ 10 min

Učitel okomentuje práci ve skupinách a vyzve studenty, aby se k ní také vyjádřili. Například: „Co byste příště při práci ve skupinách udělali stejně, a co jinak? Jak se vám dařilo dospět ke společným rozhodnutím?“

Pak požádá studenty, aby se vrátili ke své písemně formulované definici pojmu „trest“ a případně ji nyní podle nově nabytých poznatků upravili. Vyzve několik studentů, aby nahlas sdělili, co a proč na své definici změnili (případně proč nic neměnili). Na závěr učitel vlastními slovy shrne téma hodiny. Shrnutí by mělo obsahovat:

1. „pracovní“ vymezení pojmu „trest“;
2. vyjmenování druhů trestů, případně jejich možné dělení (viz „Fakta pro učitele“ a pracovní list „Funkce trestu v trestním právu“);
3. vyjmenování funkcí trestů (viz také pracovní list).

Pracovní listy si studenti ponechají – mohou jim posloužit jako zápis z vyučovací hodiny. Na druhou stranu pracovního listu si také mohou udělat zápisky ze shrnutí, k čemuž je dobré studenty vyzvat. Nakonec učitel od studentů vybere všechny rozdané sady kartiček, aby si je mohl uschovat pro další použití.

Fakta pro učitele

Vyučovací hodina je zaměřena na tresty v trestním právu České republiky, které lze uložit fyzickým osobám, a dále na funkce těchto trestů. Nedočká se tedy jiných oblastí trestního práva (např. průběhu trestního procesu, trestní odpovědnosti právnických osob), sankcí v přestupkovém právu (spadající pod právo správní), sankcí vyplývajících např. ze závazkového

práva, resp. ze smluv (typicky sankční úroky), ani sankcí, které upravují podzákoné právní předpisy s často problematickou působností a vynutitelností (např. školní řády).

Soudní trestání

Trest ve výše uvedeném smyslu může uložit pouze soud (nikoli tedy např. úřad), přičemž ten je při svém rozhodování vázán, a to zejména trestním zákoníkem (dále TZ). Rozhodovat zde tedy může pouze relativně volně. Výrok o trestu je, vedle výroku o vině, součástí takového rozhodnutí, tj. rozsudku. Poté, co takový rozsudek nabude právní moci, stane se vykonatelným, tj. následuje výkon trestu, ať už v některé z věznic s určitým režimem (trest odnětí svobody) nebo na svobodě (podmíněný odklad trestu odnětí svobody a ostatní druhy trestů).

Vedle trestu, případně namísto něj, může za určitých podmínek (je-li tím dosaženo účelu TZ) soud pachateli uložit některé z ochranných opatření:

1. ochranné léčení;
2. zabezpečovací detenci;
3. zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty;
4. u mladistvých delikventů (viz dále) ochrannou výchovu.

Druhy trestů

Konkrétní druhy trestů upravuje ustanovení § 52, odst. 1) TZ. Jedná se celkem o 12 druhů trestů s tím, že jejich charakteristiky (zejm. v čem daný trest spočívá a za jaké situace jej soud může uložit) upravují § 55 až 80 (včetně) uvedeného právního předpisu. Na tomto rozlišení a charakteristikách (zkráceně citovaných přímo z TZ) je založena první aktivita studentů, resp. jejich práce ve skupinách se sadami karet.

Odborná literatura, stejně jako učebnice (nikoli však TZ), rozlišují druhy trestu podle závažnosti trestného činu, resp. jejich přísnosti pro pachatele většinou do tří skupin:

1. **Pravidelné tresty** – synonymum pro trest odnětí svobody v délce trvání do 20 let, včetně případného podmíněného odkladu jeho vykonání, které ovšem není samostatným druhem trestu;
2. **Výjimečné tresty** – trest odnětí svobody v délce trvání od 20 do 30 let, a dále doživotní trest odnětí svobody;

3. **Alternativní tresty** – rozumí se vzhledem k trestu odnětí svobody; obecně je může soud uložit za přečiny, tj. trestné činy s horní hranicí trestu odnětí svobody v délce trvání 5 let.

Diskuse o efektivitě trestu odnětí svobody

Se shora uvedeným dělením však lze v diskusi zejména při úkolech v pracovním listu polemizovat. Skutečně má být pravidelným (tj. základním, standardním) trestem odnětí svobody? Nejsou v řadě případů jiné tresty efektivnější? Jak se trestu odnětí svobody daří naplňovat jednotlivé funkce trestu? Jakou z těchto funkcí považují studenti za nejdůležitější, jakou naopak za nejméně významnou? Apod.

Specifické situace

TZ upravuje řadu specifických situací jako například:

- **okolnosti vylučující trestní odpovědnost**, např. věk podle § 25 TZ;
- **polehčující okolnosti při ukládání trestu**, např. účinná lítost podle § 41, písm. n) TZ;
- **příťažující okolnosti při ukládání trestu**, např. recidiva podle § 42, písm. p) TZ;
- **uložení daného trestu samostatně**, např. trest obecně prospěšných prací podle § 53, odst. 2 TZ, nebo současně s tresty jinými – např. trest odnětí svobody a trest propadnutí majetku podle § 66, odst. 1) TZ;
- **uložení trestu v případě souběhu několika trestných činů**, podle činu trestného ze všech těchto nejprísněji podle § 43, odst. 1) TZ;
- **možnost v určitých případech od potrestání upustit**, má-li soud za to, že účel trestu splnilo samotné projednání věci, tj. trestní řízení podle § 46, odst. 1) TZ;
- **nelze takový trest uložit vůbec**, např. trest vyhoštění státnímu občanovi České republiky podle § 80, odst. 1) TZ apod.

Trestání mladistvých

Zvláštní problematiku představuje trestání mladistvých pachatelů trestné činnosti, tedy lidí ve věku od 15 do 18 let, kterou upravuje zvláštní právní předpis (*zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)*), ve znění pozdějších předpisů), přičemž platí, že v zásadě se jim trestní sazba snižuje na polovinu předepsanou TZ, nejvýše

však na 5 let trestu odnětí svobody. Oproti TZ zde, mimo jiné, dochází ke změně terminologie: hovoříme o provinění (a nikoli o trestném činu), za nějž může soud uložit opatření (výchovné, ochranné či trestní), tj. nikoli trest.

Specifika trestání mladistvých lze rovněž vztáhnout k práci s pracovním listem. Např. Jakou funkci trestání touto úpravou zákonodárce posiluje? Proč tak vlastně činí? Považují to studenti za spravedlivé? Úmyslem zákonodárce u mladistvých je co možná nejvíce posílit výchovnou a preventivní funkci trestu, aby z mladých lidí přísnými tresty, medializací jejich případu a pobytem ve věznici se zkušenými pachateli „nevychoval“ zločince, ale naopak je od této cesty co nejlépe odradil.

Funkce trestu

Každý trestní případ je jedinečný, prakticky vždy existuje řada specifických okolností a výjimek, které mají na často obtížné (spravedlivé?) rozhodování soudu vliv.

Funkce trestu, v principu výchovnou a represivní, zná opět odborná literatura a učebnice, nikoli TZ, byť ze zásad trestního práva, resp. příslušných ustanovení TZ (více či méně otevřeně) vyplývají. Většinou se můžeme setkat, v různém pořadí, s tímto rozlišením:

- **Preventivní funkce trestu** – též signalizační, předcházení trestné činnosti obecnou hrozbou sankce za určité jednání či opomenutí, tj. trest má od trestné činnosti odradit ostatní možné pachatele.
- **Ochranná funkce trestu** – ochrana společnosti před případným dalším trestným jednáním pachatele.
- **Represivní funkce trestu** – samotné potrestání pachatele.
- **Výchovná funkce trestu** – trest coby výchovný nástroj, resp. způsob resocializace pachatele.

Preventivní funkce trestu – spočívá zejména v působení na budoucí chování společnosti, resp. jejích jednotlivých členů. Včasné a spravedlivé uložení trestu ukazuje, že určité chování je nepřijatelné, nežádoucí, a jako takové bude potrestáno. Je posílena právní jistota a důvěra ve spravedlnost, zároveň je část potenciálních pachatelů odrazena od protiprávního jednání („*Soused mě sice pěkně naštvál, ale nepůjdu a neprohodím mu cihlu oknem, protože vím, že bych pak dostal nějaký trest.*“)

Ochranná funkce trestu – trest má zabránit pachateli v páchání další trestné činnosti, která by mohla ohrozit práva jednotlivců žijících ve společnosti (typickým trestem reprezentujícím tuto funkci je trest odnětí svobody). Vedle toho je jejím účelem vedení pachatele k řádnému životu a výchovné působení na ostatní členy společnosti.

Represivní funkce trestu – spočívá v samotném potrestání pachatele. Působí na konkrétního pachatele, který se již provinil a nyní mu za toto jednání hrozí trest, který ho má jednak sankcionovat za protiprávní jednání, jednak odradit od páchání trestné činnosti v budoucnu.

Výchovná funkce trestu – zaměřuje se na vedení pachatele k řádnému životu. Nezaměřuje se na potrestání dřívějšího jednání, naopak směřuje do budoucna a snaží se pachatele resocializovat. V souvislosti s tím lze uvést pojem „restorativní justice“, což je koncept trestání, který se zaměřuje hlavně na obnovení (angl. restoration) stavu, nikoliv přímo na potrestání pachatelova jednání. Jeho smysl je spatřován v tom, že pachatel není zavřený ve vězení, ale aktivně se podílí na odstraňování následků své trestné činnosti (např. se zaváže nahradit škodu, poskytnout satisfakci za způsobenou psychickou újmu, omluví se oběti a vysvětlí jí, co ho k jednání vedlo – ať už v dopise či v osobním setkání).

Diskuse o funkcích trestů

Všechny výše uvedené funkce spolu úzce souvisí a nelze říci, že některý trest plní pouze některé funkce, zatímco jiný plní všechny. Zda a jak tresty takto vymezené funkce plní, ať už v obecné rovině nebo v případě konkrétního uloženého trestu konkrétnímu pachateli (či pachatelům), může být předmětem úvah a diskusí. Na tom je založena druhá aktivita studentů, resp. jejich práce ve skupinách s pracovními listy. Lze například diskutovat o tom, zda, resp. do jaké míry plní trest odnětí svobody, zejména za zločiny (dolní hranice trestní sazby 5 let odnětí svobody), výchovnou funkci. Pokud ano, proč je tedy v České republice relativně vysoká míra recidivy pachatelů trestné činnosti (zhruba 70 %, ve srovnání např. se skandinávskými státy, kde představuje zhruba 25 % a kde jsou navíc podmínky výkonu trestu pro pachatele příznivější)? Pokud ne, kde je problém? Má člověk po skončení výkonu trestu odnětí svobody ve věznici, zejména dlouhodobém, reálnou šanci se

začlenit do společnosti? Apod. (Významnou roli zde hraje problematická efektivita práce s odsouzenými před skončením výkonu trestu. Po propuštění na svobodu se nedokáží orientovat ve světě, který se za danou dobu v řadě ohledů změnil. Často reálně nemají kam jít, disponují mimo prostředí věznice nefunkčními vzorci chování, bývají více či méně zadlužení a nalezení práce se sociálním stigmatem v podobě záznamu v rejstříku trestů a mezerou v životopise je pro tyto lidi velmi obtížné. Logickým „řešením“ tak pro řadu z nich představuje život v podobě recidivy trestné činnosti.)

Trest smrti

Do obsahu hodiny záměrně není zařazena diskuse na téma trestu smrti. Jednak není tento druh trestu v České republice přípustný (viz ustanovení čl. 6, odst. 3 Listiny základních práv a svobod) a proto v tomto smyslu není o čem diskutovat. Zároveň jde o téma emočně zatížené, které navíc podstatným způsobem zasahuje do řady jiných oborů, zejména etiky, sociologie a psychologie, a může být otevřeno samostatně v příslušných vyučovacích hodinách. Mimo to se jedná o problematiku, která ze strany studentů i učitele vyžaduje časově náročnou předchozí přípravu (formulaci argumentů „pro“ a „proti“, opřenou o „tvrdá“ data a nikoli o názory a dojmy), a je na místě jí případně věnovat celou vyučovací hodinu.

08. Společné jmění manželů

Abstrakt

Studenti se seznámí se základy manželského majetkového práva, pravidly uzavírání tzv. předmanželských smluv, způsoby vypořádání majetku a situacemi, kdy lze společné jmění manželů upravovat prostřednictvím soudu. Zároveň se studenti procvičí v práci s právnickým textem, zformulují odpovědi na zadané otázky a vyzkouší si roli advokáta.

Cíle hodiny

- Studenti dokáží vysvětlit, co to je společné jmění manželů, co zahrnuje a jak lze zúžit či zrušit soudem.
- Studenti vyjmenují režimy manželského majetkového práva.
- Studenti posoudí výhodnost tzv. předmanželské smlouvy.
- Studenti shrnou roli soudu v majetkovém vypořádání manželů.
- Studenti se zdokonalí v interpretaci právnického textu.

Harmonogram / 45 minut

1. Úvodní motivační otázky: videoukázka / 5 minut
2. Aktivita: práce s právními předpisy / 20 minut
3. Aktivita: hra na advokátní kancelář / 15 minut
4. Reflexe hodiny a shrnutí / 5 minut

Materiály a pomůcky

- Počítač s připojením k internetu
- Projektor
- Pracovní listy (kopie pro každého studenta)
- Vybraná ustanovení občanského zákoníku (kopie do dvojice či trojice)

Přílohy

- Pracovní list „Společné jmění manželů“
- Řešení pracovního listu „Společné jmění manželů“
- Pracovní list „Advokátní kancelář“
- Řešení pracovního listu „Advokátní kancelář“
- Vybraná ustanovení občanského zákoníku

Zdroje

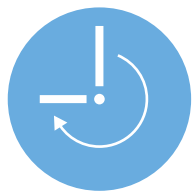
Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Malast, J., Svoboda, K.: *Průvodce světem práva pro střední školy s rozšířenou výukou práva, vyšší odborné školy, širokou veřejnost*. Praha: Eduko, 2017.

Chobotnice z druhého patra. Seriál ČT.

Dostupné z: <<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/898602-chobotnice-z-druheho-patra/287350951300003-vsechno-napul>>

Popis hodiny

1. Úvodní motivační otázky

Videoukázka / 5 min

Učitel pustí studentům krátké video – ukázkou ze seriálu *Chobotnice z druhého patra*, kde rodiče hlavních postav řeší vypořádání majetku před rozvodem. (Úsek 27:30–30:40, dostupné online z <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/898602-chobotnice-z-druheho-patra/287350951300003-vsechno-napul>). Pak studenty požádá, aby na základě ukázky zformulovali téma hodiny. Následně učitel pokládá otázky tak, aby zjistil, jaké mají studenti o tomto tématu povědomí, například: „Bylo takto důsledné půlení věcí v domácnosti v pořádku? Musí vždy o vypořádání jmění manželů rozhodovat soud? Měla maminka v případě půlení klavíru pravdu?“

Vzhledem k vysokému procentu rozvedených manželství v ČR – kolem 50 % – je potřeba klást otázky obezřetně, aby se studenti cítili komfortně, protože pro spoustu z nich je rozvod rodičů osobní téma.

2. Aktivita

Práce s právními předpisy / 20 min

Učitel rozdělí studenty do dvojic nebo trojic a rozdá pracovní list „Společní jmění manželů“. Každé skupině přidělí k vypracování jednu nebo více otázek z pracovního listu. Podle zdatnosti dá studentům k dispozici celý právní předpis (občanský zákoník) nebo jen jeho část (viz v přílohách „Vybraná ustanovení občanského zákoníku“). Na závěr aktivity učitel moderuje společnou kontrolu odpovědí.

3. Aktivita

Hra na advokátní kancelář / 15 min

Studenti si zahrají na advokáty. Učitel všem rozdá pracovní list „Advokátní kancelář“ s dotazy týkajícími se společného jmění manželů. (Podle množství zbývajících času lze z tabulky vybrat jen některé dotazy, případně studenty rozdělit např. do pěti skupin, aby se každá skupina zabývala jen jedním dotazem.) Studenti na základě znalostí z předchozí části hodiny

a pomocí zákona doplňují odpovědi. Ideálně by měli doplnit i čísla paragrafů, v nichž lze odpověď nalézt. Následuje společná kontrola.

4. Reflexe hodiny a shrnutí

/ 5 min

Studenti zhodnotí, co nového se dozvěděli, zda pro ně některé informace byly nové nebo dokonce překvapující. Učitel může klást např. tyto otázky: „*Jaké mám možnosti, je-li můj manžel/ka gambler? Jaké mám možnosti, je-li manžel/ka násilník? Jaké mám možnosti ochrany vlastního majetku, pokud se o něj nechci dělit s manželkou/manželem?*“

Fakta pro učitele

Zákonná úprava společného jmění manželů

Společné jmění manželů (dále jen „SJM“) upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník – část druhá (Rodinné právo), oddíl 2 (Manželské majetkové právo), § 708–753. SJM tvoří vše, co má majetkovou hodnotu a náleží manželům a není vyloučeno z právních poměrů. SJM podléhá třem režimům: zákonnému, smluvenému nebo režimu založenému rozhodnutím soudu.

Zákonný režim

V zákonném režimu je součástí SJM:

- to, čeho nabyt jeden z manželů nebo čeho nabyli oba společně za trvání manželství (např. věci zakoupené během manželství);
- zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů (např. nájemné z bytu, který vlastní jeden z manželů);
- podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstvu, pokud se tento manžel stal společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva v době trvání manželství;
- dluhy (výjimky viz § 710).

Součástí SJM naopak není to, co:

- slouží osobní potřebě jednoho z manželů (např. žehlička na vlasy, klavír z videoukázky);
- nabyt jen jeden z manželů darem, děděním nebo odkazem (např. chalupa po babičce);
- nabyt jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech;
- nabyt jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví (např. zisk z prodeje chalupy po babičce);
- nabyt jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.

Povinnosti a práva spojená se SJM v zákonném režimu nebo jeho součástmi náleží oběma manželům společně a nerozdílně. To znamená, že právo užívat majetek mají oba manželé bez omezení a bez souhlasu druhého z manželů, pokud jde o věci běžné (např. koupě vysavače či lednice). V případě záležitostí, které nejsou běžné, by měli jednat manželé společně (např. podpis hypotečního úvěru na společný byt). V případě, že jednájí samostatně, potřebují souhlas (stačí ústní) druhého z manželů.

Smluvený režim

Smluvený režim se od zákonného liší tím, že se na podobě SJM dohodnou snoubenci, příp. manželé. Může spočívat a) v režimu oddělených jmění (každý „jede na sebe“), b) v režimu vyhrazujícím vznik společného jmění ke dni zániku manželství, c) v režimu rozšíření nebo zúžení rozsahu SJM v zákonném režimu. Smlouva o manželském majetkovém režimu vyžaduje formu veřejné listiny (notářského zápisu). V průběhu manželství lze měnit (dohodou manželů, příp. rozhodnutím soudu). Smlouva se může týkat jakékoli věci (pokud to zákon nezakazuje), může upravovat rozsah, obsah a dobu vzniku režimu SJM. Smlouvou lze upravit majetkové vyrovnání pro případ zániku manželství. Smlouvou však nelze vyloučit ani změnit ustanovení o obvyklém vybavení rodinné domácnosti, ledaže jeden z manželů opustí trvale domácnost a odmítá se vrátit. Smlouva obsahuje i ujednání o tom, který manžel bude spravovat SJM nebo jeho součástí a jakým způsobem. Manžel, který spravuje všechno SJM, může právně jednat jen se souhlasem druhého manžela při nakládání se SJM

jako celkem a při nakládání s obydílím, v němž je rodinná domácnost.

Režim založený rozhodnutím soudu

Režim založený rozhodnutím soudu je podmíněn závažným důvodem – soud pak rozhodne o zrušení či zúžení rozsahu SJM. Závažným důvodem je vždy skutečnost, že manžel dluží věřiteli pohledávku v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželovi – manžela lze v tomto případě považovat za marnotratného. Závažným důvodem může být i zahájení podnikání jednoho z manželů nebo to, že se manžel stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby (pokud by to mohlo vážně ohrozit rodinný rozpočet, tedy je-li podnikání riskantní).

Soud může na návrh manžela zrušené či zúžené SJM obnovit, pokud pominou důvody k soudní úpravě SJM a pokud je to v zájmu obou manželů.

Vypořádání společného jmění

V případě rozvodu manželství je nutné uspořádat majetkové povinnosti a práva, aby mohlo být manželství rozvedeno. Dokud zúžené, zrušené nebo zaniklé společné jmění není vypořádáno, použijí se pro ně ustanovení o společném jmění přiměřeně.

Je-li SJM zrušeno nebo zanikne-li, příp. je-li zúženo, provede se vypořádání SJM. Vypořádáním SJM nesmí být dotčeno právo třetí osoby (např. věřitele). Dohoda o vypořádání musí být písemná, pokud byla uzavřena za trvání manželství, jinak stačí ústní dohoda.

Pokud se manželé o vypořádání nedohodnou, mohou požádat o vypořádání soud. Nedojde-li k vypořádání do tří let od zrušení nebo zániku SJM toho, co bylo dříve jeho součástí, ani dohodou, ani nebyl podán návrh na vypořádání soudem, platí, že: 1. hmotné věci movité připadnou tomu, který je pro svou potřebu, příp. potřebu své rodiny (rodinné domácnosti) výlučně používá; 2. ostatní movité i nemovité věci jsou děleny rovným dílem; 3. pohledávky a dluhy náleží oběma rovným dílem.

Pravidla pro vypořádání, pokud se manželé nedohodnou, viz § 742.

Ustanovení o bydlení manželů

Manželé mají obydlí tam, kde mají rodinnou domácnost, pokud se manželé nedohodnou, že budou bydlet odděleně. Žádá-li manžel z vážných

důvodů o přestěhování rodinné domácnosti, měl by mu druhý vyhovět, pokud pro nestěhování nemá důvody závažnější. Obydlí, v němž je zavedena rodinná domácnost, nelze bez souhlasu obou manželů prodat, pronajmout, je nutné předejít všemu, co může znemožnit nebo ohrozit bydlení.

Ustanovení proti domácímu násilí

Zákon obsahuje i ustanovení proti domácímu násilí. V tomto případě může soud omezit, popřípadě vyloučit na určenou dobu, právo násilného manžela v domě nebo bytě bydlet, a to nejdéle na šest měsíců (a to i když je násilník vlastníkem nemovitosti, v níž se společná domácnost nachází).

Právo domáhat se ochrany proti domácímu násilí má také každá jiná osoba, která žije spolu s manželou nebo rozvedenými manžely v rodinné domácnosti.

09. Dědické právo

Abstrakt

Studenti se seznámí se základními pojmy dědického práva a poté se na základě praktického příkladu naučí, jak je možné dle zákona rozdělit pozůstalost, seznámí se s pojmem nepominutelný dědic a se zákonnými důvody vydědění. Budou pracovat samostatně s vybranými ustanoveními občanského zákoníku.

Cíle hodiny

- Studenti dokáží vysvětlit pojmy pozůstalost, zůstavitel, dědic, dědická smlouva, závěť, dědění ze zákona, prohlášení o vydědění a nepominutelný dědic.
- Studenti se orientují ve vybraných ustanoveních občanského zákoníku týkajících se dědického práva a dokáží je aplikovat na konkrétní situaci.
- Studenti vyřeší konkrétní příklad dědického práva.

Harmonogram / 45 minut

1. Úvodní aktivita: kartičky s pojmy / 5 minut
2. Vysvětlení pojmů / 10 minut
3. Skupinová práce: řešení modelové situace / 15 minut
4. Vyhodnocení skupinové práce / 10 minut
5. Reflexe hodiny / 5 minut

Materiály a pomůcky

- Pracovní list (kopie pro každého studenta)
- Kartičky (sada do dvojice; před hodinou je nutné kartičky rozstříhat a zamíchat)
- Vybraná ustanovení občanského zákoníku (kopie do čtveřice)

Přílohy

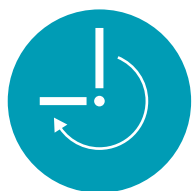
- Pracovní list „Dědické právo“
- Řešení pracovního listu „Dědické právo“
- Kartičky s pojmy
- Vybraná ustanovení občanského zákoníku

Zdroje

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník

Dědické právo. *Nový občanský zákoník* [online].

Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/dedicke-pravo/obecne>>

Popis hodiny

1. Úvodní aktivita

Kartičky s pojmy / 5 min

Studenti pracují ve dvojicích. Učitel jim rozdává rozstříhané sady kartiček s pojmy z dědického práva. Studenti mají přiřadit správné pojmy k definicím.

2. Vysvětlení pojmů

/ 10 min

Učitel společně se studenty zkontroluje, zda přiřadili správné definice k jednotlivým pojmům a případně dovysvětlí nejasnosti.

3. Skupinová práce

Řešení modelové situace / 15 min

Studenti pracují ve skupinách po čtyřech. Učitel dá každému pracovní list „Dědické právo“ s textem modelové situace a do skupiny také kopii vybraných ustanovení občanského zákoníku týkajících se dané situace. Studenti mají s použitím vybraných paragrafů a pojmů, které byly vysvětleny na začátku hodiny, odpovědět na otázky v pracovním listu.

4. Vyhodnocení skupinové práce

/ 10 min

Učitel nechá jednotlivé skupiny představit jejich řešení a odůvodnit je. Případné chyby uvede na pravou míru.

5. Reflexe hodiny

/ 5 min

Reflexe hodiny proběhne pomocí „štafety“. Jeden student vždy vymyslí otázku týkající se probrané látky a položí ji spolužákovi. Ten odpoví a položí další otázku jinému spolužákovi atd. Podle množství zbývajících času je možné aktivitu prodloužit či zkrátit.

Fakta pro učitele

Dědické právo je upraveno především v § 1475 až 1720 občanského zákoníku. Pro účely hodiny jsou důležité zejména tyto pojmy:

- **Zůstavitel** – fyzická osoba, jejíž smrtí vzniká dědici dědické právo, tj. právo na pozůstalost (majetek a dluhy) nebo na poměrný podíl z ní. Smrt se dokazuje úmrtním listem nebo prohlášením soudu, kterým je osoba prohlášena za mrtvou např. v případě, kdy je dlouhodobě nezvěstná.
- **Pozůstalost** – veškeré jmění zůstavitele k okamžiku smrti, jež je způsobilé přejít na dědice. Pozůstalost netvoří práva a povinnosti vázané výlučně na osobu zůstavitele – např. povinnost namalovat obraz. Součástí pozůstalosti jsou i dluhy.
- **Dědictví** – ta část pozůstalosti, která přejde na dědice.
- **Dědic** – fyzická nebo právnická osoba, které vzniklo smrtí zůstavitele dědické právo. Dědická způsobilost neboli právo být dědicem vzniká obecně narozením a zaniká smrtí. Speciálním případem je počaté dítě tzv. nasciturus, na které se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Například pokud nenarozenému, ale již počatému dítěti zemře otec, po kterém by měl ze zákona dědit, čeká se, zda se dítě narodí živé. Pokud to nastane a vyhovuje to jeho zájmům, např. dědictví není zadlužené, je dítě dědicem, i když v době smrti zůstavitele ještě nebylo narozeno. Nezpůsobilým dědicem, tedy tím, kdo je úplně vyloučen z dědického práva, je ten, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli (např. donucení zůstavitele nebo zatajení, zfalšování, úmyslné zničení poslední vůle...), pokud mu zůstavitel tento čin výslovně neprominul. Jedna osoba může být současně dědicem z více dědických titulů.
- **Dědická smlouva** – nejsilnější právní titul. Dvoustranná smlouva mezi zůstavitelem a dědicem. Zůstavitel ji proto nemůže jednostranně změnit či zrušit. Musí být pořízena formou notářského zápisu. Dědickou

smlouvu může uzavřít pouze zletilý zůstavitel, který je plně svéprávný.

- **Závěť** – odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti zůstává jedné nebo více osobám část své pozůstalosti. Závěť má přednost před zákonnou dědickou posloupností. Dědici uvedení v závěti tak budou mít přednost před dědici podle zákona. Závěť lze pořídit několika způsoby:

Písemná závěť

- napsána vlastní rukou zůstavitele s vlastnoručním podpisem;
- nenapsána vlastní rukou zůstavitele – nutný podpis vlastní rukou a výslovné prohlášení před dvěma svědky, že listina obsahuje jeho poslední vůli;
- notářský zápis.

Závěť pořízená s úlevami

- nevyžaduje písemnou formu;
- je určena pro osoby v ohrožení života – např. při válce, živelné katastrofě, cestě letadlem, plavbě lodí a podobně;
- nutnost svědků;
- časově omezená platnost.

Závěť lze zrušit pořízením nové závěti či odvoláním. Způsobilou osobou k pořízení závěti je plně svéprávná zletilá osoba. Osoba, která dovršila patnáct let věku a dosud není plně svéprávná, může závěť pořídit bez souhlasu zákonného zástupce formou notářského zápisu.

- **Dědění ze zákona** – zákonná dědická posloupnost. Jestliže zde není platná závěť nebo dědická smlouva, uplatní se dědění ze zákona. Osoby jsou rozděleny do šesti dědických tříd podle vztahu k zůstaviteli. Nedědí-li např. zůstavitelovi potomci v 1. třídě, dědí osoby ve 2. třídě atd.
- **Odúmrtí** – dědictví, které připadlo státu, protože ho nikdo nezdědil na základě dědické smlouvy, závěti ani zákonné posloupnosti.
- **Zřeknutí se dědického práva** – dědic se může dědického práva předem zřeknout smlouvou se zůstavitelem. Je vyžadována forma notářského zápisu.
- **Odmítnutí dědictví** – pokud dědic nechce dědit (např. kvůli tomu, že je pozůstalost zatížená dluhy), může dědictví po smrti

zůstavitele odmítnout. Odmítnout však lze pouze celé dědictví (nikoliv jen zmíněné dluhy). Dědictví se odmítá výslovným prohlášením vůči soudu.

- **Vzdání se dědictví** – dědic se může dědictví vzdát ve prospěch druhého dědice.
- **Nepominutelní dědici** – děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci. Nepominutelný dědic má právo na povinný díl z pozůstalosti. Zletilý nepominutelný dědic má právo alespoň na $\frac{1}{4}$ svého zákonného dědického podílu, nezletilý nepominutelný dědic má právo alespoň na $\frac{3}{4}$ svého zákonného dědického podílu. Pominutí nepominutelného dědice v závěti nezakládá její neplatnost, ale dědic ze závěti musí nepominutelnému dědici přenechat jeho povinný díl.
- **Prohlášení o vydědění** – listina, kterou lze vydědit nepominutelného dědice. Vydědit lze pouze nepominutelného dědice, který:
  - a. neposkytl zůstavitelovi potřebnou pomoc v nouzi;
  - b. o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl;
  - c. byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze;
  - d. vede trvale nezřízený život.

10. Podnikání

Abstrakt	<p>Studenti se seznámí s tím, co znamená podnikat, kdo je podnikatelem a jak s podnikáním začít. Skrze teorii, práci s živnostenským zákonem a skrze modelovou situaci se studenti naučí základní pojmosloví, vyzkouší si, jaké to je jít si zařídit živnost, a získají větší jistotu v komunikaci s živnostenským úřadem. Hodina by jim také měla pomoci s rozhodováním, zda se do podnikání pouštět.</p>
Cíle hodiny	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti porozumí pojmům podnikatel a živnostenské podnikání. • Studenti dokáží vyjmenovat druhy živností a podmínky pro získání oprávnění provozovat živnost. • Studenti porovnají výhody a nevýhody živnostenského podnikání. • Studenti se seznámí s postupem zakládání živnosti.
Harmonogram / 45 minut	<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvodní motivační otázky: příběh začínající podnikatelky / 2 minuty 2. Aktivita: práce s právními předpisy / 20 minut 3. Aktivita: modelová situace / 10 minut 4. Reflexe hodiny a shrnutí / 10 minut 5. Domácí úkol / 3 minuty 6. (Alternativní aktivity)

Materiály a pomůcky

- Tabule / flipchart
- Počítač s připojením k internetu
- Projektor
- Powerpointová prezentace
- Pracovní list (kopie pro každého studenta)
- Vybraná ustanovení živnostenského zákona (kopie do skupiny)
- Scénář (kopie do dvojice)
- Kartičky (jedna pro každého studenta; před hodinou je nutné kartičky rozstříhat)

Přílohy

- Pracovní list „Podnikání“
- Řešení pracovního listu „Podnikání“
- Vybraná ustanovení živnostenského zákona
- Scénář „Rozhovor na úřadě“
- Scénář „Rozhovor na úřadě“ – verze pro učitele
- Kartičky s otázkami a úkoly

Zdroje

Řada rodin přišla ze dne na den o všechno. V roce 1948 komunisté naplno rozpoutali znárodňování. Dokument ČT.

Dostupné z: <<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2460688-rada-rodin-prisla-ze-dne-na-den-o-vsechno-v-roce-1948-komuniste-naplno-rozpoutali>>

Jednotný registrační formulář. Ministerstvo průmyslu a obchodu.

Dostupné z: <<https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/crm-jednotny-registracni-formular/jednotny-registracni-formular---234081/>>

Holubová, P.: Založení a financování živnostenského podnikání. Bakalářská práce.

Dostupné z: <<https://is.mendelu.cz/lide/clovek>.

pl?zalozka=13;id=1740;studium=69957;zp=55781;download_prace=1;lang=cz>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>>

Zákon č. 455/1991 Sb., živnostenský zákon.

Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-455>>

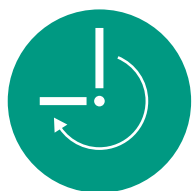
Živnostenské právo.

Dostupné z: <<https://publi.cz/books/375/08.html>>

Živnostenský rejstřík.

Dostupné z: <<https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/zivnostensky-rejstrik/zivnostensky-rejstrik--227173/>>

Ryska, R. a M. Puškinová: *Právo pro střední školy*. Praha: Eduko, 2016.

Popis hodiny

1. Úvodní motivační otázky

Příběh začínající podnikatelky / 2 min

Učitel spustí powerpointovou prezentaci a nechá studenty přečíst příběh o Janě a jejím vysněném povolání (snímek 1). Případně může učitel vyzvat jednoho studenta, aby text přečetl nahlas.

Následně se zeptá studentů, jaké bude podle nich téma následující hodiny. Studenti by měli odvodit, že se budou zabývat podnikáním a tím, jak začít podnikat.

2. Aktivita

Práce s právními předpisy / 20 min

Učitel promítne snímek 2 a přečte otázku: „*Jak byste definovali pojem podnikatel?*“ Úkolem studentů je ve dvojicích formulovat definici pojmu „podnikatel“. Učitel zapisuje jejich návrhy na tabuli. Poté společně se studenty vybere a zakroužkuje nejlépe zformulované vymezení pojmu. Pro srovnání ukáže na snímku 3 citaci ze zákona (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 420) a požádá jednoho ze studentů, aby zákonnou definici přečetl nahlas. Poté učitel položí další otázky vztahující se k Janě a jejím podnikatelským začátkům (snímek 4): „*Jak by měla Jana postupovat? Co byste jí poradili? Jaký by měl být první krok v začátku jejího podnikání?*“ Studenti by měli společně, popř. s návodnými otázkami učitele, dojít k závěru, že je potřeba navštívit živnostenský úřad.

Poté učitel rozdává všem studentům pracovní list „Podnikání“ a kopii Vybraných ustanovení živnostenského zákona. Rozdělí studenty do skupin po čtyřech a požádá je, aby společně vyřešili první úkol v pracovním listu (také na snímku 5) a pokusili se najít odpovědi na tyto otázky: „*Který právní předpis upravuje živnost? Co znamená živnostenské podnikání? Jak získat živnostenské oprávnění? Které druhy živností nalezneme v živnostenském zákoně?*“ Učitel studentům poradí, že aktuální právní úpravu najdou na www.zakonyprolidi.cz. Následně společně proberou jednotlivé otázky (pro správné odpovědi viz Fakta pro učitele a snímky

7 a 8. Učitel může také vysvětlit pojem „osoba samostatně výdělečně činná“ (zkratka OSVČ). (Pozn. Druhý úkol v pracovním listu mohou rychlejší studenti vyplnit už v hodině, případně všichni zpracovat jako domácí úkol.)

3. Aktivita

Modelová situace / 10 min

(Snímek 9) Učitel rozdává do dvojic scénář s rozhovorem mezi žadatelem o živnost a zaměstnancem živnostenského úřadu (viz přílohu „Rozhovor na úřadě“). Studenti si rozdělí role a předepsaný příběh odehrají (přečtou). Vyzkouší si tak komunikaci na úřadě a zjistí, jaké náležitosti jsou nutné k založení živnosti. Role je možné různě obměňovat (viz přílohu „Rozhovor na úřadě – verze pro učitele“). Eventuálně lze také vybrat dva studenty, kteří si příběh projdou a poté odehrají před celou třídou.

4. Reflexe hodiny a shrnutí

/ 10 min

Učitel se studenty diskutuje o předchozí modelové situaci. Klade otázky (snímek 10): „*Jak jste se cítili při komunikaci na živnostenském úřadě? Jaké náležitosti musí splnit žadatel o živnostenské oprávnění?*“ Studenti by si díky modelové situaci měli uvědomit následující okolnosti potřebné ke snadnému vyřízení živnostenského oprávnění: dovršení věku 18 let, bezúhonnost, potřebné vzdělání/praxe, adresa podnikání, zajištění kontaktu s dalšími správními úřady (finanční úřad, správa sociálního zabezpečení, zdravotní pojišťovna skrze živnostenský úřad. Učitel může tyto podmínky nutné k založení živnosti psát na tabuli.

Následně učitel otevře diskusi o živnostenském podnikání (snímek 11): „*Jaké jsou výhody a nevýhody práce na živnostenský list?*“ (Viz Fakta pro učitele.)

Učitel také zmíní, že v současné době je možné využít k získání živnostenského oprávnění elektronický formulář a založit si živnost přes internet.

5. Domácí úkol

/ 3 min

V závěru hodiny učitel rozdá studentům kartičky s otázkami (každému jednu) a požádá je o písemné zodpovězení za domácí úkol.

6. (Alternativní aktivity)

Když zbyde čas, může učitel se studenty diskutovat o tom, jaké podnikatele znají ve svém okolí, o jaký druh podnikání se jedná, zda uvažují o vlastním podnikání apod. Zároveň může se studenty vyplnit registrační formulář za účelem přihlášení živnosti (nebo to zadat jako domácí úkol). Na téma podnikání lze navázat hodinou o zakládání obchodních společností, případně rozšířit téma o problematiku sdíleného podnikání (např. Airbnb, Uber, Rekola). V rámci tohoto tématu se lze také zabývat pracovními pohovory a metodami výběrového řízení. V souvislosti s lidským právem na svobodné podnikání lze se studenty diskutovat o tom, proč má podnikání regulovat stát (viz Fakta pro učitele).

Fakta pro učitele

S tématem podnikání se pojí tyto základní pojmy:

- **Podnikatel** – fyzická nebo právnická osoba, která soustavně podniká za účelem zisku a je zapsána v živnostenském rejstříku. Pojem podnikatel je širší než pojem živnostník. Platí, že každý živnostník je podnikatel, ale ne každý podnikatel musí být živnostník. Podnikatel (neživnostník) může například obchodovat s cennými papíry nebo být společníkem v obchodní korporaci. Podnikat mohou i právnické osoby, např. akciové společnosti či společnosti s ručením omezeným.
- **Živnost** – soustavná činnost, provozovaná samostatně, na vlastní odpovědnost, za účelem dosahování zisku, kterou na základě živnostenského oprávnění provozuje fyzická nebo právnická osoba. Za živnost nejsou pokládány ty činnosti, které jsou upraveny jiným zákonem. Tyto činnosti nalezneme v živnostenském zákoně (viz § 3, např. povolání lékařů, advokátů, tlumočnicků, umělecká či vědecká činnost).
- **Živnostenské oprávnění** – oprávnění k provozování živnosti, které je vydané živnostenským úřadem na základě podmínek daných zákonem. Živnost lze založit také

online (je však potřeba mít elektronický podpis).

- **Živnostenský rejstřík** – informační systém, ve kterém jsou uvedené informace o podnikatelích (fyzických i právnických osobách) stanovené živnostenským zákonem. Jeho správcem je Ministerstvo průmyslu a obchodu a provozovateli obecní živnostenské úřady a krajské živnostenské úřady. Rejstřík uvádí např. jméno, příjmení, identifikační číslo osoby, sídlo, adresu bydliště, předmět podnikání, adresu provozovny, dobu platnosti živnostenského oprávnění a další.
- **Živnostenský úřad** – orgán vykonávající živnostenskou správu (živnostenské úřady krajů a pověřených obcí). Živnostenské úřady mají na starost vydávání dokladů opravňujících provozovat živnost, podílí se na provozování živnostenského rejstříku a spadá pod ně kontrola dodržování podmínek živnostenského podnikání. Zaměstnanci živnostenského úřadu mohou při kontrolách vymáhat potřebné doklady a vysvětlení v provozovnách, popřípadě ukládat sankce a pokuty, zároveň musí zachovávat mlčenlivost o tom, co během kontrol zjistili – jde o ochranu obchodního tajemství.

Historie živnostenského práva

V roce 1859 byl v Rakouském císařství, jehož součástí byly tehdy i české země, vydán živnostenský řád, který vedl k velkému rozmachu živnostenského podnikání. Na tyto tendence navázala později i tzv. první československá republika, kde byli živnostníci důležitou společenskou silou, která měla vliv na hospodářskou konjunkturu i politický vývoj. Výrazným zlomem pro živnostenské podnikání byl únor 1948, kdy po nástupu komunistické moci došlo k likvidaci soukromého podnikání a masivnímu znárodňování podniků (i když znárodňování probíhalo už po druhé světové válce). K obnovení živnostenského podnikání došlo až po sametové revoluci v listopadu 1989. Zabavený majetek byl mnohým navrácen v rámci restitucí, avšak ne všichni restituenti na rodinnou podnikatelskou tradici navázali.

Prameny živnostenského práva

Podnikatelskou činnost upravují tyto předpisy:

- živnostenský zákon č. 455/1991 Sb.;
- zákon o živnostenských úřadech č. 570/1991 Sb.;

- nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností.

Rozlišení živností

Živnosti se rozlišují z hlediska předmětu podnikání a forem živnostenského oprávnění.

Dle předmětu podnikání:

- **Obchodní živnost** – např. koupě zboží a prodej, maloobchod, velkoobchod, hostinská a ubytovací služba, cestovní kanceláře;
- **Výrobní živnost** – výroba a oprava zboží, např. truhlářství, cukrářství apod.;
- **Živnost poskytující služby** – opravy a úpravy věcí, pohostinství, přeprava.

Dle forem živnostenského oprávnění:

- **Ohlašovací živnost** – žadatel obdrží živnostenské oprávnění (dříve tzv. živnostenský list) na základě ohlášení nebo na základě výpisu z živnostenského rejstříku (ten vydá živnostenský úřad při splnění zákonných podmínek); ohlašovací živnosti se dále dělí podle podmínek provozování na 1) řemeslné (odborná způsobilost získaná vyučením v oboru a praxí v oboru, např. tesařství), 2) vázané (odborná způsobilost získaná určitým vzděláním a případnou praxí, např. stavební činnost) a 3) volné (není třeba odborné způsobilosti, např. maloobchodní činnost).
- **Koncesované živnosti** – provozování živnosti je vázáno na zvláštní povolení – tzv. koncesní listinu/koncesi (např. taxislužba).

Podmínky provozování živnosti

Pokud chceme začít podnikat, musíme znát podmínky pro provozování živností. Tyto podmínky se dělí na všeobecné a zvláštní. Pod všeobecné podmínky podnikání, které musí splňovat každý podnikatel (u právnických osob musí tyto podmínky splňovat odpovědný zástupce), patří plná svéprávnost (18 let věku), kterou lze od 16 let věku nahradit přívolením soudu a zákonného zástupce (nejčastěji rodič), a bezúhonnost (v daném oboru, ve kterém chceme podnikat – např. pokud by byl někdo odsouzen za úmyslné prodávání závadných potravin a následně si chtěl otevřít obchod s potravinami, není bezúhonný, zatímco pokud někdo z nedbalosti zavíní dopravní nehodu a chce si otevřít cukrářství, mělo by se jednat o bezúhonnost). Zvláštní podmínky souvisí

s odbornou nebo jinou způsobilostí (např. vzdělání, praxe). U jednotlivých živností se tyto podmínky velmi liší – nejvíce nároků souvisí s koncesovanou živností, nejméně pak s provozováním volné živnosti.

Zánik živnostenského oprávnění

Živnostenské oprávnění zaniká smrtí podnikatele (pokud nepokračují v podnikání dědicové), uplynutím doby nebo zánikem právnické osoby.

Zrušení živnostenského oprávnění

Zrušit živnostenské oprávnění může z podnětu podnikatele živnostenský úřad nebo z velmi závažných důvodů z vlastního podnětu sám úřad.

Výhody a nevýhody živnostenského podnikání

VÝHODY

- jednoduché založení – časově nenáročné;
- finanční nenáročnost zahájení – cena za živnostenský list je 1 000 Kč;
- přímé řízení a kontrola živnostníka nad vlastním podnikáním;
- poměrně nízká administrativní zátěž;
- autonomie – vše závisí pouze na živnostníkovi a jeho schopnostech, má velkou volnost v tom, jak bude své podnikání rozvíjet, kdy bude pracovat apod.;
- výdělek patří celý živnostníkovi – na rozdíl od zaměstnaneckého poměru;
- živnostenský list umožňuje spolupracovat s několika různými firmami;
- účetnictví lze zvládnout poměrně jednoduše svépomocí, profesionální účetní výpomoc využívat jen při krizových situacích;
- s živnostenským oprávněním může být navázání spolupráce s firmami snazší, než se stát jejich zaměstnancem.

NEVÝHODY

- ručení celým svým majetkem;
- živnostníci jsou závislí jen na sobě, což může být výhoda i nevýhoda, v závislosti na schopnostech podnikatele (např. při žádosti o bankovní úvěr mohou nastat komplikace, pokud je podnikání v začátcích a pokud se jedná o vysokou částku);
- fyzická osoba podnikající na živnostenský list je sama zodpovědná za odvody na sociálním a zdravotním pojištění;
- podnikatel má vysokou zodpovědnost za provozování svého podnikání.

K problematice tzv. švarcsystému

Tzv. švarcsystém je jev na pracovním trhu, ke kterému dochází, když osoby, které vykonávají pro podnikatele běžné činnosti v závislém vztahu, nejsou jeho přímými zaměstnanci, ale pracují na vlastní živnostenské oprávnění. V důsledku toho za ně nemusí podnikatel platit zdravotní a sociální pojištění, zároveň nemusí ve vztahu k nim dodržovat zákoník práce, protože jejich vztah není pracovněprávní, nýbrž závazkový (typicky mají uzavřenou smlouvu o dílo nebo smlouvu o poskytování služeb). Tento jev má svůj původ v 90. letech, jeho „zakladatelem“ je označován benešovský podnikatel Miroslav Švarc.

Švarcsystém je výhodný pro obě strany vztahu – podnikatel ušetří na odvodech a o tyto ušetřené peníze může následně zvýšit odměnu pro živnostníka, který pro něj pracuje. Na tomto systému trápí stát, švarcsystém je v České republice zakázán. Za porušení tohoto pravidla hrozí „zaměstnanci“ pokuta do výše 100 tisíc Kč, „zaměstnavateli“ až do výše 5 milionů Kč (jedná-li se o nepodnikající fyzickou osobu, která tuto práci umožnila) nebo až do výše 10 milionů Kč (jedná-li se o podnikající fyzickou nebo právnickou osobu).

Stát a regulace podnikání

Právo podnikat je jedním z lidských práv. Stát může podle Listiny základních práv a svobod zákonem stanovit podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností. Zejména sem patří regulace podnikání ve smyslu ochrany spotřebitele (zajištění kvality) a ochrany podnikatele (rovné podmínky v podnikatelském prostředí). Zároveň by stát měl zabránit neoprávněnému podnikání. (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 251: „...kdo neoprávněně ve větším rozsahu poskytuje služby nebo provozuje výrobní, obchodní nebo jiné podnikání, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.“)

11. Pracovní právo I

Abstrakt	<p>Studenti se seznámí s tím, že pracovněprávní vztah leží na pomezí veřejného a soukromého práva – poznají některé pracovněprávní předpisy, ale budou také pracovat s předpisy veřejnoprávními. Skrze práci s textem a doprovodné aktivity si studenti osvojí pojmy související se zaměstnáváním (pracovní poměr, dohody o práci mimo pracovní poměr, švarcsystém).</p>
Cíle hodiny	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti dokáží vysvětlit pojmy pracovní poměr, dohody o práci konané mimo pracovní poměr, švarcsystém. • Studenti znají zásadní rozdíly mezi uvedenými pojmy. • Studenti umí vypočítat náklady zaměstnavatele a čistou mzdu zaměstnance. • Studenti dokáží vyhledat příslušnou informaci v textu zákona.
Harmonogram / 45 + 45 minut	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktivita: „Najdi někoho, kdo...“ / 8 minut 2. Skupinová práce: zákoník práce / 17 minut 3. Práce ve dvojicích: článek „Dusno na konzervatoři“ / 13 minut 4. Aktivita: myšlenková mapa / 5 minut 5. Reflexe první části hodiny / 2 minuty 6. Aktivita: inzeráty / 5 minut 7. Skupinová práce: právní předpisy / 12 minut 8. Výklad a příklad: čistá mzdy a náklady zaměstnavatele / 25 minut 9. Závěrečná reflexe hodiny / 3 minuty

Materiály a pomůcky

- Tabule / flipchart
- Tabulka (kopie pro každého studenta)
- Vybraná ustanovení zákoníku práce (kopie do skupiny)
- Pracovní list (kopie do dvojice)
- Myšlenková mapa (kopie zadání a mapy pro každého studenta)
- Vybraná ustanovení zákona o veřejném zdravotním pojištění (kopie do skupiny)
- Vybraná ustanovení zákona o dani z příjmů FO (kopie do skupiny)
- Vybraná ustanovení zákona o sociálním zabezpečení (kopie do skupiny)
- Vybraná ustanovení zákona o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění (kopie do skupiny)

Přílohy

- Tabulka „Najdi někoho, kdo...“
- Tabulka „Najdi někoho, kdo... – verze pro učitele
- Vybraná ustanovení zákoníku práce
- Pracovní list „Dusno na konzervatoři“
- Řešení pracovního listu „Dusno na konzervatoři“
- Myšlenková mapa
- Řešení myšlenkové mapy
- Vybraná ustanovení zákona o veřejném zdravotním pojištění
- Vybraná ustanovení zákona o dani z příjmů FO
- Vybraná ustanovení zákona o sociálním zabezpečení
- Vybraná ustanovení zákona o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění

Zdroje

Zákony pro lidi. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/>>

Výpočet čisté mzdy 2019 – mzdová kalkulačka. Penize.cz.

Dostupné z: <<https://www.penize.cz/kalkulacky/vypocet-ciste-mzdy>>

Švarc systém. Právníprostor.cz.

Dostupné z: <www.pravniprostor.cz/clanky/pracovni-pravo/svarc-system>

Odvody sociálního a zdravotního pojištění ze mzdy. Portál.POHODA.cz. Dostupné z: <<https://portal.pohoda.cz/dane-ucetnictvi-mzdy/mzdy-a-prace/odvody-zamestnavatele-na-socialnim-a-zdravotnim-po/>>

Co je a není švarcsystém. Portál.POHODA.cz.

Dostupné z: <<https://portal.pohoda.cz/dane-ucetnictvi-mzdy/mzdy-a-prace/co-je-a-neni-svarcsystem/>>

Šedm znaků, které prokazují švarcsystém. Podnikatel.cz.

Dostupné z: <<https://www.podnikatel.cz/clanky/7-znaku-ktere-prokazuji-svarcsystem/>>

Hradil, P.: *Právo pro gymnázia, obchodní akademie, střední a vyšší odborné školy: podle právního stavu k 1. 1. 2017*. Valašské Klobouky: Petr Hradil, 2017.

Popis hodiny

1. Aktivita

„Najdi někoho, kdo...“ / 8 min

Učitel na úvod zmapuje, jaké jsou aktuální znalosti studentů v problematice pracovního práva. Využije k tomu aktivitu „Najdi někoho, kdo...“. Studenti dostanou kopii tabulky „Najdi někoho, kdo...“ a mají za úkol najít alespoň jednoho spolužáka ke každé charakteristice. Chodí po třídě, vyptávají se a zapisují si jména do políček tabulky. Po 5 minutách učitel společně se studenty hru vyhodnotí (3 minuty). Při reflexi aktivity lze využít tyto otázky: „Kdo se vám nejnáze hledat? Kdo ví, jaké údaje jsou povinné v pracovní smlouvě?“ (Správná odpověď: den nástupu do práce, místo výkonu práce, druh práce.) „Koho bylo nejtěžší najít? Kdo z vás má největší zkušenost se zaměstnáním?“ Pokud se najde někdo výrazně zkušený, může ho učitel požádat, aby shrnul rozdíly mezi uvedenými možnostmi zaměstnávání.

2. Skupinová práce

Zákoník práce / 17 min

Učitel rozdělí studenty do skupin a každé skupině dá kopii vybraných ustanovení zákoníku práce. Každá skupina by měla najít minimálně tři charakteristiky či zásadní rozdíly mezi prací na základě pracovního poměru, dohodou o provedení práce a dohodou o pracovní činnosti. Zadáání a skupinová práce s textem by měla trvat 7 minut. V dalších 10 minutách vždy jeden zástupce skupiny seznámí ostatní s výsledky. Ostatní si ideálně zapíšou poznámky či podtrhají klíčové pasáže. (Řešení: Zásadní rozdíly mezi pracovním poměrem / DPP / DPČ jsou např. rozsah práce v roce, rozsah práce v jednom týdnu, výpovědní doba, důvody výpovědi, rozvržení pracovní doby, doba odpočinku.)

3. Práce ve dvojicích

Článek „Dusno na konzervatoři“ / 13 min

Učitel rozdá do dvojic pracovní list „Dusno na konzervatoři“. Studenti si mají během 10 minut přečíst text a odpovědět na otázky pod

článkem. Učitel s nimi následně odpovědi projde (3 minuty). Může se studenty mluvit také o tom, proč zmínění pedagogové školy na daný způsob zaměstnávání přistoupili. Učitel se může ptát například: „Jaké k tomu mohli mít důvody? Jaké další povinnosti jim toto rozhodnutí přináší? V jakých profesích je tento způsob zaměstnávání relativně běžný?“ (Možné odpovědi: Jedná se o relativně malé město, kde může být pro hudebníky problém najít jiné zaměstnání. / Řada pedagogů zřejmě volila jistotu zaměstnání např. před dojížděním, změnou profese apod. / Pro pedagogy toto rozhodnutí přináší nutnost plnit své povinnosti vůči státu. Konkrétně odevzdat daňové přiznání apod. / Švarcsystém je běžný zejména ve stavebnictví, úklidových profesích, ale i mezi programátory atd.)

4. Aktivita

Myšlenková mapa / 5 min

Učitel dá každému pracovní list s myšlenkovou mapou. Studenti mají za úkol vyplnit prázdná místa a doplnit další informace. Mohou k tomu využít své poznámky a vybraná ustanovení zákonů z předchozí části hodiny.

5. Reflexe první části hodiny

/ 2 min

Učitel shrne, co doposud v hodině zaznělo. Pak požádá studenty, aby nejprve napsali a pak řekli nahlas, co je pro ně novým poznatkem (3 pojmy nebo 3 věty).

6. Aktivita

Inzeráty / 5 min

Učitel zopakuje pojmy z první části hodiny. Věnuje se především pojmu „povinné odvody“. Může k tomu využít následující aktivitu. Každý student napíše návrh inzerátu, ve kterém by coby zaměstnavatel hledal zaměstnance (v rámci DPP / DPČ / na pracovní smlouvu / s živnostenským oprávněním). Inzerát by měl uvádět výhody či nevýhody daného typu zaměstnávání a zvolené dohody či smlouvy.

7. Skupinová práce

Právní předpisy / 12 min

Studenti se rozdělí do čtyř skupin a každá skupina dostane kopii vybraných ustanovení jednoho z těchto zákonů: Zákon o veřejném zdravotním pojištění, Zákon o dani z příjmu FO, Zákon o sociálním zabezpečení, Zákon o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění. Během 7 minut mají studenti za úkol zákony prostudovat a vybrat tři nejdůležitější údaje, např. jaká je sazba daně z příjmu fyzické osoby, výše pojistného, výše slev na dani, kdo je poplatník a plátce pojistného apod. Učitel může studenty upozornit na fakt, že se jedná o pravděpodobně nejčastěji upravované a velmi složité zákony. Např. zákon o dani z příjmu obsahuje řadu výjimek a zvláštních úprav. Poté, co se studenti ve skupině seznámí s daným předpisem, sdělí tři nejdůležitější informace zbytku třídy (sdílení trvá 5 minut).

8. Výklad a příklady

Čistá mzda a náklady zaměstnavatele / 25 min

Učitel v této části lekce seznámí studenty s konstrukcí výpočtu nákladů zaměstnavatele a výpočtu čisté mzdy zaměstnance. Nejprve vysvětlí pojem „superhrubá mzda“. Nejedná se o oficiální název, právně je SHM ukotvena v § 6 odst. 12 zákona č. 586/1992 Sb. Pojem se začal používat v roce 2008, v době ekonomické krize. Jde vlastně o součet hrubé mzdy zaměstnance + odvodů na zdravotním a sociálním pojištění hrazených zaměstnavatelem ve výši 34 % z objemu hrubé mzdy. Výpočet se zaokrouhluje na celé sta nahoru.

Poté učitel uvede vstupní údaje, se kterými se bude pracovat v prvním příkladu (vstupní údaje lze v rámci výuky měnit dle času a šikovnosti studentů; další možný příklad i s výpočtem naleznete níže). V příkladu č. 1 se tedy počítá pouze čistá mzda poplatníka bez závazků, který nestuduje apod. Pro další procvičení proto lze zadat např. výši hrubé mzdy poplatníka na hodinu, či výši mzdy, když poplatník vyživuje manželku a dvě děti apod. Pak je nutné pracovat se slevami na dani, které se počítají podle životní situace poplatníka. Tyto slevy se však mění a vždy je nutné pracovat s aktuálními sazbami. Uvedené příklady výpočtů vychází ze stavu v roce 2019. Pro aktuální výpočty je dobré použít některou z online kalkulaček, např. tuto dostupnou z <https://www.penize.cz/kalkulacky/vypocet-ciste-mzdy>. Dále učitel pokračuje vysvětlením, jak se

vypočítává daň: „Každý, kdo je povinen platit daň, se nazývá poplatník. Každý, kdo má povinnost sraženou daň odvést státu, se nazývá plátce. Při výpočtu daně lze využít slevy na dani, které mají zohlednit sociální situaci poplatníka (zda má rodinu, studuje, vyživuje děti apod.) Aktuálně existuje až devět druhů slev (§ 35 ba, 35 bb, 35 c, zákon č. 586/1992 Sb.).“ Tabulku s příklady výpočtů naleznete na konci sekce Fakta pro učitele.

9. Závěrečná reflexe hodiny

/ 3 min

Učitel shrne informace z druhé části lekce a požádá studenty, aby řekli, co je pro ně novým poznatkem (3 pojmy nebo 3 věty). Pak je učitel vyzve, aby zhodnotili přínos obou částí lekce pro své působení na pracovním trhu. Lze očekávat, že zejména studenti vyšších ročníků již mají za sebou nějaké formy zaměstnání a budou se ptát na finanční záležitosti spojené s výkonem práce. Pravděpodobně se budou zajímat o formuláře k dani z příjmu fyzických osob, o způsob placení daní, případně vrácení záloh na dani apod. Lze tedy na tuto lekci navázat prací s daňovými zákony apod.

Fakta pro učitele

Švarcsystém

Vykonává-li fyzická osoba v ČR závislou práci (jménem zaměstnavatele a dle jeho pokynů) pro jiného, musí ji vykonávat v pracovněprávním vztahu na základě pracovní smlouvy jako zaměstnanec nebo na základě DPP či DPČ. Pokud závislou práci vykonává osoba jinak než na základě pracovněprávního vztahu, např. na základě smlouvy o dílo nebo jako OSVČ, jedná se o tzv. švarcsystém. Ten lze tedy definovat jako výkon závislé práce mimo pracovněprávní vztah. Často se s tímto typem setkáme např. v IT nebo stavebnictví. Zaměstnavatele k tomu často vede snaha vyhnout se odvodům na dani a sociálním a zdravotním pojištění nebo se vyhnout povinností stanoveným v zákoníku práce. Zaměstnavateli za takový postup hrozí až několikamilionové pokuty, „zaměstnancům“ hrozí pokuty v řádech desetitisíců korun. Na švarcsystém mohou poukazovat tyto znaky:

- vystupování jménem zaměstnavatele – pokud živnostník vystupuje jménem právnické osoby (e-mailová adresa, vizitky...);

- pravidelné a stejné odměny – pokud OSVČ pravidelně fakturuje jednomu zaměstnavateli a v pravidelných intervalech dostává stejnou částku;
- pracovní nástroje zaměstnavatele – pokud OSVČ pracuje s pomůckami zaměstnavatele bez smlouvy o pronájmu;
- stanovená pracovní doba – pokud má OSVČ pevně stanovenou pracovní dobu, která se zaznamenává pro účely zaměstnavatele;
- vztah nadřízenosti a podřízenosti a odpovědnost za škodu – pokud OSVČ plní bez výhrad příkazy nadřízené osoby ze strany zaměstnavatele, případně pokud je OSVČ zařazena do organizační struktury zaměstnavatele.

Příklady, kdy se (ne)jedná o švarcsystém:

- Pokud stavební firma například vykonává montáž plynových kotlů a sjedná si na tuto práci odborníka s živnostenským listem na smlouvu o dílo, který si kromě své práce účtuje i materiál, nejde o švarcsystém. Kdyby však sjednaný odborník pouze montoval kotle a vše co by k tomu využíval, by bylo majetkem firmy, dostával by fixní nebo každý měsíc velmi podobný plat, jde o švarcsystém.
- Pokud prodavač pracuje v obchodě na základě živnostenského listu a vykonává práci zadanou vedoucím supermarketu, bude taková práce považována za švarcsystém.
- Podstatná je také otázka využívaného náčiní. Pokud při výlovu rybníka majitel zadává práci lidem s živnostenským listem, kteří pracují s vlastním nářadím (např. pruty), nejedná se o švarcsystém. Stejně tak se nejedná o švarcsystém, když lesníci kácejí stromy vlastními pilami.

Zdravotní pojištění

Nejdůležitějším předpisem je zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění. V § 8 odst. 2 je stanoveno, kdy vzniká zaměstnavateli povinnost hradit za svého zaměstnance pojistné na zdravotní pojištění:

- Zaměstnavatel má povinnost platit část pojistného za své zaměstnance ode dne nástupu zaměstnance do zaměstnání, tato povinnost zaniká dnem skončení zaměstnání.
- Zaměstnavatelem se pro účely zdravotního pojištění rozumí PO nebo FO, která zaměstnává

zaměstnance a má sídlo či trvalý pobyt na území ČR.

- Zaměstnání je taková činnost zaměstnance, ze které vyplývají zaměstnanci od jeho zaměstnavatele příjmy ze závislé činnosti a funkčních požitků, které podléhají zdanění dle § 6 zákona o daních z příjmu.
- Zákon č. 592/1992 Sb. o pojistném na veřejné zdravotní pojištění – podle § 2 činí výše pojistného 13,5 % z vyměřovacího základu za měsíc, zaokrouhluje se na celé koruny směrem nahoru.

Z vyměřovacího základu každého zaměstnance se vypočte 13,5 %. Tuto částku je zaměstnavatel nucen odvést dané zdravotní pojišťovně. Následně se 1/3 z této částky strhne zaměstnanci ze mzdy. Zbýlých devět procent potom tvoří pojistné hrazené zaměstnavatelem.

Vyměřovací základ je souhrn příjmů ze závislé činnosti, které podléhají zdanění v ČR a jsou předmětem daně z příjmu fyzických osob podle zákona o daních z příjmů a které zaměstnavatel zaměstnanci zúčtoval v souvislosti se zaměstnáním. Zúčtovaným příjmem se rozumí plnění, které bylo ať už peněžní či nepeněžní formou poskytnuto zaměstnanci.

Zaměstnanec na DPP hradí pojistné na zdravotní pojištění v případě, že měsíční příjem přesáhne částku 10 000 Kč. Pokud je uzavřeno více dohod u jednoho plátce, příjmy z jednotlivých dohod se sčítají.

Sociální pojištění

Sociální pojištění se v zásadě skládá ze třech složek:

1. pojistné na nemocenské pojištění;
2. pojistné na důchodové pojištění;
3. příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

U sociálního pojištění se vychází stejně jako u zdravotního pojištění z vyměřovacího základu. U zaměstnavatelů je to sazba 25 %, u zaměstnanců 6,5 %. Zaměstnavatel tedy musí hradit pojistné, které má odvádět zaměstnanec. A také sám odvádět pojistné, a to nejpozději do 20. dne následujícího měsíce.

Příklad č. 1 – průměrná mzda pracovníka bez dětí a dalších možných slev na dani, využita pouze sleva na poplatníka

Ř.	Kategorie	Popis	Číselný údaj	Způsob výpočtu
1.	Základní údaje	Dnů v měsíci	22	
2.		Odpracováno hodin v měsíci	176	
3.		Měsíční mzda	31 516 Kč	
4.		Hrubá mzda	31 516 Kč	
5.	Zdravotní pojištění	Základ ZP	31 516 Kč	
6.		Zaměstnanec	1 419 Kč	4,5 % hrubé mzdy
7.		Zaměstnavatel	2 837 Kč	9 % hrubé mzdy
8.		ZP celkem	4 256 Kč	13,5 %
9.	Sociální pojištění	Základ SP	31 516 Kč	
10.		Zaměstnanec	2 049 Kč	6,5 % hrubé mzdy
11.		Zaměstnavatel	7 879 Kč	25 % hrubé mzdy
12.		SP celkem	9 928 Kč	31,5 %
13.	Daň z příjmů	Základ daně – SHM	42 300 Kč	ř. 4 + ř. 7 + ř. 11
14.		Záloha na daň	6 345 Kč	15 % z ř. 13
15.		Sleva na dani	2 070 Kč	
16.		Odvod zálohy na daň	4 275 Kč	ř. 14 - ř. 15
17.	Čistá mzda	Čistá mzda k výplatě	23 773 Kč	ř. 4 - ř. 6 - ř. 10 - ř. 16

Pokud bude zaměstnavatel zaměstnanci vyplácet průměrnou mzdu, bude jeho CELKOVÝ NÁKLAD za měsíc na jednoho zaměstnance 42 232 Kč (10 716 Kč odvody + 31 516 Kč hrubá mzda). Čistá mzda zaměstnance činí 23 773 Kč.

Příklad č. 2 – průměrná mzda, poplatník má dvě děti se ZTP

Ř.	Kategorie	Popis	Číselný údaj	Způsob výpočtu
1.	Základní údaje	Dnů v měsíci	22	
2.		Odpracováno hodin v měsíci	176	
3.		Měsíční mzda	31 516 Kč	
4.		Hrubá mzda	31 516 Kč	
5.	Zdravotní pojištění	Základ ZP	31 516 Kč	
6.		Zaměstnanec	1 419 Kč	4,5 % hrubé mzdy
7.		Zaměstnavatel	2 837 Kč	9 % hrubé mzdy
8.		ZP celkem	4 256 Kč	13,5 %
9.	Sociální pojištění	Základ SP	31 516 Kč	
10.		Zaměstnanec	2 049 Kč	6,5 % hrubé mzdy
11.		Zaměstnavatel	7 879 Kč	25 % hrubé mzdy
12.		SP celkem	9 928 Kč	31,5 %
13.	Daň z příjmů	Základ daně – SHM	42 300 Kč	ř. 4 + ř. 7 + ř. 11
14.		Záloha na daň	6 345 Kč	15 % z ř. 13
15.		Sleva na dani	7 838 Kč	
16.		Odvod zálohy na daň	-1 493 Kč	ř. 14 - ř. 15 (stává se tzv. daňovým bonusem)
17.	Čistá mzda	Čistá mzda k výplatě	29 541 Kč	ř. 4 - ř. 6 - ř. 10 - ř. 16

Pozn. Počet pracovních dnů a odpracovaných hodin je uveden pouze jako příklad. Někdy nemusí odpovídat počet dnů počtu odpracovaných hodin, když například zaměstnanec čerpá dovolenou či je v pracovní neschopnosti.

12. Pracovní právo II

Abstrakt	Studenti se seznámí s tím, jakými různými způsoby může skončit pracovní poměr a jaké jsou podmínky platného rozvázání pracovního poměru. Budou trénovat porozumění textu v novinovém článku i v zákoníku práce, budou vymýšlet a modelovat vlastní situace, popř. vytvoří vlastní publicistický text. Studenti také porovnájí své znalosti s právním textem.
Cíle hodiny	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti umí rozpoznat nezákonné rozvázání pracovního poměru a znají možnosti, jak se mu bránit. • Studenti dokáží vyjmenovat pět typů skončení pracovního poměru. • Studenti umí vyhledat v zákoníku práce podmínky pro rozvázání pracovního poměru.
Harmonogram / 45 minut	<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvodní aktivita / 8 minut 2. Práce ve dvojicích: právní předpisy / 15 minut 3. Skupinová práce: modelové situace / 20 minut 4. Reflexe hodiny / 2 minuty

Materiály a pomůcky

- Článek (kopie do dvojice)
- Vybraná ustanovení zákoníku práce (kopie pro každého studenta)
- Pracovní list (kopie pro každého studenta)
- Čisté papíry A4 (do skupin)

Přílohy

- Článek „Spor s neprávem vyhozeným úředníkem“
- Vybraná ustanovení zákoníku práce
- Pracovní list „Metoda INSERT“

Zdroje

Zákon č. 262/2006 Sb. Zákon zákoník práce.

Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>>

Rutová, N.: *Metoda INSERT*.

Dostupné z: <<http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/insert>>

Fetter, R. W.: *Za chyby se platí i při nesprávné odpovědi*. [Online]

Dostupné z: <<https://www.mesec.cz/clanky/za-chyby-se-plati-i-pri-nespravne-vypovedi/>>

Šafaříková, K.: *Nepotřebný a nadbytečný. Nebo vlastně ne*. In: Respekt 2/2019.

Dostupné z: <<https://www.respekt.cz/tydenik/2019/2/nepotrebný-a-nadbytečný-nebo-vlastně-ne>>

Hůrka, P. a kol.: *Pracovní právo v bodech s příklady*. 4., aktualizované vydání.

Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2014.

Popis hodiny

1. Úvodní aktivita

Článek o výpovědi / 8 min

Učitel nastíní téma hodiny pomocí článku z časopisu Respekt 2/2019 (dostupný na <https://www.respekt.cz/tydenik/2019/2/nepotrebny-a-nadbytecny-nebo-vlastne-ne>), případně použije shrnutí článku „Spor s neprávem vyhozeným úředníkem“ (viz přílohy). Kopii originálního nebo zkráceného textu rozdá studentům do dvojic a zadá úkol: „*Přečtěte si text. Ve dvojici vyberte tři informace, které jsou z vašeho pohledu nejzásadnější, a podtrhněte je. Přemýšlejte, jaké téma nás na základě tohoto textu v hodině čeká.*“ Následně učitel spolu se studenty text shrne a ověří, co se z něj dozvěděli. Požádá studenty, aby odůvodnili, proč vybrali určité pasáže. Informace, které by měly zaznít:

- výpověď pro nadbytečnost (a jak to lze doložit);
- podpora/obrana/zastání – veřejná reakce, medializace tématu;
- soudní spor o neplatnost výpovědi;
- diplomatické jednání;
- mimosoudní vyrovnání.

Poté studenti tipují téma hodiny, učitel nakonec sdělí, že jde o problematiku spadající pod pracovní právo a sice „Druhy skončení pracovního poměru“. Pak vyzve studenty ke krátkému sdílení zkušeností s tímto tématem. Může se ptát: „*Znáte někoho, kdo dostal výpověď? Jakou formou? Máte vlastní zkušenost s výpovědí?*“

2. Práce ve dvojicích

Právní předpisy / 15 min

Učitel rozdá každému studentovi kopii Vybraných ustanovení ze zákoníku práce a pracovní list „Metoda INSERT“ s tabulkou k vyplnění. Zároveň metodu INSERT představí (viz Fakta pro učitele). Pak vyzve studenty, aby pracovali ve dvojicích tak, že každý přečte jednu stranu právního textu a následně podle svých poznámek upozorní spolužáka na nové informace, které se dozvěděl

ve své části materiálu. Poté, co studenti sdílí ve dvojicích své poznatky, učitel ještě zodpoví případné dotazy a shrne s celou třídou základní informace (viz Fakta pro učitele).

3. Skupinová práce

Modelové situace / 20 min

Učitel rozdělí studenty do skupin po 4–5 členech, rozdá jim čisté papíry a zadá následující úkol: „*Vymyslete tři příběhy, ve kterých popíšete modelové situace, jak může skončit pracovní poměr. V jedné ze situací popište záměrně chybné jednání a neplatnost skončení pracovního poměru. Každý příběh napište na samostatný kus papíru, ale neoznačujte, kde se popisuje neplatné skončení pracovního poměru.*“ Učitel může dát studentům pár příkladů:

- **Platné rozvázání pracovního poměru** – paní Jana pracuje dva roky ve firmě Reality na plný úvazek jako administrativní pracovnice. Za poslední tři měsíce dostala písemnou formou tři napomenutí, ve kterých její nadřízená popsala nespokojenost s výkonem její práce – pozdní odevzdání úkolů, chybná evidence čísel klientů v systému, opakovaná nepřipravenost materiálů na důležitou schůzku, což mělo pro firmu za následek statisícové ztráty. V písemné výtce byla podmínka, že pokud paní Jana svá pochybení bude opakovat, zaměstnavatel s ní ukončí pracovní poměr. Paní Jana dostala dne 2. 3. 2018 písemnou výpověď s ukončením pracovního poměru k 1. 6. 2018.
- **Neplatné rozvázání pracovního poměru** (výpověď nespadá ani pod jednu z možností uvedených v zákoníku práce – § 52 a § 55) – pan Petr pracuje jako finanční poradce v poradenské firmě. Majitelé společnosti jsou s jeho prací spokojeni a nabídnou mu povýšení. Poté se dozvědí, že pan Petr je gay a dají mu okamžitou výpověď pro neplnění povinností. (K tomuto tématu lze doporučit film *Philadelphia*, režie Jonathan Demme, 1993).

Když mají studenti příběhy hotové a sepsané, mezi skupinami si vymění texty. Nyní je jejich úkolem určit, o taký druh skončení pracovního poměru v příbězích jde. Studenti odhadují, ve které situaci došlo k porušení právních předpisů. Poté se skupiny, jež si vyměnily své příběhy, spojí a ústně si sdělí svá řešení. Tím proběhne kontrola. Každá skupina by pak měla jeden ze svých příběhů představit celé třídě a ostatní odhadují správnou odpověď (o jaký druh skončení pracovního poměru se jedná). Učitel následně vysvětlí, co je správná odpověď a proč – nejlépe odkáže i na příslušný paragraf. Nakonec učitel doplní informace a na příkladech ukáže studentům, jak postupovat v případě neplatného skončení pracovního poměru (viz Fakta pro učitele).

(Alternativní průběh hodiny: Studenti ve dvojicích vymyslí příklad skončení pracovního poměru, který by mohl vzbudit zájem médií. Situaci mají popsat publicistickým stylem, žánr i druh média je na volbě studentů, musejí však v textu využít informace ze zákoníku práce. Hotové texty pak studenti představit ve čtveřicích nebo před celou třídou.)

4. Reflexe hodiny

/ 2 min

Na závěr učitel vyzve studenty, aby si písemně poznamenali jednu novou informaci, kterou si chtějí z této hodiny odnést do svého budoucího profesního života. Zeptá se, zda chce někdo sdílet své poznámky před třídou.

Fakta pro učitele

Metoda kritického myšlení INSERT

(Pozn. Uvádíme zde popis i návod na práci tak, jak je zpravovala Nina Rutová; dostupné na <http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/insert.>)

INSERT je zkratka anglického označení „*Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking*“. Je to jedna ze základních metod kritického myšlení, kterou lze použít v průběhu studia – při četbě naučného textu. Systémem několika značek vyjadříte svůj vztah k informacím v článku a pomocí znamének jej zviditelníte. Značky udržují pozornost a pomáhají s porozuměním. Ve finální fázi vám značky pomohou k rychlé orientaci v textu a k zápisu nejpodstatnějších poznatků, ať již jsou

pro vás známé nebo nové, ať s nimi souhlasíte, nesouhlasíte nebo si nad nimi kladete otázku. Postup: Při čtení si na okraji článku si dělejte poznámky metodou INSERT. Nemusíte označit každou informaci, kterou text obsahuje. Můžete skončit s jednou nebo dvěma značkami na odstavec, někde více, jinde méně. Označujte informace v textu hned při prvním čtení! Nepostupujte tak, že si text nejdřív přečtete a pak se k němu vrátíte.

- ✓ Udělejte „fajfku“ na okraji textu, jestliže určitá informace v textu potvrzuje, co jste věděli nebo jste si mysleli, že víte.
- Udělejte minus, jestliže je informace, kterou čtete, v rozporu s tím, co víte.
- + Udělejte plus, jestliže informace, kterou se dozvíte, je vás nová a zároveň důvěryhodná.
- ⊗ Udělejte otazník, jestliže se objeví informace, které nerozumíte, která vás mate nebo o které byste se chtěli dozvědět více.

Typy skončení pracovního poměru

Pracovní poměr končí nejčastěji jednou z níže uvedených právních skutečností:

- smrtí;
- uplynutím doby, na kterou byl pracovní poměr sjednán;
- dohodou;
- výpovědí;
- okamžitým zrušením pracovního poměru;
- zrušením ve zkušební době.

Smrt – pracovní poměr stejně jako většina právních vztahů končí smrtí zaměstnance.

Uplynutí doby – pracovní poměr na dobu určitou končí uplynutím doby, na kterou byl sjednán. Pokud obě strany dají najevo, že chtějí v pracovním poměru pokračovat, mění se délka tohoto poměru na dobu neurčitou. Stačí, aby zaměstnanec dále chodil do práce a nebyl na konec upozorněn.

Dohoda – k rozvázání pracovního poměru dochází v den, který je v dohodě určen. Podstatná je písemná forma a přesný den skončení pracovního poměru. Další informace nejsou nutné, objevují se například: důvod rozvázání pracovního poměru, odstoupné... Důvod rozvázání pracovního poměru není podstatný.

Výpověď – jednostranné právní jednání.

Podstatná je písemná forma a u výpovědi dané zaměstnavatelem vymezení výpovědního důvodu. Výpovědní doba činí nejméně dva měsíce a začíná běžet prvním dnem kalendářního měsíce následujícího po doručení výpovědi (proto se typicky dávají výpovědi poslední den v měsíci). Výpověď ze strany zaměstnance může být dána z jakéhokoliv důvodu, musí být doručena zaměstnavateli. Výpověď ze strany zaměstnavatele může být dána pouze z důvodu uvedeného v § 52 zákoníku práce. Výpověď nelze dát zaměstnancům v tzv. ochranné době viz § 53 zákoníku práce. Z tohoto existují výjimky uvedené v § 54, pro účel této hodiny však nejsou podstatné.

Okamžité zrušení pracovního poměru – jednostranné právní jednání, kterým lze ve výjimečných případech zrušit pracovní poměr okamžitě. Důležitá je písemná forma a vymezení důvodu okamžitého zrušení. Okamžité zrušení pracovního poměru dané zaměstnavatelem: důvody jsou uvedené v § 55 ZP, pracovní poměr tímto způsobem nelze rozvázat s těhotnou zaměstnankyní, zaměstnankyní na mateřské dovolené a zaměstnancem či zaměstnankyní čerpající rodičovskou dovolenou. Okamžité zrušení pracovního poměru zaměstnancem upravuje § 56 ZP. Zaměstnanci přísluší náhrada mzdy nebo plat ve výši průměrného výdělku po dobu, která odpovídá délce výpovědní doby.

Zrušení pracovního poměru ve zkušební době – pracovní poměr lze zrušit z jakéhokoliv důvodu jak ze strany zaměstnance, tak zaměstnavatele. Musí být učiněno písemně. Pracovní poměr skončí dnem doručení, není-li uvedeno datum pozdější.

Neplatné skončení pracovního poměru

Když dojde k neplatnému rozvázání pracovního poměru, zaměstnanec může podle § 69 ZP uplatnit tyto nároky:

- Pokud se zaměstnanec domnívá, že s ním byl pracovní poměr rozvázán neplatně, musí písemně upozornit zaměstnavatele na to, že trvá na tom, aby byl dále zaměstnáván. Zaměstnavatel potom musí zaměstnanci poskytnout náhradu platu nebo mzdy.
- Pokud předchází krok nefunguje, musí se zaměstnanec obrátit na soud se žalobou na určení toho, zda bylo rozvázání pracovního poměru neplatné. Pokud soud rozhodne, že bylo, pracovní poměr trvá nadále

a zaměstnavatel je povinen vyplácet náhradu mzdy nebo platu až do řádného skončení pracovního poměru nebo do doby, kdy zaměstnavatel zaměstnanci umožní další zaměstnávání.

Zaměstnavatel může při neplatném rozvázání pracovního poměru podle § 70 ZP uplatit tyto nároky:

- Zaměstnavatel musí zaměstnanci písemně oznámit, že trvá na pokračování vykonávání práce.
- Stejně jako zaměstnanec se zaměstnavatel může obrátit na soud se žalobou na určení platnosti, či neplatnosti rozvázání pracovního poměru.
- Pokud bude rozvázání neplatné, může zaměstnavatel požadovat po zaměstnanci náhradu škody, která mu vznikla proto, že zaměstnanec odmítl pracovat (škoda se počítá ode dne, kdy zaměstnanci oznámil, že trvá na dalším zaměstnávání).

13. Autorské právo

Abstrakt	Studenti se seznámí s rozdíly mezi věcmi hmotnými a nehmotnými. U příkladů z praxe budou posuzovat, zda se na vybrané případy vztahuje autorské právo a zda mají být regulovány právem. Vyzkouší si také práci s právními předpisy – autorským zákonem. Z hodiny by si studenti měli odnést ponaučení, že utvářet si názory bez znalosti fakt, může být chybné.
Cíle hodiny	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti dokáží popsat hlavní zásady autorského práva. • Studenti umí aplikovat zásady autorského práva v konkrétních situacích. • Studenti chápou rozdíly mezi hmotnými věcmi a výsledky tvůrčí činnosti. • Studenti umí vyjmenovat nehmotné věci, které jsou chráněny autorským právem. • Studenti dokáží říct, ve kterých životních situacích se mohou setkat s autorským právem. • Studenti chápou smysl a účel autorského práva.
Harmonogram / 45 + 45 minut	<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvodní aktivita: definice věci / 4 minuty 2. Brainstorming / 4 minuty 3. Aktivita: hmotné a nehmotné věci / 4 minuty 4. Skupinová práce: autorské právo v praxi / 20 minut 5. Vyhodnocení skupinové práce / 10 minut 6. Reflexe první části hodiny / 3 minuty 7. Rekapitulace první části hodiny / 2 minuty 8. Skupinová práce: právní předpis / 15 minut 9. Vyhodnocení skupinové práce / 15 minut 10. Samostatná práce: zásady autorského práva / 10 minut 11. Závěrečná reflexe hodiny / 3 minuty

Materiály a pomůcky

- Tabule / flipchart
- Pracovní listy (kopie každého typu do čtveřice)
- Dotazník (kopie pro každého studenta)

Přílohy

- Pracovní list „Autorské právo“ A
- Pracovní list „Autorské právo“ B
- Pracovní list „Autorské právo“ C
- Pracovní list „Autorské právo“ D
- Pracovní list „Autorské právo“ A2
- s vybranými ustanoveními autorského zákona
- Pracovní list „Autorské právo“ B2
- s vybranými ustanoveními autorského zákona
- Pracovní list „Autorské právo“ C2
- s vybranými ustanoveními autorského zákona
- Pracovní list „Autorské právo“ D2
- s vybranými ustanoveními autorského zákona
- Dotazník pro reflexi hodiny

Zdroje

Autorské právo. Metropolitní univerzita Praha. Dostupné z: <<https://patentnarozum.eu/lekce/autorske-pravo>>

F.A.Q. – nejčastěji kladené otázky: Co je volné užití pro osobní potřebu? Česká protipirátská unie. Dostupné z: <<https://www.cpufilm.cz/faq.html#1>>

OSA – Licence k užití: Hudba k tanci/poslechu. OSA – Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním.

Dostupné z: <[http://www.osa.cz/hlavn%C3%AD-menu/licence-k-u%C5%BEit%C3%AD/z%C3%A1bavn%C3%A9-produkce/hudba-k-tanci--poslechu-\(plesy-a-jin%C3%A9-z%C3%A1bavy\).aspx](http://www.osa.cz/hlavn%C3%AD-menu/licence-k-u%C5%BEit%C3%AD/z%C3%A1bavn%C3%A9-produkce/hudba-k-tanci--poslechu-(plesy-a-jin%C3%A9-z%C3%A1bavy).aspx)>

Povinnosti provozovatele veřejné projekce z komerčních nosičů: Veřejná projekce. Česká protipirátská unie.

Dostupné z: <https://www.cpufilm.cz/new/www/txt/verejna_projekce.pdf>

Autorský zákon č. 121/2000 Sb.

Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121>>

Popis hodiny

1. Úvodní aktivita

Definice věci / 4 min

Učitel studentům zadá, aby zkusili napsat definici „věci“. Pak náhodně vyzývá jednotlivé studenty, aby se o svou definici podělili. Společně s nimi sestavuje definici věci z hlediska práva. Výslednou větu pak zapíše na tabuli, může ji i porovnat s definicí věci dle občanského zákoníku (viz Fakta pro učitele).

2. Brainstorming

/ 4 min

Učitel zapisuje na tabuli slova, kterými studenti odpovídají na otázku: „Co všechno si mohu koupit?“ Cílem je, aby se studenti aktivizovali, a naladili se na následující průběh hodiny, ve které budou využívat své zkušenosti z běžného života. Pokud by se na tabuli objevily pouze názvy hmotných předmětů, učitel doplní otázku: „Co všechno si mohu pořídit na internetu?“ Případně: „Kdo z vás poslouchá muziku a dívá se na filmy?“ Na tabuli by zkratka měla být slova označující kromě hmotných předmětů také nehmotné věci.

3. Aktivita

Hmotné a nehmotné věci / 4 min

Učitel vyvolává studenty, aby ze slov na tabuli vybírali ta, která označují nehmotné předměty, a vybrané pojmy podtrhává. Cílem je jasně vizualizovat rozdíl mezi hmotnými a nehmotnými věcmi. Následně učitel studenty vyzve, aby obecně v jedné větě definovali, co může být nehmotnou věcí a zároveň mít hodnotu (cenu). Zda studenti chápou rozdíl mezi danými pojmy, může učitel ověřit otázkou: „Mám pravdu, když řeknu, že kniha může být z určitého pohledu hmotnou věcí a z jiného pohledu nehmotnou?“ Kromě odpovědi učitel požádá také o její zdůvodnění.

4. Skupinová práce

Autorské právo v praxi / 20 min

Studenti se rozdělí do skupin po čtyřech, kde každý dostane jednu z těchto rolí:

1. **čtenář** – čte zadání, tiší skupinu;
2. **předseda (hlídač)** – hlídá, aby všichni ve skupině pracovali, hlídá čas, dbá o setrvání skupiny u úkolu, řídí, kdo a kdy mluví;
3. **mluvčí** – mluví za skupinu, shrnuje myšlenky a odpovědi skupiny;
4. **zapisovatel** – zapisuje myšlenky, nápady, otázky, náměty, odpovědi.

Každá skupina dostane pracovní list s vlastním zadáním (stejně zadání může mít více skupin):

- skupina A – referát na ZSV;
- skupina B – rodinná oslava;
- skupina C – maturitní ples;
- skupina D – filmová noc.

Každá skupina má vyřešit následující úkoly:

1. Rozhodnout, zda je věc v zadání hmotná či nehmotná a zdůvodnit to.
2. Rozhodnout, zda by užitím dané věci mohlo dojít k porušení práv někoho jiného. Pokud ano, pak vyřešit následující třetí úkol.
3. Vytvořit písemný návod, jak v daném případě postupovat, aby nebylo porušeno právo někoho jiného. (Zde jde o vlastní názor, nikoliv o znalost práva.)

Učitel obchází skupiny a kontroluje, jak pracují. Měl by se při tom vyhnout nápovědám, jak zadání řešit. Studenti se pravděpodobně budou ptát na celou řadu otázek, ale cílem aktivity je, aby vycházeli z vlastní zkušenosti, nikoliv ze zkušenosti učitele. Učitel by měl dohlédnout na to, aby studenti zaznamenali svá řešení písemně.

5. Vyhodnocení skupinové práce

/ 10 min

Mluvčí jednotlivých skupin stručně představí, jak své zadání ve skupině vyřešili a zhodnotí okolnosti práce (složitost tématu, průběh spolupráce ve skupině atd.). Učitel zdůrazní, že nyní ještě není zřejmé, zda jsou prezentovaná řešení správná

– to se ukáže později v průběhu lekce. Nakonec učitel vybere vyplněné pracovní listy (pro pozdější použití).

6. Reflexe první části hodiny

/ 3 min

Učitel vyzývá jednotlivé studenty, aby jednou větou popsali, co bylo náplní uplynulé části hodiny. Na závěr položí otázku, která aktivita studenty nejvíce bavila.

7. Rekapitulace první části hodiny

/ 2 min

(Pozn. Tuto aktivitu učitel zařadí jen tehdy, pokud výuka neprobíhá ve dvou vyučovacích hodinách hned po sobě nebo ve stejný den.)

Na úvod učitel připomene téma a průběh předchozí hodiny. Může k tomu použít stejný postup jako v reflexi v závěru první části. Může se zeptat: „Co vás v minulé hodině nejvíce zaujalo?“ apod.

8. Skupinová práce

Právní předpisy / 15 min

Studenti se rozdělí do stejných skupin jako v první části hodiny. Učitel rozdává vyplněné pracovní listy tak, aby skupiny dostaly jiné zadání (např. skupina A dostane vyplněný pracovní list skupiny B, skupina C dostane pracovní list D atd.). Každé skupině dá učitel také nový pracovní list (A2, B2, C2, D2), jehož součástí jsou i vybraná ustanovení autorského zákona. Úkolem každé skupiny je písemně vyplnit druhý pracovní list a přitom:

1. Rozhodnout, zda se tématu práce dotýká autorské právo.
2. Zvážit a posoudit na základě textu, zda navrhovaným postupem předchozí skupiny nebylo porušeno autorské právo.
3. Zdůvodnit svá rozhodnutí citacemi z příloženého textu autorského zákona.

Cílem aktivity není jen porovnat řešení jednotlivých skupin, ale také trénovat schopnost podrobit názory spolužáků kritice a porovnat je s fakty.

9. Vyhodnocení skupinové práce

/ 15 min

Jednotliví mluvčí představí ostatním závěry své skupiny. Ke každému bodu se může vyjádřit skupina, která vytvořila předchozí řešení. Když se k danému zadání vyjádří obě skupiny, jež ho zpracovávaly, mohou dostat prostor k připomínkám

i ostatní studenti. Učitel zůstává pouze v roli moderátora a usměrňovatele diskuse, případně jen doplní informace a vysvětlí nejasnosti. Na konci studentům poděkuje za příspěvky a za odvedenou práci.

Správná řešení:

A. referát na ZSV

V daném případě je zejména potřeba dodržet pravidla správné citace (§ 31 AZ), aby nedošlo k plagiátorství. Jde hlavně o přiměřený rozsah citace (nelze například v rámci vlastní práce ocitovat celé dílo jiného autora, vždy se musí jednat jen o výňatky). Dále je nutné uvádět všechny zdroje a dodržovat citační normu (ČSN ISO 690, dostupná z <https://sites.google.com/site/novaiso690/metody-citovani>).

B. rodinná oslava

V tomto případě je nutné dodržovat užití pouze pro osobní potřebu (týká se i úzké skupiny rodiny a nejbližších přátel). V případě, že by byl na oslavu pozván neurčitý okruh lidí (veřejnost – § 18 AZ) a pozvánky nebyly adresovány pouze rodinným příslušníkům či přátelům, případně pokud by oslava měla komerční nebo hospodářský účel (§ 30 AZ), pak je nutné na akci nazírat jako na veřejnou hudební produkci, viz případ C.

C. maturitní ples

V tomto případě se jedná o veřejnou hudební produkci, protože je to akce, kde provozujeme autorské dílo ze záznamu (§ 20 AZ), je pro veřejnost (§ 18 AZ) a má cíl hospodářského prospěchu (§ 30 AZ). Je proto nutné kontaktovat Ochranný svaz autorský (OSA), a to nejméně 10 dní před akcí, se seznamem užitých děl, a zaplatit poplatek. Výše poplatku se dá zjistit na webu www.osa.cz, kde je v sekci „dokumenty ke stažení“ aktuální sazebník. Např. pořadatelé maturitního plesu s návštěvností do 150 lidí, kteří prodávají vstupenky za 251–300 Kč, budou muset OSA zaplatit licenční poplatek ve výši 3 825 Kč (údaje jsou platné k březnu 2019). Více k OSA viz Fakta pro učitele.

D. filmová noc

V tomto případě je nutné kontaktovat distributory jednotlivých filmů a vyjednat

s nimi podmínky užití, případně vyžádat licenci od Ochranné organizace autorské (OOA-S), která chrání obrazové složky audiovizuálních děl. Rozhodně se na tuto akci nevztahuje využití kopií pro osobní účely, protože jde o akci cílenou na veřejnost (§ 18 AZ), která může být pořádána s cílem hospodářského prospěchu (§ 30 AZ). Postup by byl nicméně odlišný v případě, že by se za školní promítání nevybíral žádný vstupní poplatek od hostů, akce by nebyla zisková či pořádána s cílem obohacení a promítání by nebylo směřováno na neurčitý okruh lidí (veřejnost), ale pouze adresně na omezený okruh přátel (spolužáků). Tehdy by se jednalo o tzv. sdílenou konzumaci díla, která je v rozsahu volného užití díla (§ 30 AZ).

10. Samostatná práce

Zásady autorského práva / 10 min

Učitel požádá studenty, aby každý sám a písemně v několika bodech vyjádřil smysl autorského práva. Aktivitu může uvodit těmito otázkami: „*K čemu je autorské právo? Jak by vypadala společnost bez jakýchkoli autorských práv? V čem by to bylo problematické, kdybychom mohli všechna umělecká díla volně a zadarmo stahovat na internetu?*“ Studenti mohou psát celé věty, případně jednoslovná hesla. Po pěti minutách požádá učitel jednoho studenta, aby sdělil své závěry nahlas. Ostatní mohou vyjádřit souhlas či nesouhlas a následně doplnit další body. Učitel nakonec konfrontuje studenty s teorií (viz Účel a základní principy autorského práva ve Faktech pro učitele). Tři nejdůležitější zásady autorského práva učitel napíše na tabuli a stručně shrne nejdůležitější informace z probrané látky.

11. Závěrečná reflexe hodiny

/ 3 min

Učitel rozdá všem studentům dotazník pro zhodnocení hodiny (viz přílohy) a požádá je o vyplnění. Dotazníky pak vybere a použije pro vlastní zpětnou vazbu. Při příštím setkání by je však měl studentům vrátit.

Fakta pro učitele

Věc v občanském zákoníku

„Věc“ upravuje občanský zákoník v zákoně č. 89/2012 Sb. takto:

§ 489 – věc

Věc v právním smyslu (dále jen „věc“) je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí.

§ 492 – hodnota věci

(1) Hodnota věci, lze-li ji vyjádřit v penězích, je její cena. Cena věci se určí jako cena obvyklá, ledaže je něco jiného ujednáno nebo stanoveno zákonem.

(2) Mimořádná cena věci se stanoví, má-li se její hodnota nahradit, s přihlédnutím ke zvláštním poměrům nebo ke zvláštní oblibě vyvolané náhodnými vlastnostmi věci.

§ 493 – lidské tělo

Lidské tělo ani jeho části, třebaže byly od těla odděleny, nejsou věcí.

§ 494 – zvíře

Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.

Definice hmotných a nehmotných věcí

Občanský zákoník definuje hmotné a nehmotné věci takto:

§ 496 – věci hmotné a nehmotné

(1) Hmotná věc je ovladatelná část vnějšího světa, která má povahu samostatného předmětu.

(2) Nehmotné věci jsou práva, jejichž povaha to připouští, a jiné věci bez hmotné podstaty. Mezi nehmotné věci řadíme: výsledky duševní činnosti (duševní vlastnictví), a hodnoty a projevy lidské osobnosti.

Příklady hmotných a nehmotných věcí

Hmotné věci: auto, stůl, židle, propiska atd.

Nehmotné věci: román, báseň, píseň, film, patent atd.

U některých věcí se protínají obě roviny – hmotná i nehmotná. Např. u knihy je nehmotnou věcí obsah slov, příběh. Hmotnou věcí je papír, na který je kniha vytištěná. Ten má nějakou hmotnost a ve sběrných surovinách za něj mohou dostat peníze. Samotný papír měl však určitou hodnotu už před tiskem.

Ochranný svaz autorský

Celým názvem Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, z. s. (dále OSA). V současné době OSA spravuje autorská majetková práva více než 9 tisíc domácích a více než 1 milionu zahraničních nositelů autorských práv (skladatelů,

textářů, nakladatelů); pozor, nezaměňovat s vydavatelem CD a DVD nosičů. Účelem OSA je správa autorských majetkových práv hudebních skladatelů, textářů a hudebních nakladatelů, jakož i dědiců autorských majetkových práv. OSA je spojníkem mezi autory a uživateli jejich děl. Autorům poskytuje služby spojené s výběrem a následným rozúčtováním autorských odměn, včetně zpracování dat od uživatelů a právních služeb. Uživateli usnadňuje přístup k legálnímu užití hudby všech žánrů z celého světa. OSA vykonává správu práv pro každého autora (skladatele či textáře), nakladatele nebo dědice autorských práv, který prokáže autorství alespoň u jednoho veřejně provozovaného hudebního díla, a to na základě zákona nebo uzavřené smlouvy.

Účel a základní principy autorského práva

Účelem či smyslem autorského práva je ochrana tvůrčí činnosti kreativních lidí. Teorie autorských práv považuje autorské dílo za součást osobnosti autora, jinak řečeno v každém díle je obsažen kousek autora. Autorské právo tak chrání díla jako střípky osobitého projevu autora (můžeme si představit, že dílo obsahuje „duši“ autora – ostatně je i předmětem „duševního vlastnictví“). Autorské právo nicméně nechrání pouze autora „obsaženého“ v díle, ale i jeho majetková práva a jeho práva k majetkovému zisku z díla. Tudíž například pouze autor má právo dílo prodávat, či zveřejňovat.

Kdyby neexistoval institut autorských práv, mohl by si autorství k jakémukoli originálnímu nápadu (píseň, povídka, design) nárokovat kdokoli. Značným způsobem by to omezilo uměleckou i vědeckou produkci, potažmo kulturu a kreativitu obecně. Nevyplatilo by se investovat čas a úsilí do produkce kvalitních uměleckých děl (například filmů, rozhlasového vysílání, literatury atp.). Stát ochranou autorských práv nepřímo podporuje rozvoj kultury a vzdělanosti ve společnosti. Mezi základní zásady autorského práva patří:

- **Vztah k občanskému právu** – u autorského práva platí i zásady práva občanského (např. zásada poctivého jednání), tedy když stáhneme film z nelegálního, neoficiálního zdroje, naše jednání by se dalo z hlediska autorského práva podřadit pod volné užití, ale již není v souladu s právem občanským, při pirátském stahování si počínáme nepoctivě a musíme si být vědomi možných následků porušení zákona.
- **Ochrana autorského práva** – za porušování autorských práv hrozí postih ve formě pokuty, ale i formou trestního řízení.
- **Zásada volného užití** – autorské dílo lze volně užít pro osobní potřebu (zahrnuje i okruh rodiny či přátel); o volné užití pro osobní potřebu se nejedná, pokud sdílíme autorské dílo s veřejností či za hospodářským účelem; sdílení autorského díla s omezeným okruhem přátel/rodiny a bez komerčního účelu je v rámci tzv. sdílené konzumace díla, což je z hlediska autorského práva v pořádku.

14. Občanské právo procesní

Abstrakt	Studenti nahlédnou do problematiky civilního procesu (ideálně by již měli mít za sebou výuku občanského práva hmotného – tato lekce navazuje na závazkové právo, konkrétně závazek „nájem“). Skrze videoukázku ze seriálu ČT <i>Na lavici obžalovaných justice</i> a přípravu fiktivní smlouvy a žaloby si studenti vyzkouší, jak je možné zákonně vymáhat svá subjektivní práva, pokud jsou ohrožena či porušena.
Cíle hodiny	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti umí objasnit pojmy občanské právo procesní, subjekty civilního procesu, věcná a místní příslušnost soudu. • Studenti dokáží sepsat jednoduchou žalobu. • Studenti chápou, že nelze „brát spravedlnost do svých rukou“ a že pro vymáhání subjektivních práv se musí obrátit na soud.
Harmonogram / 45 minut	<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvodní aktivita: jak bránit svá práva / 10 minut 2. Výkladový dialog se třídou / 5 minut 3. Výklad s powerpointovou prezentací / 20 minut 4. Aktivita spojená s výkladem / 5 minut 5. Reflexe hodiny a shrnutí / 5 minut

Materiály a pomůcky

- Tabule / flipchart
- Počítač s připojením k internetu
- Projektor
- Powerpointová prezentace
- Pracovní list (kopie pro každého studenta nebo do dvojic či skupin – dle uvážení)
- Smlouva (kopie pro každého studenta)
- Žaloba (kopie pro každého studenta)
- Ukázka ze seriálu Na Lavici obžalovaných justice. Díl 13. „Může být soudce šťastný?“

Přílohy

- Pracovní list „Jak bránit svá práva“
- Řešení pracovního listu „Jak bránit svá práva“
- Smlouva o nájmu prostoru sloužícího k podnikání
- Žaloba na zaplacení dlužného nájemného
- Řešení žaloby na zaplacení dlužného nájemného

Zdroje

Winterová, A., Macková, A. a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací.* Praha: Leges, 2018.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích

Na lavici obžalovaných justice. Díl 13. „Může být soudce šťastný?“ Seriál ČT, 1998.
Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=VikyRBHhY3k>>

Popis hodiny

1. Úvodní aktivita

Jak bránit svá práva / 10 min

Učitel rozdá studentům pracovní list „Jak bránit svá práva“ (kopii pro každého studenta nebo do dvojic či skupin – dle vlastního uvážení). Aktivita se týká nájmu, který spadá do občanského práva hmotného. Ideálně by to mělo být opakování již probrané látky. Učitel vyzve studenty, aby si přečetli otázky v pracovním listě a hledali odpovědi v následujícím videu. Promítne úryvek ze seriálu *Na lavici obžalovaných justice*, 13. díl „Může být soudce šťastný?“ (úsek 10:06–14:06). Video je dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=VikyRBHhY3k>.

2. Výkladový dialog se třídou

/ 5 min

Učitel klade následující otázky a odpovědi zapisuje na tabuli:

- **„Jak se legálně bránit, když mi někdo dluží peníze?“** Správná odpověď: Věřitel by měl dlužníka nejprve vyzvat ke splacení dluhu, resp. se s dlužníkem domluvit. Obecně je mimosoudní řešení rychlejší, levnější a méně zatěžující; i samotný občanský soudní řád navádí účastníky řízení i soudce ke snaze o mimosoudní řešení (viz Fakta pro učitele). Pokud domluva není možná, měl by věřitel podat žalobu o zaplacení dlužné částky k soudu.
Studenti někdy navrhnou obrátit se na policii, což ovšem není správný postup – policie řeší především přestupky a trestné činy; trestní právo je prostředkem ultima ratio a chrání nejdůležitější zájmy společnosti; nezaplacení pohledávky není trestným činem ani přestupkem a je třeba ho vymáhat v civilním soudnictví, které primárně slouží právě k řešení sporů mezi osobami.
- **„Jak měli postupovat pronajímatelé ve videoukázce?“** Správná odpověď: Stejně jako v prvním případě. Pronajímatelé se měli nejprve snažit s nájemcem domluvit, příp. mu

poslat výzvu k zaplacení dlužného nájemného. Pokud se nájemce nechce sejít, nechce se domluvit, tvrdí, že nemá na zaplacení dlužného nájemného peníze apod., je třeba nejprve zaslat předžalobní upomínku, která je dle občanského soudního řádu předpokladem k možnosti požadovat po neúspěšné protistraně náhrady nákladů soudního řízení (§ 142a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád). Následně měli pronajímatelé podat u místně a věcně příslušného soudu žalobu o zaplacení dlužného nájemného.

- **„Co se bude dít s pronajímateli z videoukázky?“** Správná odpověď: Proti pronajímatelům bude zahájeno trestní stíhání, neboť se svým jednáním dopustili trestného činu. (Jedná se o zločin loupeže dle § 173 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: „Kdo proti jinému užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.“)

3. Výklad s prezentací

/ 20 min

Učitel promítá powerpointovou prezentaci (snímky 1–7), případně dělá zápisky na tabuli. Komentář ke snímkům je uveden přímo v powerpointovém dokumentu. V rámci výkladu učitel seznámí studenty s druhy soudnictví a základy občanského práva procesního, resp. civilního procesu.

4. Aktivita spojená s výkladem

/ 5 min

Učitel studentům nejprve rozdá kopie Smlouvy o nájmu prostor sloužících k podnikání a dá jim čas, aby si smlouvu pročetli. Jedná se o fiktivní smlouvu, kterou mohly uzavřít postavy z úvodního videa.

Dále učitel studentům rozdá kopie Žaloby o zaplacení dlužného nájemného. Jedná se o částečně vyplněnou žalobu, kterou by mohl podat žalobce – tedy pronajímatel, na nájemce.

Učitel se nejprve zaměří na druhý a třetí prázdný řádek žaloby a vyzve studenty, aby se zamysleli nad tím, co doplnit. (Je třeba identifikovat stranu žalující a stranu žalovanou, a to podle Smlouvy o nájmu prostor sloužících k podnikání.) Učitel k tomu v rámci výkladu promítne snímek 8 „Účastníci = strany řízení“. Studenti následně do žaloby doplní žalobce a žalovaného. Učitel se poté zaměří na první prázdný řádek žaloby a vysvětlí, že je třeba žalobu podat u věcně a místně příslušného soudu. K tomu promítne snímek 9 „Soud: věcná a místní příslušnost“. Následně učitel studenty vyzve, aby si znovu přečetli Smlouvu o nájmu a doplnili další prázdná místa v žalobě na základě smlouvy. Nakonec společně doplněné údaje zkontrolují.

5. Reflexe hodiny a shrnutí

/ 5 min

Na závěr může učitel ověřit, zda studenti dokáží poznatky z hodiny aplikovat i na jiný případ. Vyzve je proto, aby zpracovali hlavičku žaloby, kterou se bude Jan Novák, narozen 7. 5. 1968, bytem U Hřiště 1753, Pardubice domáhat zaplacení kupní ceny 10 000,- Kč za mobilní telefon značky Samsung, který prodal paní Haně Dvořákové, narozené 14. 2. 1980, bytem Nádražní 13, Klatovy. Studenti by měli identifikovat místně a věcně příslušný soud. V tomto případě se jedná o Okresní soud v Klatovech (obecný soud žalované). Strany řízení jsou tyto – žalobce: Jan Novák, žalovaná: Hana Dvořáková. Učitel poté se studenty společně hlavičku žaloby zkontroluje (resp. uvede, co by měla obsahovat). Učitel by měl také shrnout, co všechno bylo v hodině zmíněno – správný způsob vymáhání pohledávky, význam mimosoudního řešení, základní informace o civilním procesu.

Fakta pro učitele

Popis úvodního videa

Ukázka pochází ze seriálu ČT *Na lavici obžalovaných justice*, díl 13. „Může být soudce šťastný?“ (úsek 10:06 – 14:06). V dané scéně se jedná o nezákonný způsob vymáhání dlužného nájemného. Pronajímatelé Andráš Čermák a Ludvík Janoušek pronajali nájemci Ladislavu Bízkovi restauraci – prostor sloužící k podnikání. Nájemce neplatí nájemné,

proto se pronajímatelé rozhodli vymoci dlužné nájemné sami.

Soudnictví

Soudnictví je vedle zákonodárství a exekutivy zvláštní funkcí státu v právní oblasti. Lze je definovat jako činnost nezávislých soudů coby státních orgánů, vykonávanou podle stanovených pravidel a spočívající v závazném řešení konkrétních případů dle právních norem. Soudnictví dělíme na tyto základní druhy: civilní, trestní, správní, ústavní. Tato diferenciaci se projevuje především v rozdílné úpravě předmětu řízení a dále v rozdílné úpravě postupu soudů a dalších subjektů, tedy ve sféře procesní.

Civilní proces

Civilní proces je jedním ze soudních řízení. Má tyto pojmové znaky:

- **Procesní vztahy** – vztahy vznikají mezi procesními subjekty; základním vztahem je ve sporném řízení trojstranný vztah mezi žalobcem, žalovaným a soudem; vedle toho jsou i vztahy dílčí – např. mezi svědkem a soudem, mezi znalcem a soudem. Jsou nezávislé na hmotném právu (žalobce a žalovaný jsou v procesním vztahu i v případě, že žalovaný např. žalobci peníze nedluží a neexistuje mezi nimi hmotněprávní vztah). Jejich obsahem jsou procesní práva a povinnosti (např. svědek má povinnost vypovídat pravdivě a má právo na svědečné; žalobce má právo být osvobozen od soudních poplatků, pokud splní zákonné podmínky; žalobce i žalovaný mají právo vyjádřit se ke všem tvrzením a důkazům protistrany a povinnost dostavit se k ústnímu jednání, jsou-li předvoláni).
- **Procesní subjekty** – subjekty, které svou činností mohou ovlivňovat průběh řízení. Jsou to především soud a účastníci řízení – zde se jedná o základní procesní subjekty. Mezi zvláštní procesní subjekty, které vstupují jen do určitých typů řízení, řadíme např. státní zastupitelství nebo Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Mezi procesní subjekty naopak neřadíme ty, kteří mají v řízení jen určité povinnosti, nikoliv však práva – např. svědek, znalec.
- **Procesní úkony** – úkony, z nichž se skládá procesní činnost subjektů řízení. Mají zásadní

význam pro zahájení, průběh a ukončení řízení, např. rozhodnutí soudu ve věci samé. Jedná se např. o podání žaloby, zpětvzetí žaloby, předvolání k ústnímu jednání, navržení důkazu, námitka podjatosti, vynesení rozsudku.

Subjekty řízení – soud

Soud je nadán rozhodovací pravomocí, přísluší mu proto nadřazené postavení. Pro určení, který soud se má danou věcí zabývat, je zásadní tzv. příslušnost soudu. Pravidla příslušnosti soudů se řídí určitými zásadami, jejichž cílem je dosáhnout toho, aby proces proběhl u soudu, který má k tomu relativně nejlepší možnosti. Takovým soudem je obvykle ten soud, který má nejbližší k účastníkům nebo k předmětu řízení. Pravidla o příslušnosti soudu můžeme dělit podle toho, zda upravují rozsah působnosti mezi soudy různých článků soudní soustavy anebo mezi soudy téhož článku. V prvním případě jde o příslušnost věcnou, druhém případě jde o příslušnost místní:

- **Věcná příslušnost** – určuje soudy (článek soudní soustavy), které jsou příslušné projednat a rozhodnout věc jako soudy prvního stupně. Jde tedy o to, zda řízení v prvním stupni bude probíhat na úrovni soudů okresních nebo krajských. Věcnou příslušnost upravuje § 9 OSŘ. Zásada – věcně příslušné jsou okresní soudy, nestanoví-li zákon jinak (§ 9 odst. 1 OSŘ); ze zásady stanoví zákon v odst. 2 výjimky, u nichž rozhoduje v prvním stupni krajský soud (jedná se o typy sporů, které jsou komplikovanější, např. spory z obchodů na komoditní burze, spory z nekalosoutěžního jednání, spory z duševního vlastnictví apod.).
- **Místní příslušnost** – vymezuje rozsah působnosti mezi soudy stejného článku soustavy, v případě, že je dána věcná příslušnost např. okresních soudů, určuje, který z nich bude věc projednávat a rozhodovat. Pro její stanovení je nezbytné, aby každý soud měl určen územní obvod své působnosti (což činí v příloze č. 1 zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích). Místní příslušnost je upravena v § 84–89a OSŘ. Podle § 84 OSŘ je k řízení zpravidla příslušný tzv. obecný soud, a to obecný soud žalovaného (popř. účastníka, proti němuž návrh směřuje). Jak se určí obecný soud, upravují § 85–86 OSŘ. Někdy si žalobce může vybrat z více soudů; takové situace upravuje

§ 87 OSŘ (tzv. místní příslušnost daná na výběr – např. soud v obvodu, kde má žalovaný své stálé pracoviště). V některých případech není místně příslušným obecný soud žalovaného, ale soud jiný; tyto situace upravuje § 88 OSŘ (např. je místně příslušný soud, v jehož obvodu je nemovitá věc, které se žaloba týká, nebo v jehož obvodu byla provedena dražba, jde-li o věc veřejné dražby podle zákona o veřejných dražbách).

Žaloba

(Poznámky k části lekce „4. Aktivita spojená s výkladem“)

- **Příslušný soud** – příslušným bude okresní soud podle obecného pravidla věcné příslušnosti (není dána žádná z výjimek) podle § 9 odst. 1 OSŘ; jedná se o obecný soud žalovaného, který se určí podle jeho bydliště (Praha 3) podle § 85 odst. 1 OSŘ; v úvahu by připadala místní příslušnost daná na výběr podle stálého pracoviště žalovaného (§ 87 písm. a) OSŘ), což je také Praha 3, neboť pronajatý prostor, ve kterém nájemce podniká, se nachází také na Praze 3. Příslušným soudem je tedy Obvodní soud pro Prahu 3.
- **Mimosoudní řešení** – obecně je vhodnější namísto sporu vyřešit věc smírně. Kromě praktické výhodnosti (viz výše) k mimosoudnímu řešení navádí i zákonodárce. Chce-li žalobce ve sporném řízení, aby mu byla přiznána náhrada nákladů řízení, je obecně povinen zaslat žalovanému předžalobní výzvu, ve které vysvětlí, z čeho povinnost vznikla, vyzve žalovaného, aby ji splnil, a upozorní jej na to, že v případě nesplnění přistoupí žalobce k soudnímu vymáhání (§ 142a odst. 1 OSŘ). Proto je v žalobě uvedeno, že žalobci zaslali žalovanému soudní upomínku. Zároveň má soud povinnost vést před zahájením řízení strany ke smírnému řešení sporu (§ 100 odst. 1 OSŘ) a může účastníkům řízení např. i nařídít setkání s mediátorem (§ 100 odst. 2 OSŘ).
- **Úroky z prodlení** – v případě, že se žaluje na zaplacení určité částky, může žalobce žádat i úroky z prodlení (ty začínají vznikat poté, co se dluh stane splatným – v našem případě 5. dnem v měsíci, kdy měl žalovaný platit nájem). Úroky z prodlení se dají dohodnout smluvně, a pokud dohodnuty nejsou (jako v našem případě), tak

vznikají v zákonné výši (ta se počítá jako repo sazba stanovená ČNB pro 1. den kalendářního pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšená o určitý počet bodů, nyní o 8 podle nařízení vlády č. 351/2013 Sb.). Pozn. Ambicí této lekce není naučit studenty vypočítat úroky, proto je v žalobě uvedeno, že žalobce žádá úroky po soudu v zákonné výši – soud si je spočítá sám.

- **Náhrada nákladů řízení** – účastník sporného řízení, který ve sporu uspěje, má obecně právo na náhradu nákladů řízení (§ 142 odst. 1 OSŘ). Obecně je náhrada nákladů řízení paušalizovaná – soud nepřiznává reálné náklady, které účastník se sporem reálně měl (ale existují výjimky – viz dále). V případě, že je účastník zastoupen advokátem, se náklady počítají podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., advokátní tarif. V případě, že účastník zastoupen není (jako v našem případě), přizná mu soud náklady podle hotových výdajů, které doloží (např. poštovné na odeslání předžalobní výzvy, cestovné k soudu apod.). Pokud hotové výdaje nedoloží, přizná mu soud náhradu nákladů řízení podle vyhlášky č. 254/2015 Sb., tj. ve výši 300 Kč za úkon (§ 2 odst. 3 vyhlášky). Vzhledem k tomu, že v našem případě máme dva žalobce, kteří se domáhají společně jednoho nároku, přiznal by jim soud náhradu pouze jednou.

15. Exekuce

Abstrakt	V lekci věnované aktuálnímu společenskému problému se studenti seznámí s tím, co to je exekuce, k čemu slouží, jak probíhá a především jak předejít tomu, aby sami problémům s exekucí museli čelit.
Cíle hodiny	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti dokáží vysvětlit, co to je exekuce a k čemu slouží. • Studenti vědí, jak exekuci předejít. • Studenti znají základní fáze exekuce – rozsudek (exekuční titul), návrh na zahájení exekuce, nařízení exekuce, provedení exekuce, vymožení dluhu.
Harmonogram / 45 + 45 minut	<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvodní diskuse: exekuce / 10 minut 2. Aktivita v pracovním listu / 10 minut 3. Výklad a aktivita: exekuce a její vznik / 10 minut 4. Aktivita s kartičkami: průběh exekuce / 15 minut 5. Výklad: způsoby provedení exekuce / 10 minut 6. Aktivita: co může exekutor zabavit / 10 minut 7. Výklad: náklady exekuce / 5 minut 8. Aktivita: předcházení exekuci a pomoc / 5 minut 9. Aktivita: modelový příběh / 10 minut 10. Závěrečné shrnutí / 5 minut

Materiály a pomůcky

- Pracovní list (kopie pro každého studenta)
- Kartičky (kopie dle počtu skupin)

Přílohy

- Pracovní list „Exekuce“
- Řešení pracovního listu „Exekuce“
- Kartičky s pojmy

Zdroje

Zákon č. 99/1993 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád

Winterová, A. a Macková A.: *Civilní právo procesní*. Praha: Leges, 2018.

Speciál o chudobě v Česku. Aktuálně.cz.

Dostupné z: <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/chude-cesko/r~e8ce002ca06411e890620cc47ab5f122/?redirected=1552997386&fbclid=IwAR2SkwL0lw6l5lS2Dfl7hIQ-WkXmDyYIOUFmr8yWXs8EKJwl4mk20REkro>>

Jak předcházet exekucím? Právní linka.

Dostupné z: <<https://www.pravnilinka.cz/bezplatna-pravni-poradna-zdarma/exekuce.html>>

Náklady exekučního řízení. Peníze.cz.

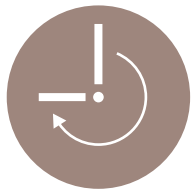
Dostupné z: <<https://www.penize.cz/exekuce/306414-exekuce-v-kostce-naklady-exekucniho-rizeni-kolik-stoji-exekutor>>

Mapa exekucí.

Dostupné z: <<http://mapaexekuci.cz/>>

Exekuce. Finanční vzdělávání.

Dostupné z: <<http://www.financnivzdelavani.cz/jak-na-to/zlomove-situace/exekuce>>

Popis hodiny

1. Úvodní diskuse

Exekuce / 10 min

Učitel popíše následující situaci: „*Představte si, že jste kamarádovi půjčili dva tisíce korun a on peníze ne a ne vrátit. Neustále se vymlouvá a vrácení peněz opakovaně odkládá. Co můžete dělat, abyste své peníze dostali zpět?*“ Studenti představí své nápady, které učitel může okomentovat. Následně vysvětlí, že právo dává možnost podat žalobu proti dlužníkovi. Upozorní studenty, že při půjčování většího obnosu peněz je vhodné uzavřít písemnou smlouvu a mít tak důkaz, který lze následně použít při soudním řízení. Soud v rámci soudního řízení (tzv. nalézacího řízení), které je zahájeno právě podáním žaloby, rozhodne o existenci dluhu a vyzve dlužníka k zaplacení. Pokud dlužník ani tehdy peníze nevrátí, nabízí právo možnost exekuce, v rámci které dojde k výkonu soudního rozhodnutí, neboli dlužník je exekutorem donucen k vrácení peněz. Exekuce je tak důležitým prostředkem k domáhání se svých práv. Následně se učitel zeptá studentů, jaké bude asi téma hodiny.

2. Aktivita v pracovním listu

/ 10 min

Učitel rozdá všem studentům pracovní list „Exekuce“ a požádá je o vypracování prvního úkolu. Studenti zkoušejí určit, zda jsou uvedené výroky pravdivé či nepravdivé. Cílem aktivity je především studentům ukázat, jak velký problém exekuce v české společnosti představují, a tím je motivovat ke studiu dané problematiky. Učitel následně zjišťuje názory a pocity studentů: „*Jak to na vás působí? Překvapil vás některý fakt?*“ A ptá se, co studenti o exekucích již ví: „*Jak dojde k tomu, že je někdo v exekuci? Proč si myslíte, že má v ČR tolik lidí exekuci? Jak se tomu dá předcházet?*“ Lze promítnout webové stránky www.mapaexekuci.cz, kde jsou znázorněny počty exekucí v jednotlivých krajích ČR.

3. Výklad a aktivita

Exekuce a její vznik / 10 min

Učitel shrne, co to je exekuce, jak vzniká a kdo je exekutor. Studenti si to mohou zaznamenat

do pracovního listu (úkol č. 2). Následně dostanou 5 minut na to, aby ve dvojicích vymysleli a zapsali do pracovního listu (úkol č. 2) co nejvíce možných způsobů, jak vzniká dluh, který může vyústit v exekuci. Učitel následně konfrontuje návrhy studentů se správným řešením.

4. Aktivita s kartičkami

Průběh exekuce / 15 min

Učitel rozdá studentům do dvojic nebo čtveřic kartičky s pojmy a dá jim 5 minut na to, aby je seřadili podle toho, jak jdou fáze na nich popsané časově za sebou. Učitel následně řešení okomentuje a upozorní na to, že to je jen jedna z možností. Ne vždy je například nutné provádět nalézací řízení (jestliže dlužník podepíše notářský zápis s doložkou vykonatelnosti) nebo ne vždy musí jít o peněžité plnění (nepeněžitém plněním je například vyklizení bytu). Studenti si mohou informace o vzniku a průběhu exekuce zjednodušeně zapsat do pracovního listu (úkol č. 3).

5. Výklad

Způsoby provedení exekuce / 10 min

Učitel vysvětlí čtyři základní způsoby provedení exekuce:

1. **srážky ze mzdy;**
2. **příkázání pohledávky** (tzn. většinou odebrání finančních prostředků přímo z bankovního účtu);
3. **prodej movitých věcí;**
4. **prodej nemovitých věcí.**

Učitel se může ptát: „*Proč existují tyto různé způsoby provedení exekuce a podle čeho exekutor daný způsob zvolí?*“ Dále zdůrazní, že exekutor má zvláštní pravomoci a je pověřen speciálním úkolem v českém právním řádu. Exekuce významným způsobem napomáhají vymahatelnosti práva (viz Fakta pro učitele). Studenti si mohou informace zapsat do pracovního listu (úkol č. 4).

6. Aktivita

Co může exekutor zabavit / 10 min

Studenti ve dvojicích plní úkol č. 5 v pracovním listu (5 minut). Odhadují, co exekutor může zabavit a prodat, aby takto získané peníze vyplatil tzv. oprávněnému. V dalších 5 minutách učitel seznámí studenty s položkami, které se považují za nezabavitelné, tzn. exekutor je nemůže tzv. povinnému odebrat a zpeněžit v rámci exekuce (§ 322 odst. 2 občanského soudního řádu).

7. Výklad

Náklady exekuce / 5 min

Učitel vysvětlí, že když se provádí exekuce, dlužník neplatí pouze exekucí vymáhané peněžité plnění (tzn. samotný počáteční dluh), ale i náklady nalézacího a exekučního řízení, náklady exekutora, úroky atd. Konečná částka tak může být několikanásobně vyšší než původní dluh. Pokud dlužník uhradí celou dlužnou částku ihned po zahájení exekuce, náklady exekučního řízení se snižují na 50 %.

8. Aktivita

Předcházení exekuci a pomoc / 5 min

Studenti plní úkol č. 6 v pracovním listu. Zamýšlejí se, jak se dá předejít exekuci a kde by hledali pomoc, pokud by se do exekuce dostali nebo pokud by potřebovali od někoho vymoci dluh.

9. Aktivita v pracovním listu

Modelový příběh / 10 min

Studenti přečtou text v úkolu č. 7 a najdou chyby, kterých se aktéři příběhu (včetně exekutora) dopustili.

10. Závěrečné shrnutí

/ 5 min

Učitel studenty vyzve, aby si každý zapsal jedno poučení, které si z hodiny odnáší. Několik z nich pak požádá, aby sdělili nahlas, co si zapsali. Následně učitel shrne, jak může vzniknout exekuce, k čemu slouží, jaké má fáze a proč je rozsah exekucí v ČR závažným společenským problémem.

Fakta pro učitele

Problém exekucí v ČR

Dle statistik má v ČR exekuci přibližně každá desátá dospělá osoba, přičemž exekuce by měla sloužit spíše jako ochrana věřitele a krajní

možnost, jak se domoci nesplněného plnění od dlužníka. To, že exekuce vznikají, může být chybou jak dlužníka, který si např. půjčí peníze, i když ví, že bude moci dluh jen obtížně splácet nebo se dostane do obtížné životní situace (rozpad rodiny, nemoc, vězení), ale i chybou věřitelů, kteří si dostatečně neověří, zda bude dlužník schopen půjčku splácet, a půjčí i člověku, u kterého je vysoce nepravděpodobné, že dluh včas a řádně splatí. Exekuce samozřejmě na dlužníka a jeho rodinu působí velmi negativně. Osoba v exekuci je v neustálém a dlouhodobém stresu. V mnohých případech se dlužník vyhýbá příjmům z legální práce a pracuje tzv. na černo, aby se vyhnul srážkám ze mzdy.

Civilní proces

V civilním procesu se rozlišuje tzv. nalézací a vykonávací řízení. V řízení nalézacím soud nalézá právo. To znamená, že určí, zda a jaká jsou v daném právním vztahu práva a povinnosti, například že dlužník je povinen zaplatit věřiteli dlužnou částku s příslušenstvím. Při nedobrovolném plnění lze vykonávacím řízením uložené plnění vymáhat exekucí, kterou vykonají soudními exekutoři. Alternativou (méně používanou) je soudní výkon rozhodnutí, který vykonává přímo soud. Tyto dvě alternativy se liší především ve svém průběhu. Stranami vykonávacího řízení (ať už je vedeno prostřednictvím soudu nebo soudního exekutora) je vymáhající věřitel, který je nazýván „oprávněným“, a dlužník, který je označován za „povinného“. Oprávněný si může vybrat, zda bude plnění po povinném vymáhat soudním výkonem rozhodnutí, nebo exekucí. Jen v některých případech lze plnění vymáhat výlučně soudním výkonem rozhodnutí (např. rozhodnutí ve věcech ochrany proti domácímu násilí, ve věcech péče soudu o nezletilé apod.). Vykonávací řízení je upraveno občanským soudním řádem (OSŘ, zákon č. 99/1993 Sb.) a exekučním řádem (EŘ, zákon č. 120/2001 Sb.).

Předpoklady exekuce

Předpokladem nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) je tzv. exekuční titul a návrh oprávněného na zahájení výkonu rozhodnutí. Exekučním titulem se rozumí uložení povinnosti dlužníkovi splnit svůj dluh. Zpravidla je ve formě soudního rozhodnutí (rozsudek, usnesení, platební rozkaz), ale může to být i notářský zápis s doložkou vykonatelnosti nebo rozhodnutí orgánů veřejné moci (platební

výměr, rozhodnutí o nedoplatku na daních...). Je zcela na věřiteli, zda bude plnění po dlužníkovi vymáhat ve vykonávacím řízení. Pokud věřitel (oprávněný) nepodá návrh na zahájení exekuce, k vykonávacímu řízení nedojde.

Fáze exekuce

Výkon rozhodnutí má zpravidla dvě fáze: 1. nařízení výkonu (soud zjišťuje splnění podmínek pro vymáhání), 2. samotné provedení výkonu (cílem je vydobýt vymáhané plnění).

Druhy a způsoby exekuce

Podle povahy vymáhaného plnění rozlišujeme dva druhy výkonu rozhodnutí, a to pro peněžitě a nepeněžitě plnění. Podle toho, co se výkonem rozhodnutí postihuje, rozlišujeme různé způsoby exekuce. Ochrana povinného spočívá v tom, že výkon rozhodnutí nelze realizovat jinými způsoby než těmi uvedenými v zákoně.

Způsoby vymáhání peněžitého plnění:

- srážky ze mzdy a jiných příjmů;
- přikázání pohledávky (např. odebráním finanční částky přímo z bankovního účtu povinného);
- prodej movitých věcí a nemovitých věcí;
- postižení závodu (prodej nebo správa závodu);
- správa nemovité věci;
- pozastavení řídičského oprávnění (pouze u exekuce na dlužné výživné).

Způsoby vymáhání nepeněžitého plnění:

- vyklizení;
- odebrání věci;
- rozdělení společné věci;
- provedení prací a výkonů.

Srážky ze mzdy – plátce mzdy neboli zaměstnavatel postupně sráží část mzdy, kterou posílá oprávněnému/exekutorovi. Tento způsob výkonu rozhodnutí postihuje právo povinného na výplatu mzdy nebo jiného obdobného příjmu (plat, odměna z dohody o provedení práce či činnosti). Na ochranu povinného existuje především institut nezabavitelné částky, který určuje výši mzdy, která musí povinnému zůstat po sražení. V případě, že povinný vyživuje další osoby, se nezabavitelná částka zvyšuje.

Přikázání pohledávky – tento způsob výkonu rozhodnutí postihuje především pohledávku

povinného z účtu u peněžního ústavu. Výkon rozhodnutí se provede odepsáním vymáhané pohledávky a jejím vyplacením oprávněnému. V praxi se nejčastěji jedná o to, že na základě výzvy ze strany exekutora banka pošle peníze z bankovního účtu povinného přímo exekutorovi a ten je pak dále přepošle oprávněnému.

Prodej movitých věcí a nemovitých věcí – prodejem movitých nebo nemovitých věcí v dražbě dojde k vyplacení výtěžku z tohoto prodeje oprávněnému. Musí se jednat o věci ve vlastnictví, resp. spoluvlastnictví povinného. Při exekuci nelze zabavit věci, které povinný nezbytně potřebuje k uspokojování hmotných potřeb svých a své rodiny nebo k plnění svých pracovních úkolů, jakož i jiných věcí, jejichž prodej by byl v rozporu s dobrými mravy a jejichž počet a hodnota odpovídá obvyklým majetkovým poměrům. Jsou to například: běžné oblečení včetně prádla a obuvi, obvyklé vybavení domácnosti, zejména lůžko, stůl, židle, kuchyňská linka, kuchyňské nářadí a nádobí, lednička, sporák, vařič, pračka, vytápěcí těleso, palivo, přikrývka a ložní prádlo, pokud hodnota takové věci zjevně nepřesahuje cenu obvyklého vybavení domácnosti, studijní a náboženská literatura, školní potřeby a dětské hračky, snubní prsten, písemnosti osobní povahy, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy týkající se povinného nebo členů jeho rodiny a nosiče dat těchto záznamů, pokud nelze takové záznamy přenést na jiný nosič dat, a jiné předměty podobné povahy, zdravotnické potřeby a jiné věci, které povinný nebo člen jeho domácnosti potřebuje vzhledem ke své nemoci nebo tělesné vadě, hotové peníze do částky odpovídající dvojnásobku životního minima jednotlivce, zvířata, u nichž hospodářský efekt není hlavním účelem chovu a která slouží člověku jako jeho společník. Výkon rozhodnutí začíná soupisem věcí, kterým se určí, co bude zpeněženo prodejem ve dražbě. K vyloučení věci, kterou nevlastní povinný, ze soupisu, slouží vylučovací neboli excindační žaloba, kterou podává vlastník věci.

Prevence a pomoc

Jak předcházet exekuci a kde hledat pomoc? Je potřeba si dávat pozor na tyto věci:

- Na základě realistické rozvahy zvažovat své finanční závazky, a pokud vzniknou, tak hlídat jejich splatnost.

- Při půjčování jakýchkoli částek je vždy lepší půjčku stvrdit písemně. Totéž platí pro vrácení peněz.
- O svých platbách si vést záznamy a schovávat si doklady o zaplacení.
- Mít v pořádku doručovací adresu – věřitelům je nutné vždy uvést aktuální trvalé bydliště, v případě změny to oznámit věřitelům, soudu, státním orgánům. V opačném případě by předvolání k soudnímu jednání, rozhodnutí soudu či exekutora podléhalo tzv. fikci doručení (po uplynutí 10 dnů), tj. že se zásilka považuje za doručenu, i když se o jejím doručení adresát nemusí dozvědět.
- Při neschopnosti své závazky včas a řádně plnit je vždy lepší se nevyhýbat věřiteli, domluvit se s ním na splátkovém kalendáři a předejít případnému soudnímu a exekučnímu řízení.
- Pokud je již exekuce v běhu, být aktivní a jednat s věřitelem, případně se soudem či exekutorem.
- Když je doručen přípis nebo výzva od soudu, je nejlepší ihned navštívit advokáta. K dispozici jsou i bezplatné právní poradny, elektronické právní poradny, či dluhové poradenství u různých organizací (např. Člověk v tísni).

Náklady exekuce

Náklady na exekuci se skládají z odměny soudního exekutora, z paušálně určených či účelně vynaložených hotových výdajů (zkráceně hotové výdaje), z náhrady za ztrátu času při exekuci, náhrady za doručování písemností a z daně z přidané hodnoty. Problém pro dlužníka spočívá v tom, že coby povinný má ze zákona hradit náklady exekuce a to bez ohledu na to, zda exekuce skončí vymožením pohledávky, či ne.

Odměna soudního exekutora závisí na výši dluhu povinného. V případě, že je dluh nižší než 3 miliony korun, tvoří odměna exekutora 15 % dlužné částky. U vyšších dluhů se procentuální poměr snižuje. Exekutor má však dle zákona nárok na tzv. minimální paušální odměnu, tedy tu nejnižší možnou částku bez ohledu na výši dluhu. Minimální odměna činí 3 tisíce korun, splácí se zejména u malých pohledávek. (Pozn. Údaje jsou platné k březnu 2019.)

Dlužník bude nad rámec výše uvedeného splácet i náklady věřitele, zejména náklady na zastupování advokátem. Ve výsledku se tak může i malá pohledávka ve výši pár tisíc korun v exekučním řízení vyšplhat na několikanásobně vyšší částku. Pokud dlužník uhradí celou dlužnou částku ihned

po zahájení exekuce, náklady exekučního řízení se snižují na 50 %. Je však nutné si uvědomit, že úroky z prodlení neustále narůstají.

Exekutor

Exekutor neboli soudní exekutor je právnické povolání, které má dle exekučního řádu pravomoc vykonávat exekuci na základě pověření soudem. Exekutoři musí být členy Exekutorské komory ČR, která má např. disciplinární pravomoc vůči svým členům. Exekutorem se může stát plně svéprávná, bezúhonná osoba s vysokoškolským právnickým vzděláním, která má alespoň tříletou právní praxi a složí exekutorské zkoušky.

Pokud dlužník po vyzoomění o nařízení exekuce dobrovolně neplní danou povinnost, má exekutor právo vstoupit do jeho obydlí za účelem sepsání majetku. Pokud dlužník nechce vstup exekutorovi umožnit, pomáhá výkonu Policie ČR.

Výběr exekutora je ponechán na volbě oprávněného.

16. Osobní bankrot – oddlužení

Abstrakt

Studenti se seznámí s tím, co je to insolvenční řízení, co je jeho obsahem a jaké má podoby. Dále se seznámí s tím, co je to úpadek a kdo splňuje podmínky pro jeho vyhlášení. Budou schopni říct, co je to proces oddlužení a jakými formami může proběhnout. Vyzkouší si práci s insolvenčním zákonem a upevní své znalosti o vztahu věřitele a dlužníka.

Cíle hodiny

- Studenti dokáží vysvětlit, co se děje při insolvenčním řízení.
- Studenti se seznámí s podmínkami pro vyhlášení úpadku a se způsoby, jakými může proběhnout oddlužení.
- Studenti získají poznatky prací s konkrétním zákonem, budou schopni najít v textu zákona podstatné informace.
- Studenti poznají výhody oddlužení jako způsobu řešení předluženosti.
- Studenti si uvědomí nebezpečí předlužování – v souvislosti s negativním dopadem na život člověka.

Harmonogram / 90 minut

1. Úvodní motivační otázky / 10 minut
2. Aktivita v pracovním listu: právní předpisy / 25 minut
3. Aktivita: insolvenční řízení / 10 minut
4. Aktivita: modelové situace / 10 minut
5. Výklad: základní pojmy / 20 minut
6. Závěrečné shrnutí / 15 minut

Materiály a pomůcky

- Tabule / flipchart
- Počítač s připojením k internetu
- Projektor
- Video „Oddlužení, osobní bankrot“ (dostupné online)
- Pracovní list (kopie pro každého studenta)
- Vybraná ustanovení insolvenčního zákona (kopie do dvojice)

Přílohy

- Pracovní list „Osobní bankrot – oddlužení“
- Řešení pracovního listu „Osobní bankrot – oddlužení“
- Vybraná ustanovení insolvenčního zákona

Zdroje

Zákon č. 182/2006 Sb. Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Osobní bankrot: Žádáme o oddlužení. Krok za krokem. Peníze.cz.

Dostupné z: <<https://www.penize.cz/osobni-bankrot/303203-osobni-bankrot-zadame-o-oddluzeni-krok-za-krokem>>

Insolvence – úpadek a způsoby jeho řešení. BusinessInfo.cz.

Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/insolvence-upadek-a-zpusoby-jeho-reseni-ppbi-51182.html?gclid=EAlaIqobChMIwb7_-5DF3wIVVofVCh1eIAG6EAAYAAEgImjvD_BwE#!&chapter=2>

Slovníček pojmů. Insolvence s advokátem.

Dostupné z: <<https://www.insad.cz/slovnicek-pojmu/>>

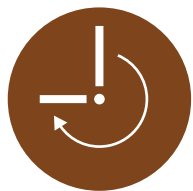
Insolvence. Justice.cz. Dostupné z: <<https://insolvence.justice.cz/>>

Příjmy a životní úroveň. Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Dostupné z: <<https://www.mpsv.cz/cs/11852>>

Oddlužení, osobní bankrot. Občanská Poradna Třebíč.

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=PaSQxX09n_U>

Popis hodiny

1. Úvodní motivační otázky

/ 10 min

Učitel položí studentům tyto otázky: „Co si představíte pod pojmem osobní bankrot? Koho se týká?“ Studenti odpovědi prodiskutují ve dvojicích a pak své názory sdělí nahlas. Učitel odpovědi zapisuje na tabuli nebo flipchart a nehodnotí, co je správně. Následně může učitel označit (zakroužkovat, podtrhnout apod.) pojmy, s nimiž se dál bude v hodině pracovat a které podrobněji vysvětlí.

2. Aktivita v pracovním listu

Právní předpisy / 25 min

Učitel rozdá studentům pracovní list „Osobní bankrot – oddlužení“ a kopii vybraných ustanovení insolvenčního zákona. Pak je požádá o splnění prvního úkolu v pracovním listu: přečíst úryvky zákona a z nich podle smyslu doplnit informace do vynechaných míst ve větách. Studenti pracují samostatně, pak si kontrolují odpovědi ve dvojici. Následuje společné čtení celých vět před třídou. Různí studenti uvádí, kde kterou informaci v zákoně našli (pro kontrolu, ale i pro ty, kteří informaci nenašli). Učitel kontroluje správné odpovědi, případně dovysvětlí nejasnosti.

3. Aktivita v pracovním listu

Insolvenční řízení / 10 min

Učitel požádá studenty, aby splnili druhý úkol v pracovním listu – doplnění pojmů do schématu. Studenti by si měli uvědomit, jak jdou za sebou jednotlivé fáze procesu insolvenčního řízení. Lze zadat jako práci ve dvojicích.

4. Aktivita v pracovním listu

Modelové situace / 10 min

Učitel zadá úkol č. 3 v pracovním listu. Uvedené texty popisují čtyři modelové situace, u kterých mají studenti ve dvojicích posoudit, zda v těchto případech mají lidé nárok na schválení oddlužení. Studenti mají své tvrzení podepřít citacemi ze zákona, případně by měli argumentovat na základě informací získaných při čtení zákona.

5. Výklad

Základní pojmy / 20 min

Učitel vyloží význam těchto pojmů (viz Fakta pro učitele):

- **úpadek** – vysvětlit, že se používá lidový výraz „osobní bankrot“;
- **závazkový vztah dlužník / věřitel** – zopakovat pojmy, zaměřit se na fyzické osoby;
- **podmínky pro naplnění úpadku**;
- **insolvenční řízení a jeho subjekty** – insolvenční soud, insolvenční správce, dlužník;
- **průběh insolvenčního řízení a jeho podoby**;
- **oddlužení a jeho formy** – zpeněžení majetkové podstaty, splátkový kalendář se zpeněžením majetkové podstaty.

6. Závěrečné shrnutí

/ 15 min

Učitel pustí video o oddlužení z dílny neziskové organizace Občanská poradna (dostupné online: <https://www.youtube.com/watch?v=PaSQxX09nU>) a zdůrazní, že video obsahuje některé odchylky od platné právní úpravy. Pak požádá studenty, aby napsali jeden pojem, který si z hodiny odnáší. Následně je vyzve, aby vybraný pojem sdělili nahlas. Pokud nějaký důležitý pojem nezazní, učitel ho doplní a zároveň se zeptá, zda všichni všem pojmům rozumí, případně dovysvětlí nejasnosti. Následuje stručná diskuse o předlužování. Učitel se pokusí dovést studenty k tomu, že předlužování je nebezpečný fenomén. Zároveň upozorní na to, jaké výhody má proces oddlužení – dluh se nezvyšuje, všechna řízení se sloučí do jednoho, dlužník má o všem přehled a pokud splní podmínky, maximálně po pěti letech „má hotovo“.

Fakta pro učitele

Insolvence

Insolvence je druh řízení, ve kterém se řeší tzv. úpadek dlužníka (neboli „osobní bankrot“). Oddlužení je jeden ze způsobů řešení úpadku,

tedy jeden z podtypů insolvence (pojmy jsou často zaměňovány).

Insolvenční řízení se může spustit ve chvíli, kdy si dlužník uvědomí, že není schopen zvládnout svou finanční situaci. Podmínky upravuje insolvenční zákon. Pro oddlužení je zásadní především schopnost zbavit se během tří, respektive pěti let alespoň určité části dluhů. Smyslem oddlužení je zaplatit buď během tří let 60 % dluhů, nebo během pěti let co největší část dluhu, kterou je schopen zaplatit.

Rozhodnutí o osobním bankrotu vždy provede soud. Ten také ustanoví insolvenčního správce. Návrh na povolení oddlužení se podává ke krajskému soudu (ten v tomto případě rozhoduje jako prvoinstanční) příslušnému podle místa bydliště dlužníka. Podává se na tiskopise, který podrobně vymezuje, co všechno uvést a jaké přílohy přiložit (ukázka dostupná online: <https://insolvency.justice.cz/wp-content/uploads/2018/01/Povoleni_oddluzeni_tisk.pdf>)

Návrh na povolení oddlužení může podat pouze dlužník (nikoli věřitel) a podává ho společně s insolvenčním návrhem. (Insolvenční návrh je návrh na zahájení řízení jako takového. Návrh na povolení oddlužení je návrh na konkrétní způsob řešení úpadku, respektive konkrétní způsob insolvence.)

Za dlužníka mohou návrh sepsat a podat pouze oprávněné osoby, jimž je toto právo insolvenčním zákonem uděleno, tj.:

- a. **advokát;**
- b. **notář;**
- c. **soudní exekutor** – avšak nikoliv ten, který proti majetku dlužníka nebo proti majetku manžela dlužníka vede exekuční řízení;
- d. **insolvenční správce;**
- e. **akreditovaná osoba** – za akreditovanou osobu insolvenční zákon považuje pouze takovou právnickou osobu, které byla rozhodnutím Ministerstva spravedlnosti ČR udělena akreditace pro poskytování služeb v oblasti oddlužení podle insolvenčního zákona a která je zapsána v seznamu akreditovaných osob.

Jakmile soud oddlužení schválí, přihlašují se věřitelé se svými pohledávkami. Mají na to 30 dnů od data, kdy soud insolvenčnímu návrhu vyhoví a rozhodne o úpadku dlužníka.

Během pětiletého procesu oddlužení má dlužník povinnosti, které jsou vyjmenovány v § 412 odst. 1

insolvenčního zákona (viz online: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-182/zneni-20181001#f3030351>>).

Proces oddlužení

Proces oddlužení má pro dlužníka tyto výhody:

- Po dobu trvání insolvenčního řízení (a tedy i oddlužení) nenarůstají úroky, dluh se tedy nezvyšuje.
- Nelze vést současně exekuční řízení, všichni věřitelé se musí přihlásit do insolvenčního řízení, pokud chtějí své pohledávky uplatnit.
- Všechna doposud probíhající řízení (často má dlužník více probíhajících exekucí) se sloučí do jednoho. Dlužník pak komunikuje pouze s insolvenčním správcem, má o všem větší přehled apod.
- Pokud dlužník zjednodušeně řečeno splní všechny podmínky insolvenčního řízení, soud ho „oddluží“, tzn. rozhodne, že ho osvobozuje prakticky od všech jeho dalších nesplacených dluhů.

Dlužník má povinnost splácet po dobu tří, respektive pěti let co největší část dluhů, jakou může. Často uváděné tvrzení, že „jakmile splatí 30 %, má hotovo“, tedy není pravdivé. Současně se může stát i to, že dlužník zaplatí 100 % svých dluhů třeba za dva roky. Zkratka platí po dobu tří let, a pokud splatí 60 % svých dluhů, soud ho oddluží. Pokud nesplatí 60 % dluhů, oddlužení pokračuje dál po dobu maximálně pěti let. Pokud dlužník zaplatí, co může, a vynaloží pro to veškeré úsilí, soud ho po pěti letech oddluží.

Doplňující informace k insolvenčnímu řízení

§ 412 odst. 1 insolvenčního zákona uvádí: Po dobu trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty je dlužník povinen:

- a. vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost a v případě, že je nezaměstnaný, o získání příjmu usilovat; nesmí rovněž odmítat splnitelnou možnost si příjem obstarat;
- b. hodnoty získané dědictvím, darem a z neúčinného právního úkonu, jakož i majetek, který dlužník neuvedl v seznamu majetku, ač tuto povinnost měl, vydat insolvenčnímu správci ke zpeněžení a výtěžek, stejně jako jiné své mimořádné příjmy,

- použít k mimořádným splátkám nad rámec splátkového kalendáře;
- c. bez zbytečného odkladu oznámit insolvenčnímu soudu, insolvenčnímu správci a věřitelskému výboru každou změnu svého bydliště nebo sídla a zaměstnání;
  - d. vždy k 15. březnu a k 15. září kalendářního roku předložit insolvenčnímu soudu, insolvenčnímu správci a věřitelskému výboru přehled svých příjmů za uplynulých 6 kalendářních měsíců, neurčí-li insolvenční soud v usnesení o schválení oddlužení jinou dobu předkládání;
  - e. nezatajovat žádný ze svých příjmů a na žádost insolvenčního soudu, insolvenčního správce nebo věřitelského výboru předložit k nahlédnutí svá daňová přiznání za období trvání účinků schválení oddlužení;
  - f. neposkytovat nikomu z věřitelů žádné zvláštní výhody;
  - g. nepřijímat na sebe nové závazky, které by nemohl v době jejich splatnosti splnit.

Základní pojmy

V souvislosti s tématem se setkáme s těmito pojmy:

- **Dluh fyzické osoby** – jedná se o závazek fyzické osoby (člověka, občana) vůči jiné fyzické nebo právnické osobě (bance, nebankovní společnosti).
- **Dluhová past** – nejedná se o pojem právní, ale o běžně užívaný pojem v souvislosti s insolencí. Dluhová past je také často nazývána dluhovou spirálou. Jedná se o špatný a dlouhodobě neudržitelný finanční stav. Do dluhové pasti se člověk dostává ve chvíli, kdy je předlužený a na splátky starých půjček, úvěrů nebo kreditních karet získává peníze dalším využíváním nových půjček a úvěrů.
- **Dlužník** – dlužníkem je ten, který je zavázán vrátit svému věřiteli jakoukoliv věc, kterou si půjčil nebo peníze, které si od něj půjčil, a to včetně úroků. Dlužník má dluh u věřitele a věřitel má za dlužníkem pohledávku. Dlužníkem může být jak osoba fyzická, tedy člověk, tak osoba právnická, tedy obchodní společnost, spolek apod. Slovo dlužník zná také insolvenční zákon, který za dlužníka označuje takovou osobu, která se nachází v úpadku a podala si insolvenční návrh.
- **Exekuce** – proces, jehož cílem je vymožení, nejčastěji peněžité částky, od povinného (dlužníka) pro oprávněného (věřitele), a to prostřednictvím soudního exekutora. Jde o nucený výkon soudního rozhodnutí (rozsudku) v neprospěch dlužníka, kdy dochází zpravidla k obestavení účtu dlužníka, exekuci movitého i nemovitého majetku nebo provádění srážek ze mzdy povinného a k následnému zpeněžení zabavených movitých či nemovitých věcí. Exekuce se nařizuje na základě vykonatelného exekučního titulu (typicky rozsudek), kdy výkonem rozhodnutí je pověřen exekučním soudem soudní exekutor, a to dle výběru věřitele. Vymožením vymáhané povinnosti exekuce končí.
- **Existenční minimum** – minimální hranice peněžitých příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění základních potřeb na úrovni umožňující přežít. Toto minimum je zavedeno z důvodu větší motivace pro dospělé osoby, aby si vlastními silami zajistily vyšší příjmy na ostatní životní potřeby, ke zvýšení své životní úrovně a nebyly tak závislé na sociálních dávkách. Existenční minimum je stanoveno částkou ve výši 2 200 Kč na měsíc, na kterou má nárok jakýkoliv občan ČR bez vlastního příjmu. Životní minimum v roce 2019 bylo stanoveno pro jednotlivce na 3 410 Kč. Další informace a způsob výpočtu existenčního minima lze najít online zde: <https://www.mpsv.cz/cs/11852>.
- **Insolvenční řízení** – jedná se o soudem vedené řízení, které řeší úpadek dlužníka. Cílem insolvenčního řízení je uspořádání majetkových vztahů k osobám, které mají pohledávky za dlužníkem. Výsledkem tohoto procesu by mělo být oddlužení dlužníka. Insolvenční řízení může mít následující podoby: oddlužení, konkurs, reorganizace (a některé další zvláštní způsoby). Konkurs je druh soudního řízení, při němž je zpeněžen majetek dlužníka a výtěžek je rozdělen mezi jeho věřitele. Reorganizace je způsob řešení úpadku, při němž jsou zjištěné pohledávky věřitelů uspokojeny postupně z výnosů nadále provozovaného podniku.
- **Insolvenční soud** – soudní instance, která řídí a kontroluje celý proces insolvenčního řízení. K insolvenčnímu soudu je podáván návrh na oddlužení nebo na prohlášení konkurzu na majetek dlužníka. Dohlíží na činnost insolvenčních správců. V případě fyzické osoby je insolvenčním soudem příslušný krajský

soud podle místa, ve kterém má dlužník trvale bydliště.

- **Insolvenční správce** – Insolvenční správce představuje administrátora celého insolvenčního řízení. Insolvenční správce sepisuje majetek dlužníka, za určitých okolností na něho přechází právo s tímto majetkem disponovat, přezkoumává přihlášené pohledávky a případně je popírá, uspokojuje věřitele a vykonává další činnosti, které mu ukládá insolvenční zákon. Není to zástupce dlužníka (ale stejně tak není zástupce věřitelů). Insolvenčním správcem se může stát fyzická nebo právnická osoba, která získala povolení od Ministerstva spravedlnosti ČR. Při výkonu své funkce musí dodržovat povinnosti, které mu stanoví insolvenční zákon, zákon o insolvenčních správcích, zvláštní právní předpisy (především zákon o kontrole, tzv. kontrolní řád) a také insolvenční soud. Kromě toho insolvenční správce odpovídá za škodu, která vznikla v souvislosti s výkonem jeho funkce.
- **Majetková podstata** – je tvořena dlužníkovým majetkem, který je určen k uspokojení věřitelů v rámci insolvenčního řízení. Do majetkové podstaty jsou zahrnuty peněžní prostředky, mzda, důchod, dávky, movité věci i nemovitosti a jiné cenné listiny.
- **Návrh na schválení oddlužení** – společně s insolvenčním návrhem ho může dlužník podat prostřednictvím advokáta, exekutora, notáře, insolvenčního správce nebo akreditované osoby. Pouze tyto osoby mohou za dlužníka sepsat insolvenční návrh s návrhem na schválení oddlužení. Důležité je, že sepsání návrhu je většinou zpoplatněno (zadarmo ho sepisují jen některé poradny a neziskové organizace). Seznam akreditovaných osob lze najít na stránkách ministerstva spravedlnosti (dostupné z <<https://sako.justice.cz>>). Návrh je podáván k příslušnému insolvenčnímu soudu, kterým je krajský soud, pod nějž spadá okresní soud dle místa bydliště dlužníka. Povinnými přílohami je seznam majetku, seznam dluhů, ostatní seznamy a prohlášení.
- **Nezabavitelné minimum** – skládá se z životního minima a normativních nákladů na bydlení, které stanovuje stát. (Normativní náklady na bydlení představují částku

stanovenou jako průměrné celkové náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti. Tato částka zahrnuje nájemné, resp. srovnatelné náklady a ceny služeb a energií. Náklady jsou propočítány na průměrnou spotřebu služeb a energií a přiměřenou velikost bytů pro daný počet osob v nich trvale bydlících. Informaci o částce lze najít vždy v aktuálním nařízení vlády.) Tato částka se zvyšuje, pokud má dlužník vyživovací povinnost na dítě či manžela/manželku. Nezabavitelné minimum je tedy část mzdy, která dlužníkovi zůstane na živobytí. Zbytek mzdy se sráží na exekuce či oddlužení.

- **Oddlužení** – způsob řešení úpadku fyzické osoby, která má více věřitelů, její závazky jsou po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopna plnit. Oddlužení je jednou z forem insolvence, kdy dlužník na sebe podá insolvenční návrh s návrhem na povolení oddlužení ke krajskému soudu v místě svého bydliště. Oddlužení může být řešeno formou plnění splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty nebo zpeněžením majetkové podstaty. Do oddlužení může vstoupit každý, kdo je schopen zaplatit měsíčně částku 2 178 Kč. Nezkoumá se, kolik procent svých dluhů bude schopen zaplatit.
- **Oddlužení formou splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty** – dlužník je povinen po dobu tří, resp. pěti let měsíčně splácet nezajištěným věřitelům ze svých příjmů určitou částku. V praxi probíhá plnění splátkového kalendáře tak, že příjmy dlužníka (např. mzda) přichází nejprve na bankovní účet insolvenčního správce, ten z příjmu srazí splátky a dlužníkovi pošle nezabavitelné minimum. Současně se zpeněží majetek dlužníka s výjimkou jeho obydlí.
- **Oddlužení formou zpeněžení majetkové podstaty** – veškerý movitý i nemovitý majetek dlužníka je zpeněžen (obvykle ve veřejné dražbě nebo prodejem mimo dražbu). Z peněz získaných zpeněžením (tzv. výtěžku) je odečtena odměna insolvenčního správce (nejméně 45 000 Kč) a náhrada jeho hotových výdajů (v prokázané výši). Výsledná částka je pak rozdělena mezi nezajištěné věřitele v poměru jejich pohledávek. Do majetkové podstaty v tomto případě nepatří majetek, který dlužník nabyl poté, co mu bylo schváleno oddlužení.

- **Úpadek** – v obecném jazyce se používá slovo „osobní bankrot“; jde o neschopnost dlužníka platit své závazky více věřitelům řádně a včas. Existují dvě formy úpadku, a to platební neschopnost (týká se jakéhokoliv dlužníka) a předlužení (týká se právnických osob nebo fyzických osob-podnikatelů; souhrn závazků převyšuje hodnotu majetku dlužníka). Dále zákon rozeznává i situaci, kdy dlužník zatím schopen splácet je, ale důvodně se očekává, že toho dále již nebude schopen – tzv. hrozící úpadek.
- **Věřitel** – Insolvenční zákon rozlišuje mezi věřiteli zajištěnými a nezajištěnými, přičemž postavení těchto skupin se liší (např. pokud je způsobem řešení úpadku oddlužení, o jeho formě hlasují pouze nezajištění věřitelé; naopak pouze zajištěný věřitel má právo na uspokojení z výtěžku prodeje zajištění). Podle zákona je zajištěným věřitelem takový věřitel, jehož pohledávka je zajištěna majetkem náležejícím do majetkové podstaty dlužníka (např. má zástavní právo na dům, zadržovací právo na cizí věc či zajišťovací převod práva). Jako nezajištěný věřitel se označuje osoba, jejíž pohledávka vůči insolvenčnímu dlužníkovi není zajištěna (tedy není podpořena např. zástavním právem), jedná se tedy o nezajištěnou pohledávku.

Jak učit o právu?

A. Sborník ukázkových plánů hodin

Hana Draslarová, Tomáš Friedel, Michal Urban (eds.)

Vznik publikace byl podpořen z projektu OP PPR s reg. číslem CZ.07.4.68/0.0/0.0/16_037/0000284:
Vzdělanější učitelé pro vzdělanější společnost.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Praha – pól růstu ČR

Předmluva: Michal Urban

Odborná redakce: Hana Draslarová, Tomáš Friedel, Michal Urban

Texty a přílohy: Monika Boušková, Šárka Coufalíková, Jiří Černý, Karla Čížková, Karel Dinda, Petra Duchečková, Kateřina Hadamčíková, Sylva Horová, Lucie Hronová, Jan Ilek, Milena Jindráková, Šárka Jindráková, Tereza Kaloušová, Robert Kerndl, Pavla Kroupová, Adéla Marešová, Jana Navrátilová, Laura Prišćáková, Kateřina Slabá, David Staněk, Martina Strnadová, Jakub Svátek, Zuzana Švandelíková, Marek Zima

Koncept: Michal Urban a studio Datle

Redakce a korektury: Kristýna Bartoš, Jana Jebavá (studio Datle)

Grafický návrh a sazba: Jana Jebavá, Anežka Součková (studio Datle)

Písmo: Comenia Serif (Storm Type Foundry), Comenia Sans (Suitcase Type Foundry)

Vydává: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2019

ISBN 978-80-87975-88-6